

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้
ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วม
ในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

นางลลิตา เกณฑ์มา

คุณฉันทิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วัน เดือน ปี..... 4 FEB 2013..... การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

เลขทะเบียน..... 244220..... ปีการศึกษา 2552

เลขเรียกหนังสือ ๖๖ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

๖๗1.1๑๓

๖๔๓๖

๒๕๕๒

**THE DEVELOPMENT OF INSTRUCTIONAL MODEL USING
SERVICE LEARNING METHOD FOR ENHANCING THE
CONSCIOUSNESS IN SOCIAL PARTICIPATION
OF UNDERGRADUATE STUDENTS**

MRS. LINDA GAINMA

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Doctor of Philosophy in Education for Locality Development**

Academic Year 2009

Copyright of Bansomdejchaopraya Rajabhat University

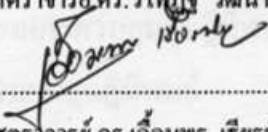
ชื่อเรื่องคุณูปนิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึก
ต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ชื่อนักศึกษา นางลลิตา เกษณ์มา

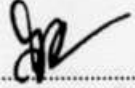
คณะกรรมการที่ปรึกษาคณะคุณูปนิพนธ์

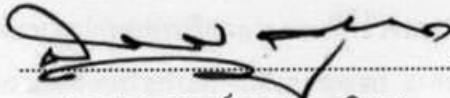

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรกมล บุญเรืองรอด)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิไพภูฏ วัฒนานิมิตกุล)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอ่อมพร เชียรหิรัญ)

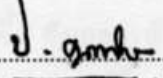
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาอนุมัติให้คุณูปนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

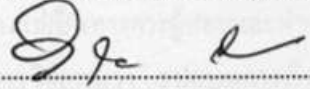

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ์ เศรษฐชจร)

.....ประธานโครงการปรัชญาคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล ฐลิเสน)

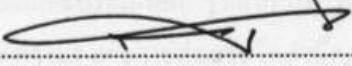
คณะกรรมการสอบคุณูปนิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุจรีต เพียรชอบ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุณารักษ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิไล ตั้งจิตสมคิด)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พลสิทธิ์ หนูราชัย)

.....กรรมการ
(ดร.ราชันย์ บุญธิมา)

.....กรรมการ ผู้แทนจากคณะกรรมการบริหาร
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิไพภูฏ วัฒนานิมิตกุล) โครงการปรัชญาคณะศึกษาศาสตร์

ชื่อเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ชื่อผู้วิจัย นางลินดา เกณฑ์มา

สาขาวิชา การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ประธานกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ดิถก บุญเรืองรอด

กรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิโพษฐ์ วัฒนานิมิตกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร เขียรหิรัญ

ปีการศึกษา 2552

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
- 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยการสังเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม กลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 50 คน ศึกษาผลการใช้รูปแบบด้วยการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองสอนเป็นเวลา 16 สัปดาห์ วัดผลก่อนและหลังการเรียนด้วยเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น สังเกตกรณีศึกษาที่มีพฤติกรรมมารับใช้สังคม จำนวน 8 คน ในระหว่างการทดลอง วิเคราะห์การบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมมารับใช้สังคมของกรณีศึกษา และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้สอนและหัวหน้าองค์กรที่เกี่ยวข้องหลังการทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีองค์ประกอบหลัก 6 ประการได้แก่ 1) เป้าหมาย หลักการและเหตุผล 2) เนื้อหาวิชา 3) วิธีการจัดการเรียนการสอน 4) บทบาทของผู้เรียนและบทบาทของผู้สอน 5) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน และ 6) การวัดผลและประเมินผล รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเฉพาะคือมุ่งพัฒนานิสิตทั้งด้านองค์ความรู้ และการส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม โดยเน้นให้เรียนเนื้อหาตาม

รายวิชาในหลักสูตรที่กำหนด และบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรการทำกิจกรรมรับใช้สังคมหรือบริการสังคม วิธีการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นสร้างปฏิภิกิริยาตอบสนอง 3) ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ และ 4) ขั้นไตร่ตรอง ขอมรับและชื่นชมในคุณค่า ในส่วนของการวัดผลและประเมินผล จะประเมินทั้งจากความรู้ในเนื้อหาวิชา และประเมินการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ในประเด็นความชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน ยกเว้นด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และด้านแนวทางการประเมินผลอยู่ในระดับมาก ส่วนประเด็นประโยชน์และการประยุกต์ใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด 6 ด้าน ยกเว้น ด้านปฏิบัติตามได้ง่ายอยู่ในระดับมาก

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการสังคมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 กรณีศึกษาที่ทำการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการศึกษาทดลอง มีพัฒนาการด้านพฤติกรรมกรรับใช้สังคมสูงขึ้นตามลำดับ จากการบันทึกความคิดเห็นและการแสดงพฤติกรรมกรมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้สอนและหัวหน้าองค์กรที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

Title **The Development of Instructional Model Using Service Learning Method for Enhancing the Consciousness in Social Participation of Undergraduate Students.**

Author **Mrs Linda Gainma**

Advisor **Assoc.Prof.Dr.Dilok Bunruangrod**
Assoc.Prof.Dr.Wirot Watananimitgul
Assoc.Prof.Dr.Auemporn Dhienhirun.

Academic Year **2009**

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop the instructional model using service learning method for enhancing the consciousness in social participation of undergraduate students, and 2) to evaluate the instructional model. The instructional model was developed by synthesizing the instructional model and the social service learning principles. To evaluate the developed instructional model, the samples were 50 students from Faculty of Humanities and Social Science BSRU. The developed instructional model with the sample for sixteen weeks was implemented. The evaluation took place before and after the implementation of the developed instructional model. During the treatment, 8 students, who had social service behaviors, were observed as the case study. The analysis of case study included the students' opinion and social service behaviors recording and the teacher and related organization headers' interview after the treatment.

The research findings were as follows:

The instructional model using service learning method for enhancing the consciousness in social participation included 6 components: objective, principle and rational; contents; instructional method; learner and teacher's role; instructional media ; and evaluation. The instructional model was objectively designed to develop the knowledge and enhance the consciousness in social participation for the students. The content of the model was an integration of classroom lecture and students activities in social service. The instructional method to enhance the consciousness in service participation was divided into 4 steps: attention/preparation; reaction

or reflection; conceptualization of value and experience; and reflection and characterization. The evaluation was from the measurement of the knowledge and the performance in social participation. Considering the clarity of content by experts, the clarity was at the highest level in 8 aspects and at the high level in the aspects of material and evaluation. The benefit and the application were at the highest level in 6 aspects and at the high level in the aspect of practice.

After the treatment, students possessed higher scores of consciousness in social participation than the before treatment at 0.05 level of significance. The social service behaviors of the case study students also increase orderly. Regarding to the students' opinion and the social service behavior recording and the interview obtained from the teacher and the related organization headers , it summarized that the instructional model using service learning method can enhance the consciousness in social participation of undergraduate students.

ประกาศคุณูปการ

คุณฐิณีพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์ จาก รองศาสตราจารย์ ดร.ติลก บุญเรืองรอด, รองศาสตราจารย์ ดร.วิโพธิ์ วัฒนานิมิตกุล และ รองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร เขียวหิรัญ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำควบคุมติดตามความก้าวหน้า และตรวจแก้ไขอย่างเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งใจขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิศวง ธรรมพันทา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนอเนื่อง สุทัศน์ ณ อยุธยา ที่ให้ความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการดำเนินการทดลองงานวิจัยจนแล้วเสร็จ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ขอขอบคุณครอบครัวอันเป็นที่รักและเพื่อน ๆ ที่คอยเป็นกำลังใจ และกระตุ้นเตือนให้ผู้วิจัยเกิดความมุ่งมั่น จนคุณฐิณีพนธ์สำเร็จตามเจตนารมณ์ทุกประการ

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากคุณฐิณีพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอบแต่บุพการี ครอบครัว ครูอาจารย์ ตลอดจนเจ้าของเอกสารและตำราที่ผู้วิจัยได้นำมากล่าวอ้างต่างๆ ท่านด้วยความเคารพยิ่ง

ธินดา เกณฑ์มา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ก
ประกาศนุญปกการ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก.....	20
ลักษณะและความหมายของการมีส่วนร่วม.....	33
แนวคิดเกี่ยวกับเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	51
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	57
ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	57
ตอนที่ 2 การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	62
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน.....	77
องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน.....	77
หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม....	95
ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี.....	98
ผลการตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน.....	104
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการใช้รูปแบบการเรียนการสอน.....	107
การติดต่อประสานงาน.....	107
การดำเนินการก่อนการทดลองและระหว่างการศึกษา.....	107
การดำเนินการหลังการทดลอง.....	111
บทที่ 6 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	129
สรุปผลการวิจัย.....	129
การอภิปรายผล.....	133
ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	137
บรรณานุกรม.....	141
ภาคผนวก.....	148
ภาคผนวก ก ราชนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	150
ภาคผนวก ข คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี.....	152
ภาคผนวก ค ตัวอย่างแผนการสอน.....	161
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	183
ภาคผนวก จ ตัวอย่างรูปภาพการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการออกรับใช้สังคม.....	199
ประวัติผู้วิจัย.....	209

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายละเอียดวิธีการจัดการเรียนการสอน.....	74
2 การวิเคราะห์การสร้างรูปแบบการเรียนการสอนจากนักวิชาการด้านการศึกษา.....	78
3 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน.....	80
4 การวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	84
5 การสังเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	86
6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	89
7 การเชื่อมโยงแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมและหลักการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม.....	94
8 คำเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการประเมินรูปแบบการเรียนการ สอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมด้านความชัดเจน.....	104
9 คำเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการประเมินรูปแบบการเรียนการ สอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้.....	105
10 แผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม....	108
11 โครงการสอน 16 สัปดาห์ และแผนการสอน 7 แผน.....	110
12 คะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลัง การเรียน.....	111
13 ผลการแบ่งระดับจิตสำนึก.....	114
14 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคำเฉลี่ยของคะแนนจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลักการทดลอง.....	115
15 คำร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านการริเริ่มการ ทำกิจกรรมรับใช้สังคม.....	116
16 คำร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านความ ร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม.....	117
17 คำร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษาในด้านความ รับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม.....	118
18 คำร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านความ กระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม.....	119

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
19	คำร้อยละของพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านการมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม..... 120
20	ค่าเฉลี่ยโดยรวมของพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา..... 121
21	บันทึกความคิดเห็นและความรู้สีก่อนการเรียนของกรณีศึกษา..... 122
22	บันทึกความคิดเห็นและความรู้สีก่อนการเรียนของกรณีศึกษา..... 122
23	บันทึกความคิดเห็นและความรู้สีกหลังเรียนของกรณีศึกษา..... 123
24	บันทึกการเล่าประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการรับใช้สังคมของกรณีศึกษา... 125

สารบัญแนภาพ

แผนภาพที่	บทที่	หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
2	วงจรการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ของเดวิด คอลบ์ (Kolb,1984).....	42
3	สรุปขั้นตอนการวิจัย.....	58
4	ขั้นตอนการสร้างแผนการสอน.....	71
5	ผลการสังเคราะห์เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการ เรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.....	96
6	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม....	97
7	ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อ ส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี	99

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเยาวชนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤติด้านค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะส่งผลถึงการขาดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมตามมา ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจภาวะสังคมไทยในไตรมาสแรก พ.ศ. 2550 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า กลุ่มนักศึกษามีคุณธรรมต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ และกลุ่มนักศึกษามีคุณธรรมด้านความมีสติสัมปชัญญะ ความซื่อสัตย์สุจริตและความมีวินัยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของคุณธรรมแต่ละด้าน (ไทยโพสต์ : 1 อังคารที่ 12, มิถุนายน 2550)

สาเหตุของปัญหาดังกล่าว โดยทั่วไปเชื่อว่าเกิดจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ แต่เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2539 : 1) วิเคราะห์ว่า ความเป็นจริงปัญหามีรากลึกมาจากการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ในระดับพื้นฐานของสังคม การรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้ประชาชนให้ความสำคัญต่อความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย ในขณะที่เดียวกันก็ลืมนึกถึงความสำคัญของจิตใจและความสามารถต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ประกอบกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโลก ระบบเศรษฐกิจ แบบแผนการดำเนินของโลก การพัฒนาเทคโนโลยีและการเติบโตทางการค้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อทุกระบบในสังคม ประชาชนจึงสนใจแต่การดำรงชีวิตของตนและครอบครัว สนใจเฉพาะการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและภาวะเศรษฐกิจของตนเอง ทำให้เกิดการแข่งขันซึ่งนำไปสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม คนในสังคมจึงเกิดความเห็นแก่ตัว ไม่เสียสละเพื่อส่วนรวม ขาดจิตสำนึกสาธารณะและจิตอาสา ไม่มีรากเหง้าทางศีลธรรมมีผลให้สังคมอ่อนแอนำไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ อีกมากมาย

ด้วยเหตุดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 52) จึงได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) เกี่ยวกับการพัฒนาคนโดยเน้นให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกันโดยมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีการพัฒนาความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต การพัฒนาสมรรถนะและทักษะแรงงาน และเร่งผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ

การจัดการองค์ความรู้ พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และมีจิต
สาธารณะ

ประเด็นปัญหาทางสังคมที่เกิดจากวิกฤตจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมหรือการขาด
จิตสำนึกสาธารณะนั้น ได้มีการให้ความสำคัญจากรัฐบาลโดยผ่านการวางแผนในระดับประเทศ
ได้มีการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินคุณภาพของการศึกษา และได้มีการนำเอาเรื่อง
จิตสำนึกสาธารณะมาเป็นวาระแห่งชาติ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์,
2550) และในปีพุทธศักราช 2550 ได้มีการกำหนดให้เป็นปีแห่งการอาสาช่วยเหลือสังคม

ในส่วนของหน่วยงานด้านการศึกษา นั้น นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของ
การจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้ง
ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถ
อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และในมาตรา 7 ได้ระบุว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่ง
ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย
ความเสมอภาค ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้
และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” (คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 4 และ 9)
สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจึงกำหนดภารกิจหลักไว้ 4 ประการ ได้แก่ สอน วิจัย บริการสังคมและ
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศ ผลิตและประยุกต์ความรู้เพื่อรองรับ
การเปลี่ยนแปลงของสังคม ใช้องค์ความรู้ในการสร้างจิตสำนึกและชี้นำสังคม และยังคงจัดการ
เรียนการสอนให้บรรลุตามมาตรฐานการศึกษาของชาติมาตรฐานที่ 14 ด้านคุณลักษณะของคนไทย
ที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก โดยต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีกำลังกาย กำลังใจที่
สมบูรณ์ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคม มีทักษะในการ
เรียนรู้และการปรับตัว มีทักษะทางสังคม มีคุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพล
เมืองไทย และความเป็นพลเมืองโลก นอกจากนี้ยังต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ มีการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานตามมาตรฐานที่ 2 รวมทั้งสร้างสังคมแห่งความรู้ตาม
มาตรฐานที่ 3 ด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2548 :17-21)

ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษา และมาตรฐานการศึกษา
ของชาติดังกล่าว สถาบันการศึกษาจะต้องจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คุณธรรม
สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมวลชน ต้องจัดประสบการณ์เพื่อให้นักศึกษาได้เห็น

ความเป็นจริงในสังคม จนเกิดเป็นระบบค่านิยมที่สร้างคุณค่าในสังคมและนำไปใช้ในการดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันนักศึกษามีแนวคิดในการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปมาก นักศึกษาบางส่วนไม่สนใจศึกษาหาความรู้ ไม่สนใจปัญหาสังคม และไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมใดๆ ในสังคม สนใจเฉพาะเรื่องของตนเอง ความสำนึกทางสังคมของนักศึกษาไทยมีน้อยลงมากเมื่อเทียบกับนักศึกษารุ่นก่อน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2543 : 244)

สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น กนิษฐา นิตส์พัฒนา 2541 : 3) ระบุว่า เป็นเพราะปัจจุบันการเรียนการสอนมักเน้นไปที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาของตน และอยู่เฉพาะภายในกรอบของสาขาวิชา ขาดการเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ในสังคม การเรียนการสอนที่ไม่เน้นการคิดโดยอิสระของผู้เรียน แต่เน้นเฉพาะความรู้ที่ปรากฏตามตัวอักษรของตำรา จะไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนนำหลักความจริงมาเป็นฐานข้อสรุป และไม่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในสังคม ฉะนั้นการปรับการเรียนการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกับปัญหาของชีวิตจริง สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่าเดิม ศ.นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2547 : 4-5) วิพากษ์ว่า สาเหตุที่คนไทยไม่เข้าใจแผ่นดินไทย เพราะเราไปแยกการศึกษาชีวิตออกจากกัน การศึกษาขณะนี้คิดแบบแยกส่วน ชีวิตก็อย่างหนึ่ง การศึกษาก็อีกอย่างหนึ่ง แต่ว่าหลักทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่า การปฏิรูปการศึกษา ต้องปฏิรูปการศึกษาจากระบบที่แยกตัวจากสังคมไทย ไปท่องหนังสือกันอยู่เฉย ๆ มาเป็นระบบการศึกษาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมไทยร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เยาวชนไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะที่น่าเป็นห่วง หลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้ เพราะนอกจาก การจัดการเรียนการสอนจะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังและต้องได้รับการพัฒนาหรือ ปฏิรูปอย่างจริงจังแล้ว สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม เงื่อนไขใหม่ตลอดจนวัฒนธรรมหลากหลายของตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาในยุคโลกาภิวัตน์ ยังมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมมอมเมาให้เยาวชน ก่อปัญหาสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สมพงษ์ จิตระดับ (2547 : 13) กล่าวว่า เยาวชนไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ นับแต่การใช้ยาเสพติด ตามค่านิยม ตามเพื่อน มีเพศสัมพันธ์ ขาดบริการ โดยมองเป็นเรื่องปกติว่ามีรายได้ งานเบา และสามารถซื้อสิ่งของราคาแพงได้ วงจรชีวิตของเด็กไทยได้ถูกหล่อเลี้ยงเติบโตขึ้นอย่างอ่อนแอ สติปัญญาต่ำลง ไม่สู้งาน สับสนในชีวิต ไม่รู้จักคุณค่าของตนเอง ขาดความเป็นไทย มองประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้ง ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ไม่สนใจปัญหาสังคมขาดรากเหง้าทางศาสนา ครอบครัวและชุมชน และอื่น ๆ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของอมรวิทย์ นาคทรพรพ (2547 : 19) ที่ได้ศึกษาชีวิตวัยรุ่นไทย และพบวิกฤตปัญหา ได้แก่ ปัญหา

ความเป็นจริงในสังคม จนเกิดเป็นระบบค่านิยมที่สร้างคุณค่าในสังคมและนำไปใช้ในการดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันนักศึกษามีแนวคิดในการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปมาก นักศึกษาบางส่วนไม่สนใจศึกษาหาความรู้ ไม่สนใจปัญหาสังคม และไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมใดๆ ในสังคม สนใจเฉพาะเรื่องของตนเอง ความสำนึกทางสังคมของนักศึกษาไทยมีน้อยลงมากเมื่อเทียบกับนักศึกษารุ่นก่อน (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์ 2543 : 244)

สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น กนิษฐา นิตศน์พัฒนา 2541 : 3) ซึ่งว่า เป็นเพราะปัจจุบันการเรียนการสอนมักเน้นไปที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่เฉพาะสาขาของตน และอยู่เฉพาะภายในกรอบของสาขาวิชา ขาดการเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ในสังคม การเรียนการสอนที่ไม่เน้นการคิดโดยอิสระของผู้เรียน แต่เน้นเฉพาะความรู้ที่ปรากฏตามตัวอักษรของตำรา จะไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนนำหลักความจริงมาเป็นฐานข้อสรุป และไม่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในสังคม ฉะนั้นการปรับการเรียนการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกับปัญหาของชีวิตจริง สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่าเดิม ศ.นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2547 : 4-5) วิพากษ์ว่า สาเหตุที่คนไทยไม่เข้าใจแผ่นดินไทย เพราะเราไปแยกการศึกษากับชีวิตออกจากกัน การศึกษาขณะนี้คิดแบบแยกส่วน ชีวิตก็อย่างหนึ่ง การศึกษาก็อีกอย่างหนึ่ง แต่ว่าหลักทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่า การปฏิรูปการศึกษา ต้องปฏิรูปการศึกษาจากระบบที่แยกตัวจากสังคมไทย ไปท่องหนังสือกันอยู่เฉย ๆ มาเป็นระบบการศึกษาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมไทยร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เยาวชนไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะที่น่าเป็นห่วง หลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้ เพราะนอกจาก การจัดการเรียนการสอนจะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังและต้องได้รับการพัฒนาหรือ ปฏิรูปอย่างจริงจังแล้ว สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม เจือปนไข่ม่มืดลอคจนวัฒนธรรมหลากหลายของตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาในยุคโลกาภิวัตน์ ยังมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมมอมเมาให้เยาวชน ก่อปัญหาสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สมพงษ์ จิตระดับ (2547 : 13) กล่าวว่า เยาวชนไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ นับแต่การใช้ยาเสพติด ตามค่านิยม ตามเพื่อน มีเพศสัมพันธ์ ขาดบริการ โดยมองเป็นเรื่องปกติว่ามีรายได้ งานเบา และสามารถซื้อสิ่งของราคาแพงได้ วงจรชีวิตของเด็กไทยได้ถูกหล่อเลี้ยงเติบโตขึ้นอย่างอ่อนแอ สติปัญญาต่ำลง ไม่สู้งาน สับสนในชีวิต ไม่รู้จักคุณค่าของตนเอง ขาดความเป็นไทย มองประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้ง ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ไม่สนใจปัญหาสังคมขาดรากเหง้าทางศาสนา ครอบครัวและชุมชน และอื่น ๆ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของอมรวิทย์ นาคทรพรพ (2547 : 19) ที่ได้ศึกษาชีวิตวัยรุ่นไทย และพบวิกฤตปัญหา ได้แก่ปัญหา

ค่านิยมพุ่มเฟิอ การมีเพศสัมพันธ์เสรี การใช้ยาเสพติด ไปจนถึงความก้าวร้าวรุนแรงและการประหัดประหารกันเองระหว่างวัยรุ่น และที่น่ากริ่งเกรงที่สุดสำหรับอนาคตสังคมไทยคือการขาดการมีส่วนร่วมต่อสังคมของวัยรุ่น

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่อุดมศึกษาทุกแห่งจะต้องให้ความร่วมมือเร่งพัฒนาคุณภาพ ของเยาวชนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมให้มากขึ้น ศ. นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2550 : 17) กล่าวว่ามนุษย์ไม่ได้อยู่โดดๆ แต่อยู่ร่วมกับคนอื่นและกับธรรมชาติแวดล้อม จึงต้องเรียนรู้จากการอยู่ร่วมเพื่อการอยู่ร่วมและอยู่รอด เช่นเดียวกับ วิชัย ดันศิริ (2547 : 24-25) ที่กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเน้นการพัฒนาบุคคล 4 ด้าน อย่างสมดุลและกลมกลืนกันทั้งด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม โดยเฉพาะด้านสังคมนั้น เน้นว่าเยาวชนควรมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูล ประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะการสื่อสารกับบุคคลอื่น สามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย ธรรมเนียมและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข รู้จักเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

การที่มหาวิทยาลัยจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก พฤติกรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ถือเป็นเรื่องที่ต้องรีบกับสภาพความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบันและถือเป็นการสนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตราที่ 52 ที่ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมกระบวนการผลิต การพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และ บุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ครูต้องแสดงบทบาทใหม่ให้สมกับเป็นผู้สร้างคุณภาพของเยาวชนได้แก่ส่งเสริมให้เรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง สอน/อบรมเด็กทุกกลุ่ม ทุกประเภท มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เกี่ยวข้องกับสังคมภายนอก และภายในท้องถิ่น/โรงเรียน และต้องพัฒนาตัวเองอย่างมาก (คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 31)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนระดับอุดมศึกษาซึ่งเมื่อจบออกมามักจะถูกคาดหวังจากสังคมว่าจะต้องมีบทบาทที่ี้นั้น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ของประเทศ ตลอดจนเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเข้าสู่

ลักษณะของการมีคุณลักษณะได้ในที่สุด ฉะนั้นทางเลือกที่ดีในยุคปัจจุบัน คือ การนำกระบวนการศึกษาเข้ามาช่วยปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของสังคม และสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นพลเมืองในสังคม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะตอบสนองเป้าหมายของการพัฒนาลักษณะของเยาวชนได้ดังที่คาดหวัง จึงจำเป็นที่ครูต้องหารูปแบบการสอนที่จะช่วยสร้างเสริมเจตคติและกระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมให้มากขึ้น อลิศรา ชูชาติ (2544 : 146-147) เสนอแนะว่าวิธีที่ได้ผลดีประการหนึ่งคือต้องจัดให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน หรือใช้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีจุดเน้นให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการควบคุมการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่ของตนเองให้มากยิ่งขึ้น เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทั้งของบุคคลและของชุมชน เน้นส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถประเมินสถานการณ์และสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และสามารถค้นพบความสามารถพิเศษหรือคุณค่าของตนเองซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและ ลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service - Learning) เป็นรูปแบบที่สามารถนำมาพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลตามที่ต้องการได้ เพราะรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนนี้มีแนวคิดหลักด้วยการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีหลักฐานที่ปรากฏชัด โดย วิลเลียมส์ (Williams, 1997) มัวริซิโอ ลิมพาท และแครม (Mauricio, Limpart, 1997 and Cram, 1998) เฉลิมชัย มนุเสวต (2543) ชวลา เวชยันตร์ (2544) สักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ปรากฏว่าผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยที่ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนให้คุณค่าต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มีแนวทางในการพิจารณาปัญหาสังคมอย่างมีระบบ มีความเข้าใจและเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน มีความอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม และมีพัฒนาการด้านต่างๆ ดีขึ้น เช่น สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การสื่อสาร และภาวะผู้นำเป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนในยุคปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี” จะทำให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาให้นิสิตเกิดค่านิยม จิตสำนึกและคุณลักษณะที่

เหมาะสม สามารถดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัย

1.1 ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจำนวน 2400 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3(3-0-6) โปรแกรมวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา จำนวน 50 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรในการทดลองเพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคมที่พัฒนาขึ้นมีตัวแปร 2 ประเภท คือ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ การมีความตั้งใจที่จะรับรู้ มีความรู้สึกที่ดี และมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาสังคม รับรู้ว่าตนมีความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาบริการช่วยเหลือหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และรับรู้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในชุมชนหรือในท้องถิ่น รวมถึงการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมหรือรับใช้สังคม

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย การทดลองเพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 เวลา 3 คาบ ต่อสัปดาห์ จำนวน 16 สัปดาห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการเรียนการสอน (Instructional Model) หมายถึงแบบแผนของการจัดการเรียนการสอนที่จัดทำขึ้น โดยมีหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อเป็นพื้นฐาน มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบสำคัญของวิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ ทีละขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service - Learning) หมายถึงการเรียนการสอนที่บูรณาการเรียนรู้อด้านวิชาการ และการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เนื้อหาวิชาการควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมนั้น มีวิธีการที่สังเคราะห์มาจากแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึงแบบแผนการเรียนการสอนที่มีองค์ประกอบหลัก ตามกระบวนการเรียนการสอนและตามแนวคิด การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และองค์ประกอบรองที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

จิตสำนึก หมายถึง ลักษณะของจิตใจที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความเข้าใจ การคิดได้ และความรู้สึกรักของบุคคลต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น แล้วมีความโน้มเอียงทางจิตใจที่จะตระหนักหรือมีความสนใจที่จะเลือกปฏิบัติต่อสิ่งเร้านั้นอย่างไร

จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการมีความตั้งใจที่จะรับรู้ มีความรู้สึกที่ดี และมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับใช้หรือแก้ไขปัญหาสังคมรับรู้ว่าตนมีความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาบริการ ช่วยเหลือหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และรับรู้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในชุมชนหรือในท้องถิ่น ในที่นี้จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมหรือรับใช้สังคม และ คະແນនจากแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยแบ่งตัวชี้วัดระดับจิตสำนึกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. จิตสำนึกขั้นความตระหนักภายนอก

1.1 ความทรงจำต่อการมีส่วนร่วมในสังคมระยะสั้น หมายถึงการเคยมีประสบการณ์ การรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

1.2 ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในสังคมชั่วขณะ หมายถึงการเคยมีความต้องการ สนใจ หรือตั้งใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

2. จิตสำนึกขั้นต้น

2.1 ความตั้งใจที่จะรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการมีความสนใจต่อข่าวสารหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

2.2 ความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การมีอารมณ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

2.3 การระลึกถึงต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

2.4 ความกตัญญูใน ซึ่งเป็นจินตภาพต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การรับรู้ว่าคุณมีความสามารถหรือมีความสำเร็จต่อการเข้าร่วมในการรับใช้สังคม

3. จิตสำนึกขั้นสะท้อน

3.1 การพิจารณาความคิดของตนต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการรับรู้ว่าการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมเป็นความรับผิดชอบของตน เห็นประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม

3.2 ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึงการมีความสนใจ ตั้งใจหรือต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม มีความเป็นไปได้และพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมหรือรับใช้สังคม หมายถึงการลงมือกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อมีส่วนร่วมในสังคมหรือรับใช้พัฒนา หรือแก้ปัญหาของสังคมนั้น ๆ ซึ่งพฤติกรรมการรับใช้สังคมในที่นี้ ได้จากแบบบันทึกพฤติกรรม ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้านได้แก่

1. การริเริ่มในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
2. ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
3. ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
4. ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
5. การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม

นอกจากนี้ยังได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ผลการบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมของกรณีศึกษาที่มีพฤติกรรมการรับใช้สังคม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

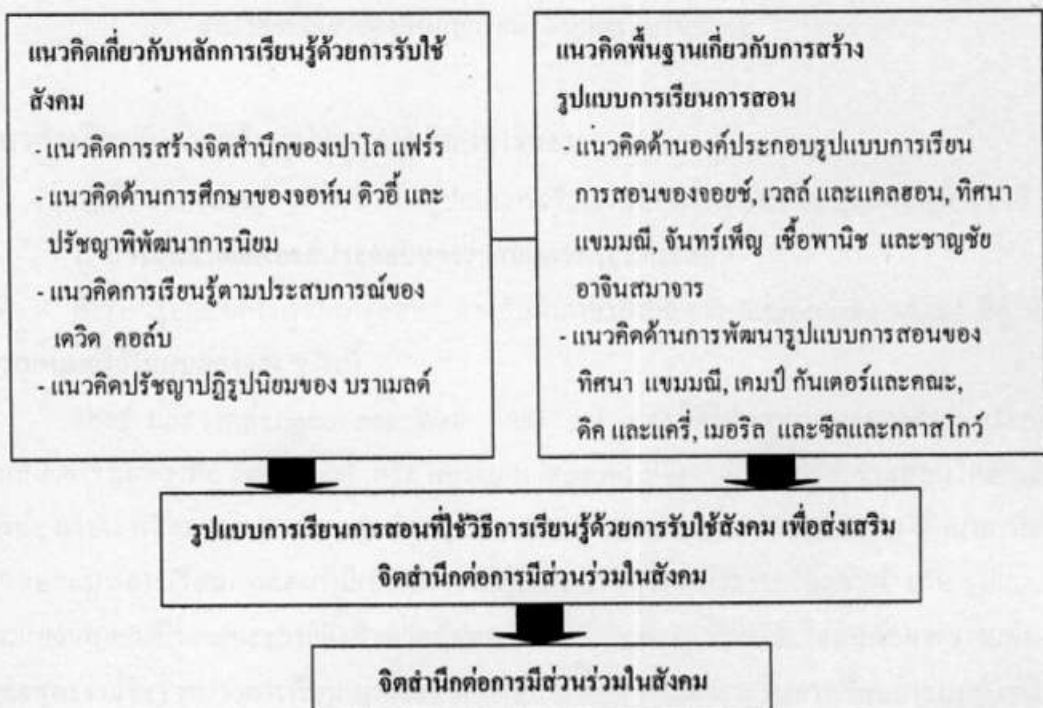
2. ได้ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิติตระดับปริญญาตรี

3. เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอื่น ๆ ให้แก่ผู้เรียนในสาขาวิชาอื่น ๆ ต่อไป

4. เป็นแนวทางในการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย และชุมชน ทั้งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน และมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิติตระดับปริญญาตรี และช่วยพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้อีกแนวทางหนึ่ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี” มีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก
3. ลักษณะและความหมายของการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

คำว่า “รูปแบบการเรียนการสอน” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Instructional Model มีผู้ให้ความหมายไว้ในมุมมองต่าง ๆ ดังนี้

จอยซ์ และ เวลล์ (Joyce and Weil 1986 : 1 - 4) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบการเรียนการสอนว่าเป็น แผน (Plan) หรือ แบบแผน (Pattern) ที่ผู้สอนสามารถใช้เพื่อการสอนโดยตรงในห้องเรียน หรือการสอนเป็นกลุ่มย่อย รูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน รูปแบบการเรียนการสอนเป็นการบรรยายถึงสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนหลักสูตรรายวิชา หน่วยการเรียน บทเรียน หรือเพื่อออกแบบสื่อต่าง ๆ ในการเรียนการสอน เช่น หนังสือ แบบฝึกหัด โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

ต่อมาในปี 1996 จอยซ์ และเวลล์ (Joyce and Weil 1996 : 7) ได้กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอนเป็นรูปแบบที่แท้จริงของการเรียนรู้ที่ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาข้อมูล ความคิด ทักษะ ค่านิยม แนวความคิดและการแสดงออก รวมทั้งการให้แนวทางในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน โดยคาดหวังว่าการดำเนินการดังกล่าวจะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถ

ของผู้เรียนในการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลในอนาคต ซึ่งในส่วนขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนนั้นจะมี 5 ประการต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการของรูปแบบ ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อ และแนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบรูปแบบการเรียนการสอน แนวคิดและหลักการจะเป็นตัวชี้้นำในการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการ เพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบการเรียนการสอนนั้น
2. จุดประสงค์ของรูปแบบ เป็นการระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น
3. เนื้อหา เป็นส่วนที่ระบุถึงเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ที่จะใช้ในการเรียนการสอน
4. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นส่วนที่ระบุกิจกรรม วิธีการ และขั้นตอนการปฏิบัติในการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้
5. การวัดและประเมินผล เป็นส่วนสำคัญส่วนสุดท้ายของรูปแบบการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนที่จะบอกว่าการดำเนินการตามรูปแบบการเรียนการสอนนั้นบรรลุเป้าหมายหรือไม่

ต่อมาในปี 2004 จอยซ์ เวลล์ และแคลฮอน (Joyce, Weil and Calhoun, 2004 : 25) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอน เป็นการบรรยายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ รวมถึงพฤติกรรมของผู้สอนขณะที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้นๆ โดยรูปแบบการเรียนการสอนจะมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็จะมีเป้าหมายต่างกันออกไป เช่น เป้าหมายเกี่ยวกับการวางหลักสูตร การวางแผนหน่วยการเรียน บทเรียน การออกแบบสื่อการสอนต่างๆ รวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และนักวิชาการทั้งสามได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มจากสภาพเหตุการณ์ในห้องเรียน เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนแต่ละแบบ โดยแต่ละแบบมีองค์ประกอบสี่ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 กล่าวถึงที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the Model) ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ข้อตกลงเบื้องต้น หลักการ มโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนการสอน (The Model of Teaching) มี 4 ตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นการจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้นๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกัน
2. รูปแบบของสังคม เป็นการอธิบายบทบาทของผู้สอน ผู้เรียน และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในแต่ละรูปแบบบทบาทของผู้สอนจะแตกต่างกันออกไป

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ เป็นการบอกวิธีการที่ผู้สอนจะตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศศิโรราบ โดยไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด

4. ระบบการสนับสนุน เป็นการบอกเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผล เช่น การสอนฝึกทักษะ ผู้เรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่ด้วยสื่อหรืออุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริงๆ

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำและให้ข้อสังเกตการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้เนื้อหาประเภทใด ใช้กับผู้เรียนระดับใดจึงจะเหมาะสม

ส่วนที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนทางตรงและทางอ้อม (Instructional and Nurturant Effects) เป็นการบอกให้รู้ว่าแต่ละรูปแบบจะเกิดอะไรบ้างกับผู้เรียน โดยผลทางตรงมาจากการสอนของผู้สอนที่จัดขึ้นตามขั้นตอน หรือผลทางอ้อมมาจากสภาพแวดล้อมซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นแฝงไปกับผลการสอน ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อพิจารณาในการเลือกรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ในห้องเรียน

ทิสนา แชมมณี (2545 : 3 - 4) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง “สภาพลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ และได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ”

ในส่วนองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ทิสนา แชมมณีกล่าวว่า จะต้องมียังน้อย 4 ประการได้แก่

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ๆ
2. มีการบรรยาย หรืออธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ

4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช (2549 : 23) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบมีทฤษฎีทางการศึกษาหรือทางจิตวิทยาการเรียนรู้อรองรับ อาจมีหนึ่งทฤษฎีหรือหลายทฤษฎี ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นหลักการของรูปแบบ และเป็นตัวกำหนดรายละเอียดในองค์ประกอบอื่นๆ ของรูปแบบต่อไปตามลำดับ

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบอาจมี 3 - 6 องค์ประกอบ แล้วแต่การให้ความสำคัญของสิ่งที่ประกอบเป็นรูปแบบ โดยทั่วไปองค์ประกอบของรูปแบบมีดังนี้

1. หลักการ ซึ่งแสดงแนวคิดหลักที่วิเคราะห์สังเคราะห์มาจากทฤษฎี หลักการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกระบวนการและวิธีการเรียนการสอนหลัก

2. วัตถุประสงค์ ซึ่งแสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เช่น คุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนที่พัฒนาขึ้นหลังจากเรียนตามรูปแบบ โดยเชื่อมโยงกับหลักการของรูปแบบ

3. กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในการเรียนการสอน เทคนิควิธีสอนและกิจกรรมหลักของการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการของรูปแบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลของการเรียนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งวิธีวัดและประเมินผล

เทคนิควิธีสอน รวมทั้งกิจกรรมหลัก เป็นเพียงแนวทางที่นำเสนอไว้ในรูปแบบ ซึ่งผู้สอนอาจปรับหรือเพิ่มเติมได้ตามสภาพการเรียนการสอน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปซึ่งรูปแบบการเรียนการสอน บางรูปแบบ อาจมีองค์ประกอบมากกว่า 3 ประการที่กล่าวมาแล้ว คือ อาจมีองค์ประกอบด้านบทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน และสื่อวัสดุการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ชาญชัย อาจินสมาจาร (2538 : 56) ได้ให้ข้อสังเกต เพื่อจำแนกคำต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบการสอนอันได้แก่ คำว่า วิธีการสอน กลยุทธ์การสอน และเทคนิคการสอนไว้ดังนี้

1. วิธีการสอนเป็นหนทางในการให้เนื้อหาวิชาแก่ผู้เรียน โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

1.1 มีรากฐานทางปรัชญา ซึ่งมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ และเจตคติของนักเรียน

1.2 มีความซับซ้อน

1.3 ช่วยนักเรียนพัฒนาทักษะต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์กับสถานการณ์อื่นได้

1.4 ใช้เวลาในการวางแผนและปฏิบัติการนาน เนื่องจากเป็นระบบถ่ายทอดความรู้

2. กลยุทธ์การสอน คือ องค์ประกอบที่พบภายในวิธีการสอนที่สำคัญ หรือเป็นแนวทางที่แยกไปต่างหากออกไปจากวิธีการสอนที่สำคัญ โดยมีลักษณะดังนี้

2.1 ไม่มีรากฐานปรัชญาอย่างลึกซึ้ง

2.2 ใช้เวลาไม่ยาวนานมากนัก ในการวางแผนและการปฏิบัติ

2.3 มีวัตถุประสงค์เดียวและวิธีง่าย ๆ

2.4 มีขีดจำกัดในการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการประยุกต์ในสถานการณ์อื่น ๆ

3. เทคนิคการสอน หมายถึง พฤติกรรมจำเพาะเจาะจงที่พบในวิธีสอนที่สำคัญ และกลยุทธ์การสอน เป็นพฤติกรรมที่ใช้คำพูดและไม่ใช้คำพูด เช่น การตั้งคำถาม การบรรยาย การเขียน กระดาน

จากนิยามและองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนข้างต้น สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอน (Instructional Model) หมายถึง แบบแผนของการจัดการเรียนการสอนที่จัดทำขึ้น โดยมีหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อเป็นพื้นฐาน มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบสำคัญของวิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ ที่ละชั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบการเรียนการสอนจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ และองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการสอนที่จำเป็นต้องมี ได้แก่ (1) มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน (2) มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน (3) มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือกระบวนการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ (4) มีการจัดระบบเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่จะสามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และ (5) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนและองค์ประกอบต่างๆ เช่น บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน สื่อวัสดุ อุปกรณ์การสอน และการวัดผลและประเมินผล เป็นต้น อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดตามที่ต้องการ

2. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนใดก็ตาม จะกลายเป็นรูปแบบการเรียนการสอนได้ ก็ต่อเมื่อการจัดการเรียน การสอนนั้นได้ผ่านกระบวนการจัดอย่างเป็นระบบเสียก่อน ระบบการจัดการเรียนการสอนกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอน หรือรูปแบบการเรียนการสอนมีความหมายเหมือนกัน ซึ่งนักวิชาการด้านการศึกษาได้เสนอแนะไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2545ก : 199 – 201) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างระบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาหรือการสร้างระบบ หรือรูปแบบการเรียนการสอนให้ชัดเจน

2. ศึกษาหลักเกณฑ์/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบ และเห็นแนวทาง ในการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบได้รอบคอบขึ้น ซึ่งจะทำให้รูปแบบหรือระบบมีความ มั่นคงขึ้น

3. การศึกษาสภาพการณ์ และปัญหาที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ค้นพบองค์ประกอบที่สำคัญที่ จะช่วยให้ระบบมีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้จริง ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องนำมา พิจารณาในการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ และจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย การนำ ข้อมูลจากความเป็นจริงมาใช้ในการสร้างรูปแบบจะช่วยขจัด หรือป้องกันปัญหาอันทำให้ระบบนั้น ขาดประสิทธิภาพ

4. การกำหนดองค์ประกอบของระบบ ได้แก่ การพิจารณาว่ามีอะไรบ้างที่สามารถช่วยให้ เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายบรรลุผลสำเร็จ

5. การจัดกลุ่มองค์ประกอบ ได้แก่ การนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้มาจัดหมวดหมู่ เพื่อ ความสะดวกในการคิด และดำเนินการในขั้นต่อไป

6. การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ยู่ยากและต้องใช้ความคิด รอบคอบมาก ผู้สร้างระบบต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุและเป็นผลขึ้นต่อกันในลักษณะใด สิ่งใดควรมาก่อนมาหลัง สิ่งใดสามารถดำเนินการคู่ขนานไปได้ ขั้นนี้เป็นขั้นที่อาจใช้เวลาใน การพิจารณามาก

7. การจัดผังระบบ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยแสดงให้เห็น ถึงผังจำลองขององค์ประกอบต่าง ๆ

8. การทดลองใช้ระบบ เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น

9. การประเมินผล ได้แก่ การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ระบบใด ๆ แล้ว ได้ผล ตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

10. การปรับปรุงระบบ นำผลการทดลองใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

เคมปี (Kemp, 1985 : 10-11) ได้ระบุคำถามที่จะต้องนำมาเพื่อพิจารณาการสร้างรูปแบบการ เรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การเรียนการสอนนี้ ออกแบบเพื่อใคร ให้พิจารณาลักษณะของผู้เรียน

2. สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้คืออะไร จุดประสงค์ในการเรียนรู้ได้แก่อะไร

3. การถ่ายทอดเนื้อหาสาระอย่างดีที่สุดจะใช้วิธีอย่างไร วิธีการและการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนอย่างไร

4. ทำอย่างไรจึงจะทราบว่า เกิดการเรียนรู้ตามที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ วิธีและกระบวนการ การประเมินผลคืออะไร

นอกจากนั้น เคมปี ยังกล่าวถึงแผนการออกแบบการเรียนการสอนว่าควรมี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความต้องการในการเรียน การตั้งเป้าหมายในการสอน ประเด็นสำคัญเร่งด่วนที่ค้องนำมาพิจารณา(Learning Need, Goals, Priorities/Constraints) การประเมินความต้องการในการเรียนถือเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมาย และโปรแกรมการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น

2. หัวข้อเรื่องงาน และจุดประสงค์ทั่วไป (Topics-Job Tasks Purposes) ในการสอนหรือโปรแกรมการอบรมที่จัดขึ้น จะประกอบด้วยหัวข้อเรื่องของวิชาซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานความรู้และ/หรือหัวข้องานที่เป็นพื้นฐานทางทักษะด้านกายภาพ จุดประสงค์ทั่วไปและหัวข้อต่างๆ จะเป็นเสมือนกรอบในการออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาความรู้และวัตถุประสงค์ต่างๆ ของการเรียน

3. ลักษณะของผู้เรียน (Learner Characteristics) เป็นการสำรวจเพื่อพิจารณาภูมิหลังด้านสังคม การศึกษา และสภาพเศรษฐกิจของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการจัดสภาพการเรียนรู้และวิธีการเรียนที่เหมาะสม

4. เนื้อหาวิชาและการวิเคราะห์งาน (Subject Content, Task Analysis) ในการวางแผนการสอนนั้น เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก จึงจำเป็นต้องมีการเรียบเรียงเนื้อหาวิชาตามลำดับขั้นตอนอย่างเหมาะสมและง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้เรียน ทั้งยังเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดวัตถุประสงค์ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และการออกแบบเครื่องมือประเมินผลการเรียนอีกด้วย

5. วัตถุประสงค์ของการเรียน (Learning Objectives) เป็นการวางจุดมุ่งหมายว่า ผู้เรียนควรมีความรู้หรือทำอะไร ได้บ้างเมื่อเรียนบทเรียนนั้นจบลง ซึ่งเป็นความสามารถที่วัดหรือสังเกตได้ เรียกว่าจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมอันจะเป็นแนวทางในการประเมินผลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. กิจกรรมการเรียนการสอน (Teaching/Learning Activities) ในการวางแผนเลือกกิจกรรมการสอนนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงแบบแผนสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ลักษณะการสอนเนื้อหาในชั้นเรียน วิธีการเรียนของผู้เรียน และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ต่างๆ หลายประการ นับตั้งแต่จุดประสงค์ของการเรียน ลักษณะของผู้เรียน เนื้อหาวิชาและการวัดผล

7. ทรัพยากรในการสอน (Instructional Resources) ทรัพยากรการสอนหมายถึง แหล่งข้อมูล และสื่อการสอนที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ ของจริง สื่อที่ไม่ใช่เครื่องฉาย เครื่องเสียง ภาพนิ่งที่ใช้กับเครื่องฉาย ภาพเคลื่อนไหวที่ใช้กับเครื่องฉาย และการใช้สื่อประสม ผู้สอนต้องเลือกสื่อมาใช้ให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงกลุ่มผู้เรียนและสถานการณ์ของการเรียนการสอนเป็นสำคัญ

8. การบริการสนับสนุน (Support Services) การบริการสนับสนุนและการจัดตั้งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณของสถานศึกษานั้นๆ การบริการสนับสนุนแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ งบประมาณ สถานที่อาคาร สื่อวัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร และตารางเวลาที่เหมาะสมในการทำงาน

9. การประเมินผลการเรียน (Learning Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่า ผู้เรียนได้รับความรู้และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยการสร้างเครื่องมือทดสอบและวัดผล ทั้งนี้เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องของระบบการสอน และเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงต่อไป

10. การทดสอบก่อนเรียน (Pretesting) เป็นการทดสอบเพื่อดูประสบการณ์เดิมและพื้นความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอนเพื่อนำมาพิจารณาว่าผู้เรียนควรจะได้เรียนรู้อะไรเพิ่มเติมบ้าง

ในการใช้ระบบการสอนทั้ง 10 ขั้นตอนนี้ ผู้สอนสามารถจะพัฒนาการสอนในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ด้วยการประเมินผล 2 ลักษณะ คือ การประเมินผลในระหว่างดำเนินการพัฒนาระบบการสอน (Formative Evaluation) และการประเมินผลรวมยอดภายหลังการใช้ระบบการสอนนั้นสิ้นสุดลง (Summative Evaluation) ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรับปรุงระบบการสอนให้มีประสิทธิภาพ

กันเตอร์ และคณะ (Gunter, et al, 1990 : 33) กล่าวถึงกระบวนการวางแผนการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การตั้งเป้าหมาย และพัฒนาหลักการและเหตุผลสำหรับการเรียนการสอน
2. การระบุจุดประสงค์ทั่วไปของการเรียนรู้
3. การสร้างวิธีการประเมินผล
4. การสร้างหน่วยการเรียนที่แสดงถึงเนื้อหาของหลักสูตร/รายวิชาที่เรียน
5. การออกแบบบทเรียนสำหรับการเรียนการสอน
6. การเลือกวัสดุการเรียนการสอน

ดิกและแคร์รี่ (Dick and Carry 1989 : 5-7) ได้เสนอรูปแบบระบบการเรียนการสอนที่ใช้ฝึกอบรมนักออกแบบและพัฒนาระบบการสอนอย่างแพร่หลาย โดยเริ่มจากการกำหนด

จุดมุ่งหมาย การพัฒนาการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายของการเรียนการสอน
2. การวิเคราะห์การเรียนการสอน ในแง่ของทักษะที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมาย
3. การพิจารณานิสัยและบุคลิกลักษณะของผู้เรียน
4. การกำหนดพฤติกรรมที่สามารถวัดได้
5. การกำหนดข้อทดสอบแบบอิงเกณฑ์
6. การพิจารณากลวิธีการเรียนการสอน
7. การพิจารณาเลือกอุปกรณ์การเรียนการสอน
8. การประเมินผลระหว่างเรียน
9. การประเมินผลหลังเรียน
10. การประเมินสรุปและแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน

เมอร์ริล (Merrill 1994 : 367) ได้เสนอขั้นตอนการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่สำคัญ

ไว้ 8 ขั้นตอน ได้แก่

1. เลือก ระบุและกำหนดจุดประสงค์ตามหมวดหมู่
2. เลือก ระบุกำหนดโครงสร้างเนื้อหา
3. เลือกและระบุบทเรียน
4. เลือกและระบุการจัดการบทเรียน
5. เลือกและระบองค์ประกอบที่ต่อเนื่อง
6. เลือกและระบุการนำเสนอเนื้อหา
7. เลือกและระบุความต่อเนื่อง
8. เลือกและระบองค์ประกอบกลวิธี

นอกจากนี้ ซีลและกลาสโกว์ (Seels and Glasgow 1990 : 24) ได้เสนอการจัดระบบการเรียนการสอน โดยแบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) เป็นการพิจารณาว่าเกิดปัญหาอะไรในการเรียนการสอน โดยผ่านการรวบรวมและเทคนิคการประเมิน และระบุสิ่งที่เป็นปัญหา
2. วิเคราะห์การสอนและกิจกรรม (Task and Instructional Analysis) เป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อกำหนดด้านเจตคติ เพื่อกำหนดสิ่งที่ได้เรียนมาก่อน
3. การกำหนดวัตถุประสงค์และแบบทดสอบ (Objective and Tests) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและแบบทดสอบอิงเกณฑ์

4. กลยุทธ์การเรียนการสอน (Instructional Strategy) เป็นการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์การสอน และองค์ประกอบการเรียนการสอน

5. การตัดสินใจเลือกสื่อการสอน (Media Decision) เป็นการเลือกสื่อการเรียนการสอน และวิธีการใช้เพื่อทำให้การเรียนการสอนบรรลุผล

6. การพัฒนาการสอน (Materials Development) เป็นการวางแผนสำหรับผลผลิตการพัฒนา สื่อวัสดุ เครื่องมือหรือ โปรแกรมที่ใช้ในการเรียนการสอน

7. การประเมินผลย่อยระหว่างเรียน (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบพัฒนาการของผู้เรียน

8. การนำไปใช้และการบำรุงรักษา (Implementation Maintenance) เป็นการดูแลรักษาและการนำไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

9. การประเมินผลรวมภายหลังการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการพิจารณา ประเมินผลว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่

10. การเผยแพร่และการขยายผล (Dissemination Diffusion) เป็นขั้นของการจัดการให้มีการเผยแพร่ ขยายผลนวัตกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

จากข้อเสนอแนะของนักวิชาการดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวทางหรือวิธีการในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือเริ่มด้วยการวิเคราะห์ การออกแบบ การพัฒนา การนำไปใช้และการประเมินผล ซึ่งถือเป็นหลักการทั่วไปของการออกแบบเพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่ การกำหนดองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ เพื่อนำมาสร้างรูปแบบการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยจะมีการวัดผลและประเมินผล เพื่อปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้ต่อไป

จากแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน จะต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบ มีการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน และรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ต้องได้รับการตรวจสอบ พิสูจน์ เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนว่าได้มาตรฐานหรือไม่เพียงไร

สำหรับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ในงานวิจัยนี้ใช้คำว่าวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยหมายถึง วิธีการเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะ คือการบูรณาการเรียนรู้อด้านวิชาการและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เนื้อหาวิชาการควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมและทำการพิจารณาใคร่ครวญอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุ

ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยมีกระบวนการเตรียมการ การกิจกรรมการรับใช้สังคม การไตร่ตรอง และการประเมินและกิจกรรมแสดงผลงาน

ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึงรูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการกิจกรรมการรับใช้สังคมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วย การเรียนวิชาการ การทำกิจกรรมรับใช้สังคมใน สถานการณ์จริง มีการอภิปราย วิพากษ์ การไตร่ตรองและเขียนบันทึกรายงานอย่างมีระบบ สุดท้ายจะต้องมีการประเมินผลเพื่อหาข้อสรุปเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป และมีการจัดกิจกรรมแสดงผลงานเพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียน

ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดเบื้องต้นนี้ไปสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และนำไปสังเคราะห์เชื่อมโยงกับหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก

1. ความหมายของจิตสำนึก

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าจิตสำนึก (Consciousness) ไว้คล้ายคลึงกันหลายประการ ดังนี้ พจนานุกรมจิตวิทยา ฉบับสมบูรณ์ (บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร 2538 : 92) ให้ความหมาย คำจิตสำนึกว่า หมายถึง สติ การรู้ตัว การรู้ถึงความเป็นไปทุกอย่างของคน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 312) ให้ความหมายของจิตสำนึกไว้ว่า หมายถึง ภาวะที่จิตตื่น และรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย

พจนานุกรมของอ็อกฟอร์ด (Oxford Dictionary, 1985) ให้ความหมายของคำว่าจิตสำนึก คือ สถานภาพของการรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ

ทาร์ท (Tart อ้างใน Wallace and Fisher, 1991 : 7) นำเสนอทฤษฎีจิตสำนึก โดยที่เขาเห็นว่า จิตสำนึก คือ โครงสร้างหรือสิ่งที่ต้องการการเรียนรู้ หรือ ประสบการณ์ ไม่สามารถมีได้โดยอัตโนมัติ โครงสร้างนี้ ประกอบด้วยความคิดรวบยอดต่าง ๆ สิ่งที่เขาระบุ คือ 1) การใส่ใจ / การตระหนักรู้ 2) โครงสร้าง 3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับการใส่ใจ / การตระหนักรู้ 4) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับโครงสร้าง

แมริสและเมสโต (Marris & Maisto 1999 : 8) นิยามความหมายไว้ว่า จิตสำนึก หมายถึง การตระหนักรู้ถึงกระบวนการทางปัญญาและจิตใจต่างๆ ของบุคคลที่ดำเนินการอยู่ใน

ชีวิตประจำวัน โดยรวมถึงการรับรู้ ความรู้สึก ความจำ การคิด การแก้ปัญหาการตัดสินใจ สติปัญญา และการสร้างสรรค์

สรุปได้ว่าจิตสำนึก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการรับรู้ ความเข้าใจ การคิดได้ และแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และความต้องการแก้ไขเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ด้านใดด้านหนึ่ง โดยผู้ปฏิบัติรู้ตนเองว่ากำลังทำอะไรอยู่ และทำไปเพื่ออะไร สามารถให้เหตุผลเชื่อมโยงการปฏิบัติกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมได้

ส่วนจิตสำนึกต้องการมีส่วนร่วมในสังคม มีความหมายในทำนองเดียวกับคำว่า จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ซึ่งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 :17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม พยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจัง และมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา และคณะ (2541 : 8) ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะไว้ว่าเป็นคำเดียวกับจิตสำนึกทางสังคม หมายถึงการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน ซึ่งสอดคล้องกับที่ ซูซาน (Susan 1997 : 223 - 230) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จิตสำนึกทางสังคม หมายถึงความตระหนัก ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ

ส่วน สุพจน์ ทรายแก้ว (2546 : 10) ได้สรุปความหมายของคำว่า จิตสำนึกต่อส่วนรวมหรือจิตสำนึกสาธารณะว่า หมายถึงคุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าหรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งที่ในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรมการกระทำที่แสดงออกมา ซึ่งสอดคล้องกับ พัชรินทร์ ธีรสุนทร (2552 : 4) ที่ได้ให้ความหมายของสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ว่าหมายถึงการรับรู้ เรียนรู้ต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งเร้าของบุคคลจนเกิดกระบวนการสร้างความคิด ค่านิยม ทัศนคติ ความตระหนัก และพฤติกรรมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทรัพย์สินส่วนรวม

กล่าวได้ว่า จิตสำนึกต้องการมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การมีความตั้งใจที่จะรับรู้ มีความรู้สึกที่ดี และมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับใช้หรือแก้ไข ปัญหาสังคม รับรู้ว่าตนมีความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาบริการ ช่วยเหลือหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และรับรู้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในชุมชนหรือในท้องถิ่น ซึ่งแสดงออกได้ด้วยการเข้าร่วมการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมในโอกาสต่าง ๆ

2. ระดับของจิตสำนึก

จิตสำนึก เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกลึกซึ้งทางจิตใจ อารมณ์ และคุณธรรมของบุคคล ซึ่งตามความหมายของจิตสำนึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคมที่กล่าวมาแล้วนั้น หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องชุมชนและปัญหาในชุมชน แล้วมีการแสดงพฤติกรรม หรือการปฏิบัติเพื่อให้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชน โดยรู้ตนเองที่กำลังทำอะไรอยู่ และทำไปเพื่ออะไร และคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของตนได้ ดังนั้น การวัดและประเมินจิตสำนึกเกี่ยวกับการรับใช้สังคม จึงเป็นการกระทำใน 3 ด้านที่สัมพันธ์กัน คือ ด้านความรู้ ด้านพฤติกรรม และด้านความคิดคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม

แฟร์ (Freire 1998 : 46-47) กล่าวว่าจิตสำนึก (Consciousness) ไม่ได้มีความหมายแต่ในเชิงจิตวิทยาเท่านั้น ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งในเชิงปรัชญาด้วย กล่าวคือ เป็นความรู้สึกลึกในสิ่งที่เป็นภาวะที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ และสิ่งที่เป็นโลกของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโชคชะตา

2. จิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง (Semi - intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนยอมลดค่าตนเอง มีความคิดที่ไม่เชื่อมั่นในตนเอง รับค่านิยมที่มีการถ่ายทอดมาอย่างเต็มที่ มีการใช้อารมณ์และความรุนแรงในการตัดสินใจปัญหา

3. จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (Native - transitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มตระหนักเห็นปัญหาสังคม เริ่มมีการประท้วง วิพากษ์วิจารณ์ แต่มักจะถูกปลุกกระดมให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ เนื่องจากประชาชนยังไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม และยังไม่สันตัดจัดเจนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปรากฏการณ์นั้น

4. จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่บ่ายเบี่ยงภาระหน้าที่ของตนเอง

กีห์ลสตรอม (Kihlstrom, 1984) อังโน ไตรรงค์ เฉวียงหงส์, 2544 :18-24) ได้แบ่งระดับขั้นของจิตสำนึก และลักษณะแต่ละด้านไว้ 3 ขั้น ดังนี้

1. จิตสำนึกขั้นความตระหนักรายนอก (Peripheral Awareness) เป็นจิตสำนึกขั้นต่ำสุด และยังไม่ถือว่าเป็นความตระหนักที่เด่นชัด ลักษณะของจิตสำนึกขั้นนี้ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่

1.1 ความทรงจำระยะสั้น (Info. In short-term Memory) ได้แก่ เหตุการณ์ที่เราเคยตระหนักเมื่อไม่นานนัก และเหตุการณ์เหล่านั้นยังคงอยู่ในความทรงจำเป็นครั้งคราว ซึ่งเราพอจะเกิดความตระหนักได้ในบางขณะ

1.2 ความตระหนักต่อสิ่งเร้าชั่วคราว (Stimuli Vaguely Awareness) เช่น ในขณะที่เราขับรถไปตามท้องถนน สิ่งเร้าที่เรามองเห็น เช่น ถนน รถคันอื่นๆ วัตถุต่างๆ หรือแม้กระทั่งเสียงที่เราได้ยิน แต่ไม่ได้ใส่ใจกับเสียงมากนัก เป็นต้น

2. จิตสำนึกขั้นต้น (Primary Consciousness) เป็นจิตสำนึกขั้นต้นที่ความตระหนักต่อสิ่งต่าง ๆ มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นความโน้มเอียงของจิตใจที่เกี่ยวกับการรับรู้ ความรู้สึก ความคิด ความทรงจำ นั่นคือเกิดการตอบสนองของตนรวมทั้งความทรงจำที่เกิดขึ้น จินตนาการ ความฝัน และความเพ้อฝัน นั่นคือตัวเราจะถูกทำให้คิดให้รู้สึก เป็นการแสดงออกทางความคิดต่อวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ภายนอก จิตสำนึกขั้นต้นประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่

2.1 ความตั้งใจจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Attended Sensory Perception) ความตั้งใจ (Attended) คือสภาพจิตที่มีความปรารถนาและจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น มีความชัดเจน และแจ่มชัดมากกว่าสิ่งอื่นในขณะเดียวกัน และอยู่ภายใต้การควบคุมของความคิดเป็นระดับความเข้มข้นเป็นส่วนประกอบสำคัญของจิตสำนึก และยังหมายรวมถึง การยกเลิกความสนใจจากสิ่งอื่นๆ ไปยังสิ่งที่เราสนใจ ความตั้งใจเป็นลักษณะหนึ่งที่สำคัญและมองเห็นได้ชัดเจนของการรับรู้ในขณะใดขณะหนึ่ง ความตั้งใจในลักษณะการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

- การตั้งใจแบบเกิดขึ้นเองโดยไม่ได้สมัครใจ ได้แก่ การที่บุคคลไม่ได้ใช้ความพยายามในการให้ความตั้งใจ
- การตั้งใจที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจ ได้แก่ การที่ต้องใช้ความพยายามหรือแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
- การตั้งใจแบบทำเป็นนิสัย จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ตั้งใจได้มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นมานานแล้ว จนเป็นผลให้เกิดการกระทำเป็นนิสัยเคยชิน

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) อิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเข้มและขนาดของสิ่งเร้า การทำซ้ำๆ สิ่งตรงข้ามกัน และการเคลื่อนไหว

2) อิทธิพลจากปัจจัยภายใน ได้แก่ แรงจูงใจ ความคาดหวัง

ส่วนการรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการแปลความหมายจากการสัมผัสกับสิ่งเร้า เป็นการตีความหมายจากสิ่งที่ประสาทสัมผัสของร่างกายไปสัมผัสกับสิ่งเร้าภายนอกร่างกาย ซึ่งผู้รับรู้จะต้องมีประสบการณ์ในอดีตจึงจะเกิดการรับรู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร มีความหมายอย่างไร มีรายละเอียด

ต่างๆ เป็นอย่างไร องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ได้แก่ องค์ประกอบจากสิ่งเร้า และ องค์ประกอบอันเนื่องมาจากบุคคล

2.2 ความรู้สึก (Feelings)

คำว่าความรู้สึก และอารมณ์อาจจะใช้แทนกันได้ แต่โดยทั่วไป คำว่า ความรู้สึก จะหมายถึงประสบการณ์ของอารมณ์เพียงชนิดเดียวเท่านั้น ส่วนคำว่า อารมณ์ จะใช้ในความหมายที่ กว้างกว่า เพราะอารมณ์จะหมายถึง ความรู้สึกต่างๆ ด้วย อารมณ์จะมีองค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านสรีระ 2) องค์ประกอบทางด้านความนึกคิด 3) องค์ประกอบทางด้านการมี ประสบการณ์

2.3 การระลึกได้ (Recalled Memories)

การระลึกได้หมายถึง การที่บุคคลสามารถสร้างเหตุการณ์ต่าง ๆ จากความทรงจำ โดยไม่มีเหตุการณ์นั้นปรากฏตรงหน้า การระลึกได้ต้องอาศัยการสร้างเหตุการณ์จากความทรงจำ เป็นการฟื้นความทรงจำจากสิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ที่ตนเคยพบมาในอดีต ด้วยการเรียกสิ่ง ที่ อยู่ในความจำเก่าให้กลับคืนมาด้วยการนึกเอง

2.4 การรู้คิดภายใน ; จินตภาพ (Inner Speech ; Mental Image)

การรู้คิดภายใน เป็นการใช้ความคิดในคนเรา เป็นขั้นที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจใน สิ่งต่างๆ ส่วนจินตภาพ คือภาพในความนึกคิดที่ออกมาจาก การสะสมรับรู้ของประสาททั้ง 5 โดยคนส่วนใหญ่มีประสบการณ์จินตภาพจากสาขามากที่สุด รองลงมาคือ การได้ยิน ซึ่งแต่ละคน อาจจะมีจินตภาพต่อสิ่งหนึ่งๆ ไม่เหมือนกัน

3. จิตสำนึกขั้นสะท้อน (Reflective Consciousness)

เป็นการแสดงความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์อย่างหนึ่งที่ผ่านมา ซึ่งเป็นประสบการณ์ของ จิตสำนึก เป็นการแสดงความคิดออกจากตัวเรา เป็นการแสดงออกทางความคิดของตนต่อสิ่ง จากจิตสำนึกขั้นสะท้อนจะนำไปสู่การตัดสินใจในการประเมินการปฏิบัติ และการวางแผนการ ปฏิบัติของตนในอนาคต เป็นความตระหนักของตน มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ ซึ่งเป็น ความคิดของตน หรือจินตนาการของตน เป็นพื้นฐานของเจตคติของบุคคล ประกอบไปด้วย 2 ด้าน ได้แก่

3.1 การพิจารณาความคิดของตน (Introspection) การพิจารณาความคิดของตน เป็นการสังเกต พิจารณาถึงความคิดภายในของตนซึ่งขึ้นอยู่กับหลักการและการสังเกตเฉพาะบุคคล มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้าที่ค่อนข้างแน่นอน เป็นการรายงานความรู้สึกที่ได้รับจากการกระตุ้น จากสิ่งเร้า

3.2 ความตระหนักของตนเอง (Self-awareness) ความตระหนัก ในทางจิตวิทยา มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึก และเจตคติ เป็นภาวะทางจิตที่ไม่สามารถแยกออกเป็นความรู้สึกหรือความคิดเพียงอย่างเดียวโดยเด่นชัดได้ ซึ่งเกิดจากเจตคติที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคมและสิ่งต่างๆ ที่โน้มน้าวหรือพร้อมที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ ที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ในทางสังคมศาสตร์ ความตระหนักเป็นภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาต่างๆ ต่อสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งด้วยการพูด เขียน หรืออื่นๆ โดยอาศัยระยะเวลา ประสบการณ์ หรือสภาพแวดล้อมในชุมชน หรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้เราเกิดความตระหนักขึ้น

นอกจากนี้ ชาลเมอร์ส (Chalmers 1996 : 26) ได้กล่าวว่า จิตสำนึกทางจิตใจ (Psychological Consciousness) มีหลายลักษณะ ดังนี้

การตื่นตัว (Awakeness) เป็นความสามารถที่จะประมวลข้อมูลเกี่ยวกับโลกและจัดการได้อย่างมีเหตุผลและรู้ตัว

การใคร่ครวญ (Introspection) เป็นกระบวนการที่บุคคลตระหนักถึงสภาวะทางจิตใจภายใน เป็นกระบวนการที่มีเหตุผลของบุคคลที่ไวต่อข้อมูลสภาวะภายใน และสามารถใช้อินพุตนี้ได้อย่างเหมาะสม

ความสามารถที่จะรายงาน (Report Ability) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะรายงานสภาวะทางจิตใจภายในของบุคคลได้

การตระหนักรู้ตนเอง (Self Consciousness) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิดถึงตนเอง ตระหนักรู้ การดำรงอยู่ของบุคคลและความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่น

ความใส่ใจ (Attention) เป็นส่วนการรู้คิดที่อุทิศให้กับข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

การควบคุมโดยสมัครใจ (Voluntary Control) เป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมที่จงใจเนื่องมาจากการรู้ตัว

ความรู้ (Knowledge) เป็นการตระหนักรู้ถึงสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง เมื่อรู้ความจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้น

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการแบ่งระดับจิตสำนึกด้านการประหยัคพลังงานของ นฤมล มณีงาม (2547 : 27) ได้แบ่งจิตสำนึกออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. จิตสำนึกระดับความเป็นเหตุเป็นผลเชิงเทคนิค (Technical Rationality) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ สามารถบอกรายละเอียด และอธิบายเกี่ยวกับวิธีการกระทำดังกล่าวโดยใช้หลักการ และความรู้ที่ได้เรียนมา

2. จิตสำนึกระดับสภาพการมีปฏิกริยาได้ตอบ (Reflectivity) หมายถึงการที่ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องที่ต้องการปฏิบัติ สามารถบอกรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติ และนำวิธีการปฏิบัตินั้นไปช่วยเหลือชุมชนของตนเองได้ โดยสามารถให้เหตุผลประกอบการปฏิบัติของตนเองได้อย่างชัดเจนว่าทำไปเพื่ออะไร อธิบายได้ว่าจุดดี จุดด้อย หรือจุดเด่นของการปฏิบัตินั้นๆ เป็นอย่างไร

3. จิตสำนึกระดับการมีปฏิกริยาแบบได้ตอบอย่างใช้วิจารณ์ญาณ (Critical Reflection) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่มีมาวิเคราะห์อย่างใช้วิจารณ์ญาณว่า ควรจะใช้วิธีการใด เพราะอะไร นึกคาดการณ์ไปถึงผลลัพธ์ว่าเหมาะสมหรือไม่ที่จะใช้วิธีการดังกล่าว และจะเกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างไร จะต้องอธิบายถึงการกระทำที่จะนำไปปฏิบัติ โดยนำไปสัมพันธ์กับเกณฑ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม และบริบทโดยรอบในการช่วยเหลือสังคม

สรุปได้ว่า จิตสำนึกที่สังเกตได้ มี 3 ระดับกว้างๆ ได้แก่ 1) จิตสำนึกชั้นความตระหนักภายนอกเป็นระดับการรับรู้หรือเกิดความรู้สึกต้องการหรือสนใจ 2) จิตสำนึกชั้นต้น เป็นระดับการเห็นความสำคัญและมีความสนใจอย่างเด่นชัด มีความรู้สึกเชิงบวกและมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและรับรู้ว่าคุณมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมและมีปฏิกริยาตอบได้อย่างใดอย่างหนึ่ง และ 3) จิตสำนึกชั้นสะท้อน เป็นระดับการรับรู้ว่าคุณมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นหรือตั้งใจจนถึงขั้นมีปฏิกริยาตอบได้โดยผ่านการวิเคราะห์ไตร่ตรองอย่างมีวิจารณ์ญาณและเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้วยความเต็มใจ

3. กระบวนการสร้างจิตสำนึก

วิธีการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบ เป็นกระบวนการสร้างและปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งในชาติตะวันตกนั้น การสอนจริยธรรมจะกระทำโดยนักบวช แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน การเข้าวัดฟังธรรมของกลุ่มเยาวชนลดน้อยถอยลงเป็นอย่างมาก ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่เยาวชนจึงต้องกระทำการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษา

คำลี ทองธิว (2546 : 31) กล่าวว่าไว้ว่า ความรู้ ความเข้าใจในระดับสร้างจิตสำนึกให้กับผู้เรียนได้นั้น จะต้องเป็นความรู้ที่สร้างขึ้นจากตัวผู้เรียนเอง จิตสำนึกนี้ไม่สามารถถ่ายทอดให้ได้โดยตรงเหมือนกับความรู้ทั่วไป ซึ่งการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในบุคคลนั้น Freire ได้ให้แนวคิดไว้ว่า หัวใจสำคัญของการสร้างจิตสำนึก คือ การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดด้วยตนเอง มีการนำปัญหาสังคมมาขบคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ สนทนาในปัญหา ควบคู่ไปกับการลงมือปฏิบัติการใช้สังคม จนเกิดความตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่

วิธีการที่จะนำไปสู่การมีจิตสำนึกของการวิพากษ์วิจารณ์ คือ การกระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถามและอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกันและกัน วิพากษ์วิจารณ์ ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้ความหมายที่สมบูรณ์ และที่สุดจะทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นเหตุ และสิ่งที่เป็นผล ซึ่ง เปาโล แฟร์ร เรียกว่ากระบวนการจิตสำนึก (Conscientization) กระบวนการจิตสำนึกนี้ต้องอาศัยวิจารณ์อย่างลึกซึ้ง พิจารณาแนวความคิด และเหตุผล ที่มาของสิ่งต่าง ๆ จะใช้เพียงสติปัญญาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ (Freire 1998 : 62-65)

วิธีการสอนแบบกระบวนการสร้างจิตสำนึกของ เปาโล แฟร์ร มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

1. การเข้ารหัส (Codification) เป็นขั้นที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียน มีความสัมพันธ์กับชีวิต และเป็นสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง โดยใช้วิธีเสนอสถานการณ์ด้วยวาจา รูปสเกตซ์ รูปถ่าย และอื่น ๆ

2. การถอดรหัส (Decoding) ได้แก่ การถอดความหมายจากสถานการณ์ที่เสนอในขั้นแรก ด้วยการสนทนาระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เห็นความหมายในแง่มุมต่าง ๆ กัน

3. การวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องมีการคิดวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการสนทนาแบบภาษาง่าย ๆ สำหรับทุกคนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความตระหนักและมองเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ ผู้เรียนจะต้องใช้ความคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่เป็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง โดยต้องมีการเตรียมขั้นพื้นฐาน 2 ประการ คือ การสำรวจคำที่ชาวบ้านใช้กันทั่วไป และการนำคำต่าง ๆ ที่ได้พบมาสร้างเป็นสื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2539 : 304 – 307)

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2533 : 24) ให้ข้อเสนอแนะว่า การสร้างทักษะ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปลูกฝังได้โดยการฝึกนักเรียนทำบทปฏิบัติการในภาคสนาม หรือทัศนศึกษา จะทำให้นักเรียนมองเห็นธรรมชาติเป็นสิ่งสวยงาม มหัศจรรย์ น่าสนใจที่จะศึกษา แล้วเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น ทำให้นักเรียนรู้จักคิด ลำดับความคิด มองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และมีวิธีการตัดสินใจที่ถูกต้อง

แครทวิท และคณะ (Krathwohl et al., 1994 : 486 – 490) กล่าวถึงการรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเจตคติ อันเป็นคุณลักษณะด้านความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ของจิตสำนึก หรือความตระหนัก ตามลำดับขั้นตอน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การรับ (Receiving or Attending) เป็นการรับรู้ต่อสิ่งเร้า เป็นสภาพจิตใจขั้นแรก โดยมีส่วนประกอบย่อยเกิดต่อเนื่องกัน มีสามส่วนย่อย คือ

ความตระหนัก เป็นการรับรู้ธรรมดา ไม่แสดงปฏิกิริยาได้ตอบ เป็นการที่ถูกคิดขึ้นได้ เป็นความรู้สึกที่เกิดในสภาวะจิตใจ แต่ไม่ได้แสดงว่าคนนั้นจำได้

ความยินดี หรือเต็มใจที่จะรับ ในขั้นนี้ บุคคลนั้นเกิดความพึงพอใจที่จะรับสิ่งที่มากระตุ้นความรู้สึกไว้ เช่น การให้ความสนใจขณะที่ผู้อื่นกำลังพูด

การเลือกรับ หรือการเลือกให้ความสนใจ เป็นความพอใจหรือรับรู้ในลักษณะที่มีการประเมินสภาวะจิตใจ เมื่อมีสิ่งเร้าเกิดขึ้น บุคคลนั้นจะเลือกรับหรือสนใจเฉพาะสิ่งที่เขาพอใจ ขณะเดียวกันจะมีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสนใจสิ่งเร้า หรือสถานการณ์ที่เขาไม่ชอบ

2. การตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นเกิดความรู้สึกต่อสถานการณ์ที่มากระตุ้น รู้สึกผูกมัดที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองบางอย่าง โดยมีส่วนประกอบย่อยสามส่วน คือ

การยินยอมในการตอบสนอง หมายถึง การยินยอม หรือ ปฏิบัติตาม เช่น การเชื่อฟังกฎเกณฑ์การเล่นต่าง ๆ

ความเต็มใจที่จะตอบสนอง หมายถึง บุคคลเกิดความรู้สึกผูกมัดที่จะทำปฏิกิริยาบางอย่างด้วยความเต็มใจของตนเอง

ความพอใจในการตอบสนอง หมายถึง เมื่อได้ทำบางอย่างไปแล้ว บุคคลนั้นรู้สึกพอใจ เช่น เกิดความพอใจที่ได้พูดคุยกับบุคคลอื่น

3. การให้ค่า (Valuing) เป็นขั้นตอนการเกิดสำนึกในคุณค่า ชื่นชอบว่าสิ่งนั้น หรือสถานการณ์นั้น มีคุณค่าต่อตัวบุคคลนั้น ๆ มีพฤติกรรมย่อยสามอย่าง คือ

การยอมรับคุณค่า หมายถึง ยอมรับว่าสิ่ง หรือภาวะการณ์นั้น ๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นการลงความเห็นจากความคิดที่ได้ประเมินแล้วว่าดี ไม่ดี

การนิยมชมชอบคุณค่า หมายถึง ความชอบในค่านิยมนั้น คิดว่าจะต้องทำตามคุณค่าที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ได้

การผูกมัด หมายถึง การยึดถือในคุณค่านั้น โดยมีการพัฒนาตนเอง และพยายามชักชวนคนอื่นให้ยอมรับและปฏิบัติเช่นกัน

4. การจัดระบบ (Organization) เป็นขั้นของการจัดระบบคุณค่า โดยการจัดลำดับคุณค่าของสิ่งเร้า เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป โดยที่สามารถสร้างความคิดรวบยอดวางระบบความสัมพันธ์ของคุณค่าต่าง ๆ ได้ มีส่วนประกอบสองส่วน คือ

การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม หมายถึง บุคคลนั้นสามารถมองเห็นว่าสิ่งที่เขาให้ค่าใหม่นี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่มีอยู่เดิม อาจจะออกมาในลักษณะนามธรรม หรือสัญลักษณ์ก็ได้

การจัดระบบค่านิยม หมายถึง ขั้นนี้บุคคลจะเอาค่านิยมที่เขาอยู่มาจัดระบบ หรือ เรียงลำดับ โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของค่านิยมเหล่านั้น แสดงออกเป็นพฤติกรรม เช่น การวางแผนในเรื่องการใช้เวลาเรียนและเวลาพักผ่อน

5. การแสดงคุณลักษณะตามค่านิยมที่นับถือ (Characterization by a Value Complex) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณค่า หรือการสร้างบุคลิกภาพ เป็นการคิดนอกเหนือไปจากสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้ประเมิน ส่วนประกอบขั้นนี้ คือ

การวางหลักทั่วไป ขั้นนี้แสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางของการปฏิบัติบางอย่าง หลักทั่วไปนี้จะเป็นรากฐานของบุคคลในการที่จะแก้ไขหรือควบคุมปัญหาต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ๆ

การแสดงลักษณะ เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ การแสดงลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างถาวร สืบเนื่องมาจากค่านิยมที่บุคคลผู้นั้นยึดมั่นอยู่

ดังนั้น การสร้างจิตสำนึก จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องมีการรับรู้ มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นว่าเป็นอะไร มีความสำคัญอย่างไร เพื่อที่จะตัดสินใจให้คุณค่าต่อสิ่งนั้น จนกระทั่งยอมรับและนำมาจัดระบบภายในตนเอง และสุดท้ายแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ยืนยันถึงสิ่งที่ตนเองเห็นว่ามี ความสำคัญและยอมรับมาปฏิบัติในตนเอง

นอกจากนี้ เมธี ปิลันธนานนท์ (อ้างใน สุภาพันท์ สังข์ศรี 2543 : 60) กล่าวถึงกระบวนการเกิดความสำนึกว่ามี 5 ลำดับ คือ

1. ความรู้สึก มีความรู้สึกสะอูดใจจากสิ่งที่ตนกระทำอยู่ หรือเคยมีประสบการณ์ เกิดการขังคิดในค่านิยมที่ตนมีอยู่

2. ความคิดเห็น แบ่งเป็นหลายประเภท คือ

- เป็นความคิดเห็นอย่างมีระดับด้วยกัน คือ ระดับความจำ การแปลความ การประยุกต์ การตีความ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมิน

- เป็นความคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแยกแยะข้อเท็จจริง จากความคิดเห็นส่วนตัว มือคติ ซึ่งบางครั้งอาจไม่ถูกต้อง และข้อขัดแย้งออกจากสิ่งที่ป็นสัจจะ หรือข้อเท็จจริง รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์ การโฆษณาชวนเชื่อ และพฤติกรรมที่ทำตาม ๆ กันมา เป็นต้น

ส่วนที่เป็นขั้นตอนความคิดเห็นนี้จะปรากฏออกมา เนื่องจากที่เราเกิดรู้สึกสะอูดใจ ซึ่งจะเกิดความรู้สึก และเป็นความคิดเห็นประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือบูรณาการกันได้

3. การติดต่อสื่อสารและการถ่ายทอด สามารถทำได้โดยคำพูด และโดยทางอื่น เช่นการส่งข่าวโดยถ้อยคำที่เขียน การฟัง การวาดรูป การถาม การใช้ข้อมูล และรับข้อมูลป้อนกลับ การแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง เป็นต้น

4. การเลือกเชื่อและเกิดศรัทธา ขั้นตอนนี้ เป็นการพิจารณาหาข้อสรุปจากทางเลือกต่าง ๆ มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งที่ชอบและไม่ชอบ เลือกการกำหนดเป้าหมาย การรวบรวมข้อมูลการแก้ปัญหาการวางแผน และการเลือกอย่างอิสระสำหรับขั้นตอนนี้ เมื่อได้มีการติดต่อดูสารและถ่ายถอดกันแล้ว การเห็นพ้องต้องกัน การสนับสนุนกัน การนิยมน่วมกัน จะทำให้คนเลือกเชื่อ และเกิดศรัทธาในการพึ่งตนเองว่าเป็นสิ่งที่ดี และยึดมั่นไว้ในใจ

5. การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตาม ซ้ำกับที่เคยทำหรือจากที่เลือกใหม่ เมื่อมาถึงขั้นตอนนี้ จะเกิดความเชื่อถือศรัทธาในพฤติกรรม ซึ่งก็จะเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ของบุคคลนั้น

ทองสุข รวยสูงเนิน (2552 : 85-87) ได้กล่าวถึง การสร้างหรือการสอนเพื่อปลูกค่านิยมใด ๆ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน โดยเสนอแนะว่าสามารถดำเนินการตามลำดับขั้นของวัตถุประสงค์ทางด้านเจตคติโดยวิธีวิธีการของ บลูม (Bloom) ได้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การรับรู้ค่านิยม (Receiving/Attending) ผู้สอนจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้รับรู้ในค่านิยมนั้นอย่างใส่ใจ เช่น เสนอกรณีตัวอย่างที่เป็นประเด็นปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมนั้น คำถามที่ท้าทายความคิดเกี่ยวกับค่านิยมนั้น เป็นต้น ในขั้นนี้ผู้สอนควรพยายาม กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมดังนี้

- 1.1 การรู้ตัว (Awareness)
- 1.2 การเต็มใจรับรู้ (Willingness)
- 1.3 การควบคุมการรับรู้ (Control)

ขั้นที่ 2 การตอบสนองค่านิยม (Responding) ผู้สอนจัดสถานการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนองต่อค่านิยมนั้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น ให้พูดแสดงความคิดเห็นต่อค่านิยมนั้น ให้ลองทำตามค่านิยมนั้น ให้สัมภาษณ์หรือพูดคุยกับผู้ที่มิมีค่านิยมนั้น เป็นต้น ในขั้นนี้ผู้สอนพยายาม กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม ดังนี้

- 2.1 การยินยอมตอบสนอง (Acquiescence in Responding)
- 2.2 การเต็มใจตอบสนอง (Willingness to Respond)
- 2.3 ความพึงพอใจในการตอบสนอง (Satisfaction in Response)

ขั้นที่ 3 การเห็นคุณค่าของค่านิยม (Valuing) ผู้สอนจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น เช่น การให้ลองปฏิบัติตามค่านิยมแล้วได้รับการตอบสนองในทางที่ดี เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนหรือบุคคลอื่นที่ปฏิบัติตามค่านิยมนั้น เป็นต้น ในขั้นนี้ผู้สอนควรพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมดังนี้

- 3.1 การยอมรับในคุณค่านั้น (Acceptance of a Value)
- 3.2 การชื่นชอบในคุณค่านั้น (Preference for a Value)

3.3 ความผูกพันในคุณค่านั้น (Commitment)

ขั้นที่ 4 การจัดระบบค่านิยม (Organization) เมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าของค่านิยมและเกิดเจตคติที่ดีต่อค่านิยมนั้น และมีความโน้มเอียงที่จะรับค่านิยมนั้นมาใช้ในชีวิตของตน ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาค่านิยมนั้นกับค่านิยมหรือคุณค่าอื่น ๆ ของตน และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมต่างๆ ของตน ในขั้นนี้ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมสำคัญ ดังนี้

4.1 การสร้างมโนทัศน์ในคุณค่านั้น (Conceptualization of Value)

4.2 การจัดระบบคุณค่านั้น (Organization of a Value System)

ขั้นที่ 5 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by Value) ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามค่านิยมนั้นอย่างสม่ำเสมอ โดยติดตามผลการปฏิบัติและให้ข้อมูลป้อนกลับ และการเสริมแรงเป็นระยะๆ จนกระทั่งผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย ในขั้นนี้ผู้สอนควรพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมดังนี้

5.1 การมีหลักยึดในการตัดสินใจ (Generalization set)

5.2 การปฏิบัติตามหลักยึดนั้นจนเป็นนิสัย (Characterization)

ในส่วนของ ดร. อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550 : 39-43) ได้แนะนำกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและลักษณะที่ต้องการในตัวผู้เรียนไว้ 6 ประการได้แก่

1. บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการสอน ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้บอกว่าเขาอยากเรียนรู้อะไร และจะเรียนรู้อย่างไร และผู้เรียนควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและในการตอบคำถาม

2. การฝึกสมาธิ เริ่มทุกชั่วโมงหรือทุกวิชาด้วยการนั่งสงบนิ่ง ทำสมาธิในการเรียน ซึ่งจะ ทำให้มีความสงบและความจำดีขึ้น

3. แรงแบบบาลใจ ครูควรใช้เทคนิค 3 H เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน ได้แก่ Head คือกระตุ้นให้เกิดความคิดขึ้นมาและนำความคิดนั้นไปพิจารณาในใจ หรือ Heart เพื่อที่ใจหรือมโนสำนึกจะได้วิเคราะห์ ตัดสินใจว่าความคิดนั้นดีหรือไม่เพื่อนำไปสู่การกระทำหรือ Hands ซึ่งหมายถึงการกระทำทุกอย่าง รวมทั้งการพูดด้วย ฉะนั้นการสร้างแรงบันดาลใจจึงต้องให้เกิดการประสานกันทั้งความคิด จิตใจ และการกระทำ

4. สร้างบรรยากาศ หมายถึงการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมเอื้อกับสภาพการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

5. นำคุณค่าของความเป็นมนุษย์ออกมาจากภายใน เป็นวิธีการที่ผู้สอนจะไม่ใช้วิธีการบรรยาย แต่จะใช้วิธีตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดเองและตอบคำถาม และช่วยแนะวิธีหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง

6. บูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์เข้าไปในทุกวิชาและทุกกิจกรรม การบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์จะมีหลากหลายวิธี เช่น สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นด้วยคำถามและให้ผู้เรียนได้คิดหาคำตอบ เปลี่ยนสิ่งที่ไม่ดีมาเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับผู้เรียน ใช้การเปรียบเทียบ ใช้การเล่านิทาน เล่นเกมที่มีคุณค่าความเป็นมนุษย์ เล่าเรื่องบุคคลตัวอย่าง หรือบุคคลสำคัญของโลก ใช้เพลงและดนตรี ใช้บทบาทสมมติ เป็นต้น

จากแนวคิดทั้งหมดกล่าวได้ว่า กระบวนการสร้างจิตสำนึกหรือคุณลักษณะที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนนั้นสามารถกระทำได้โดยใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว ขั้นนี้จะเริ่มตั้งแต่การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความรู้สึกและทำความเข้าใจกับตนเองในฐานะการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม หลังจากนั้นจึงกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และร่วมรับรู้ในปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยผู้สอนเป็นผู้เสนอสถานการณ์ หรือเสนอประเด็นปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจและเสนอภาพกิจกรรมการทำงานเพื่อรับใช้สังคมด้วยการฉายวิดีโอทัศน์ข่าว สารคดี รูปภาพ เล่าเรื่อง หรืออื่นๆ

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง ขั้นนี้ผู้สอนต้องหาวิธีให้ผู้เรียนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองหลังจากรับรู้ และเกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ได้รับการกระตุ้นแล้ว เป็นขั้นที่ผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอภิปราย ได้ตอบ และร่วมสนทนาเกี่ยวกับกิจกรรมการรับใช้สังคม ร่วมศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนหรือสังคม โดยอาจจะเชิญวิทยากร หรือผู้รู้มาร่วมอภิปรายให้ความรู้ จัดกิจกรรมเรียนรู้หรือเสริมความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้กว้างขวางและมีปฏิกิริยาตอบสนองมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นขั้นที่ผู้สอนต้องจัดหาประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของการได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนารับใช้สังคม เป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน ได้มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนจะได้ออกสำรวจปัญหาและศึกษาสภาพชุมชน และได้เลือกทำกิจกรรมรับใช้สังคมตามความถนัดของตนและตามความต้องการของชุมชน โดยใช้ฐานความรู้ทางวิชาการที่เรียนในแต่ละวิชา และมีผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาตลอดการทำกิจกรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า ในขั้นนี้ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมควบคู่กับการได้พิจารณาไตร่ตรองผลการปฏิบัติกิจกรรมการใช้สังคมตามแนวทางที่ตนเลือก มีการติดตามผล โดยให้ผู้เรียนได้เขียนรายงานบันทึกกิจกรรม มีการจัดประชุมระดมสมอง วิเคราะห์ วิพากษ์การทำงานเพื่อหาข้อดีข้อด้อย และปัญหาต่างๆ ในขณะปฏิบัติกิจกรรมและนำมาปรับปรุงแก้ไข เป็นการเรียนรู้ร่วมกันเพิ่มเติม รวมทั้งเป็นการเฉลิมฉลองและชื่นชมผลสำเร็จที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภูมิใจและความผูกพันต่อการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว อันจะเป็นแนวทางสร้างนิสัย จิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีอย่างถาวรต่อไป

ลักษณะและความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายและอธิบายลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้คล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้

ตฤณ ปรัชญาพฤทธิ (2531 : 51) ให้คำจำกัดความ การมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการ กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2536 : 28) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาเข้าร่วมโครงการของการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ทั้งเรื่องที่ทำอยู่ และการทำงานร่วมกัน ซึ่งหากสมประสงค์ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาได้

องค์การสหประชาชาติ (United Nation) (อ้างใน สุพิศวง ธรรมพันทา, 2552 : 16) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะกระบวนการพัฒนาว่า คือการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมายนั้น และ 2) ในการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการต่างๆ โดยสมัครใจ

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2541 : 8) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วม เป็นกุญแจสำคัญ (Keystone) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท โดยเฉพาะโครงการพัฒนาที่เน้นชุมชนเป็นฐานการพัฒนา (Community-base Development Projects) ซึ่งสาระสำคัญสูงสุดของการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้น ไม่ได้อยู่ที่การวิเคราะห์ตีความหมาย แต่อยู่ที่การลงมือปฏิบัติตามปรัชญาและกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานองค์ประกอบเหล่านี้คือ ความร่วมมือร่วมใจ (Cooperation) การประสานงาน (Coordination) ความรับผิดชอบร่วมกัน (Responsibility) ความพยายามร่วมกัน (Collective Effort) ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและกลมกลืนกัน (Harmonious Relations) การมีจิตใจมุ่งมั่นร่วมกันทำงาน (Spirit of Partnership) และการลงมือปฏิบัติดำเนินการ

ร่วมกัน (Action or Implementation) และได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วมสรุปได้ดังนี้

1. เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการแก้ปัญหา (People-centered Management) เน้นบทบาทของประชาชนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง

2. พัฒนาขีดความสามารถและสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง (People Empowerment) “ช่วยให้เขาคิด” ไม่ใช่ “คิดให้เขา” และ “ช่วยให้เขาทำ” ไม่ใช่ “ทำให้เขา” ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการพึ่งตนเองได้

3. พัฒนาระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน (People's Participation) ได้แก่ การวิเคราะห์ การเสนอแนะ การวิจารณ์ การตรวจสอบอย่างเปิดเผย โปร่งใส ช่วยคิด แนะนำ ปรับปรุง เช่น การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐกับองค์กรประชาชน และการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เป็นต้น

4. การมีหุ้นส่วนในกระบวนการพัฒนาและการทำงานร่วมกัน (Partnership) ผนึกกำลังความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เช่น การแก้ไขปัญหา ยาเสพติด จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับภาค และระดับท้องถิ่น องค์กรเอกชน และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัญหาเสพติด

5. การดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกัน (Performance) เช่น การสร้างผลงานและการติดตามตรวจสอบประสิทธิผล ประสิทธิภาพโครงการ เช่น ใช้งบประมาณน้อยแต่ได้ผลงานมาก ไม่มีการสูญเปล่า ทำได้อย่างประหยัด ใช้ทรัพยากรบุคคลน้อย คุ่มค่า และที่สำคัญคือ แก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนได้ และได้สรุปวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วม ได้ 3 ระดับคือ การมีส่วนร่วมระดับท้องถิ่น (Local Level Participation) การมีส่วนร่วมระดับภูมิภาคหรือจังหวัด (Regional or Provincial) และการมีส่วนร่วมในระดับชาติ (National Level Participation)

เอลาสแตร์ (Alastair 1982 : 59) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า จะประกอบไปด้วย 3 มิติ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมว่าอะไรควรทำและควรทำอย่างไร 2) มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจและ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดจากการดำเนินงานและการประเมินผล

แชพปิน (Chapin 1977 : 41) ได้เสนอเรื่องชีวิตระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคมได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรของชุมชน ดังนี้ 1) การมีความสนใจและร่วมประชุม 2) การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ 3) การเป็นสมาชิกและกรรมการ และ 4) การเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน (2531 : 28) ได้ระบุถึงความแตกต่างระหว่างความร่วมมือกับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องควบคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ คนอื่นที่เข้าร่วมนั้นคือเป็นการให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผนและการติดตามประเมินผล

จากความหมายและลักษณะของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขององค์กรทางสังคม เพื่อร่วมมือกันในการทำกิจกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมายหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นจะมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค หรือระดับชาติ โดยร่วมได้หลายลักษณะ ได้แก่ เข้าร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น เข้าร่วมประชุมวางแผน เข้าร่วมปฏิบัติการหรือดำเนินงานตามโครงการในทุกขั้นตอน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

1. ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ความหมายและคำนิยามของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีความแตกต่างไปตามแต่ละสถาบันที่นำไปใช้ ดังตัวอย่างที่น่าเสนอไว้ดังนี้

National and Community Service Act of 1990 ของสหรัฐอเมริกา (Root 1997 : 54) ให้คำนิยามไว้ว่า “การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นประสบการณ์ด้านการศึกษา โดยที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในประสบการณ์การรับใช้ที่มีการจัดเตรียมอย่างดีเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และมีความเชื่อมโยงความร่วมมือทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาการของผู้เรียน และมีการจัดเวลาที่แน่นอนเพื่อผู้เรียนสามารถคิด พุด และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำ และเห็นระหว่างที่ลงมือทำกิจกรรม นอกจากนั้น ยังให้โอกาสผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ทักษะและความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้เรียนรู้ แล้วในสถานการณ์จริงในชุมชนของเขา และส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนอยู่นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และช่วยให้มีพัฒนาการของความสำคัญในการสนใจ ผู้อื่นด้วย

National and Community Service Trust Act 1993 ของสหรัฐอเมริกา (Campus Compact, 2000) ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมว่าเป็นวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาโดย

เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการรับใช้สังคมที่ได้รับการจัดเตรียมอย่างมีความหมาย ซึ่งจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ตอบสนองความต้องการของชุมชนและประสานความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชน

2. เพื่อช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ

3. บูรณาการในหลักสูตรและสนับสนุนหลักสูตรด้านวิชาการที่นักเรียนเรียนอยู่

4. เวลาที่จัดไว้เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสพิจารณาตนเอง (สะท้อน) ในประสบการณ์การรับใช้สังคม

ส่วนสมาคมอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา (AAHE, 1998) ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมว่า “เป็นวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาการอาศัยการกระทำการรับใช้สังคมที่มีการวางแผนอย่างดี เป็นการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาขั้นสูงกับชุมชน การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อในการเป็นพลเมืองดี เป็นการบูรณาการ และส่งเสริมหลักสูตรทางวิชาการที่นักเรียนเรียน และเวลาที่เตรียมไว้สำหรับการพิจารณาไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์การรับใช้สังคม”

ไวเกอร์ท (Weigert, 1998) ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึง การเรียนการสอนที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการรับใช้สังคม อันเนื่องมาจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนอย่างมีความหมายสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา ซึ่งมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบ และบูรณาการในรายวิชาด้วยการไตร่ตรองจากการกระทำและการเรียนรู้ และงานที่ทำนี้ต้องได้รับการวัดและประเมินทั้งด้านวิชาการและการรับใช้สังคม

เออริช (Ehrlich 1996, :23) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นการเรียนรู้จากการสอนในวิชาต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับการรับใช้สังคม และการศึกษาในรายวิชาต่างๆ ซึ่งเป็นการเสริมซึ่งกันและกัน ทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมคือปรัชญาพัฒนาการนิยมของจอห์น ดิวอี้ การมีการโต้ตอบระหว่างความรู้และทักษะในการปฏิบัติการ และประสบการณ์การรับใช้สังคมเป็นเครื่องมือสู่การเรียนรู้ นักเรียนจึงเรียนรู้จากห้องเรียนที่เปิดกว้างพร้อมด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ นักเรียนเริ่มต้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น และการประยุกต์ใช้ความคิดที่แตกต่างกันในการแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะต่างๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาที่แตกต่างกัน

ศูนย์สถิติการศึกษาแห่งชาติ (NCES, 1993 : 3) กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยสรุปดังต่อไปนี้

1. มีการวางแผนเตรียมการอย่างมีระบบ โดยมีการตั้งเป้าหมายถึงทักษะที่ต้องการเรียนรู้ หรือประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ รวมถึงการวางแผนโครงการที่เป็นการส่งเสริมต่อการเรียนรู้ เมื่อเวลาการกระทำกิจกรรมสำเร็จลง (Preparation)

2. ลงมือกระทำกิจกรรมการรับใช้สังคม (Service Action)

3. วิเคราะห์ประสบการณ์การรับใช้ และสรุปเนื้อหาบทเรียน อาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น การอภิปรายร่วมกับผู้อื่น และต้องมีการสะท้อนความคิดบนการกระทำที่นำไปแล้ว (Reflection)

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ (2544 : 68) อธิบายความหมายของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไว้ว่า คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยการประยุกต์ หรือออกแบบให้นำเนื้อหาของบทเรียนมาจัดโครงการที่เชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตจริงของชุมชน หรือในทางกลับกันเป็นการเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้ามาสู่บทเรียน และในบางโอกาสอาจเป็นการนำนักเรียนออกไปทำกิจกรรมในชุมชน โดยถือว่ากิจกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในหลักสูตร

นอกจากนี้ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี ยังกล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จัดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นคนดี หรือคนที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมแต่ละแห่ง กล่าวคือต้องมีความตระหนัก ตำนึกถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน การร่วมมือร่วมใจแก้ปัญหาสังคม การตระหนักถึงผลกระทบร่วมกัน การเคารพศรัทธาของสังคมและอื่นๆ ตามสถานะของพลเมืองคนหนึ่ง พึ่งมีพึงปฏิบัติ

ทิสนา แคมณี (2545ก : 132) กล่าวไว้ในศาสตร์การสอนว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นการดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน และวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ลงมือปฏิบัติ การรับใช้สังคมตามแผน และนำประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับมาคิดพิจารณา ใ้ใคร่ครองจนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอด หลักการหรือสมมติฐานต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

นันทิยา ดันศรีเจริญ (2546 : 77) กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ทำความรู้จักกับชุมชน วิเคราะห์ถึงความต้องการของชุมชนที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือได้ โดยนำความรู้ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ พร้อมทั้งได้เรียนรู้จากการลงมือช่วยเหลือชุมชนด้วย หัวใจสำคัญของ Service Learning การที่ผู้เรียนและชุมชนต่างได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนั้นๆ เท่ากัน ไม่ใช่เกิดประโยชน์เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สรุปได้ว่า คำนิยามของ การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละสถาบันที่นำไปใช้ โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอน หรือ

เทคนิคการเรียนการสอน ที่บูรณาการเรียนรู้อด้านวิชาการกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ได้เตรียมการไว้ โดยอาศัยการพิจารณาไตร่ตรอง การกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ซึ่งหมายถึง การเรียนการสอนที่บูรณาการเรียนรู้อด้านวิชาการ และการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาการควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมนั้นมีการสังเคราะห์มาจากแนวคิด การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

2. แนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นทั้งรูปแบบการเรียนการสอน และปรัชญาทางการศึกษา ที่กล่าวว่าเป็นปรัชญาการศึกษา เพราะการเรียนรู้ที่สะท้อนความเชื่อที่ว่า การศึกษาต้องเชื่อมโยงกับ สำนักทางสังคม และการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือ การลงมือปฏิบัติและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นแนวคิดที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสืบเนื่องไปถึงแนวคิดปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) หรือปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ของ จอห์น ดิวอี้ ในยุค ค.ศ. 1920 ที่เน้นถึงการเรียนรู้ว่าควรจะมาจากการลงมือกระทำ (Learning by Doing) หรือมีประสบการณ์จริง (Experience) และแนวคิดของ เปาโล แฟร์ (Freire) ในการสร้างจิตสำนึก หรือ ความตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้วิธีการปฏิบัติควบคู่ไปกับแนวคิดด้านทฤษฎี โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดด้านการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1920) และปรัชญาพัฒนาการนิยม

แนวคิดด้านการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ เน้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) ดิวอี้ ให้แนวคิดพื้นฐานของหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนว่า การเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับ ประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียนในการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ ต้องทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับประสบการณ์จริง “ระบบการศึกษาต้องเป็นกระบวนการเจริญเติบโต มีเป้าหมายในทุกขั้นตอนถึงความสามารถที่จะต้องส่งเสริมให้พัฒนาขึ้น” ในหนังสือเรื่อง ประชาธิปไตย และการศึกษา จอห์น ดิวอี้ กล่าวว่า “...เนื่องจากการศึกษาไม่ใช่เป็นเรื่องของการบอกเล่า แต่เป็นกระบวนการสร้างอย่างมีชีวิตชีวา” ดิวอี้ มีความเห็นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้เรียนลงมือกระทำเอง และเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ ของนักเรียน เขาเห็นว่า ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นเรื่องทางกายภาพ และด้านสังคมที่เกิดขึ้นโดย

การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกทางกายภาพ และสังคมที่เขามีส่วนร่วมอยู่ ดังนั้น ประสิทธิภาพจึงสามารถเรียนรู้และแบ่งปันกันได้

ในส่วนของพื้นฐานด้านปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) มีแนวคิดหลักและการจัดหลักสูตรและการสอน ดังนี้ (วิบูลย์ โควณะบุตร 2533 : 87-88)

แนวคิดหลัก เน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล เชื่อว่าคนมีความดีความงามและความสามารถพร้อมที่จะพัฒนาตน คือ ยึดหลักสัจจการแห่งตน (Self - Actualization) มีความเชื่อว่าการศึกษาคือชีวิต (Education is Life) คือคนต้องพัฒนาตนตลอดชีวิต และเชื่อในหลักประชาธิปไตย และหลักการทางวิทยาศาสตร์

หลักสูตร ยึดผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง ดังนั้นหลักสูตรจึงมีลักษณะยืดหยุ่น เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์คือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและความต้องการของตน เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา

บทบาทผู้สอน เป็นผู้ชี้แนะ ให้คำปรึกษา

บทบาทผู้เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตย และวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยเน้นกระบวนการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) และลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing)

เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการกระทำ เป็นแนวคิดที่สำคัญของปรัชญาพัฒนาการนิยม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จึงแสดงให้เห็นว่าปรัชญาพัฒนาการนิยม และแนวคิดด้านการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ เป็นรากฐานและแนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม รวมถึงบทบาทของครูและผู้เรียนด้วย

2.2 แนวคิดการสร้างจิตสำนึก (Conscientization) ของ เปาโล แฟร์ร

เปาโล แฟร์ร มีความเห็นว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตสำนึก (Consciousness) และการกระทำของมนุษย์จะสัมพันธ์กับจิตสำนึกของเขาเสมอ เพราะมนุษย์รู้ว่า เขาสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนได้ มนุษย์เป็นผู้กระทำปรับตนให้เข้ากับโลก สามารถปรับโลกให้เข้ากับวิถีชีวิตของตน มีสำนึกเรื่องเวลา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จึงมีประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการสืบทอดตลอดมา ถึงกระนั้น มนุษย์ก็ถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์ เช่นกัน แต่มนุษย์สามารถไตร่ตรองพิจารณาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคัดแปลงให้ดีขึ้น

วิธีการที่จะนำไปสู่การมีจิตสำนึกของการวิพากษ์วิจารณ์ คือ การกระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถามและอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกัน

และกัน วิพากษ์วิจารณ์ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้ความหมายที่สมบูรณ์ และที่สุดจะทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นเหตุ และสิ่งที่เป็นผล ซึ่ง เปาโล แฟร์ เรียกว่า กระบวนการจิตสำนึก (Conscientization) กระบวนการจิตสำนึกนี้ต้องอาศัยวิจารณ์อย่างลึกซึ้ง พิจารณาแนวความคิดและเหตุผล ที่มาของสิ่งต่าง ๆ จะใช้เพียงสติปัญญาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ (Freire, 1998)

วิธีการสอนแบบกระบวนการสร้างสำนึกของ เปาโล แฟร์ มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

1. การเข้ารหัส (Codification) เป็นขั้นที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับชีวิตและเป็นสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง โดยใช้วิธีเสนอสถานการณ์ด้วยวาจา รูปภาพ วัสดุ และอื่น ๆ

2. การถอดรหัส (Decoding) ได้แก่การถอดความหมายจากสถานการณ์ที่เสนอในขั้นแรก ด้วยการสนทนาระหว่างครูกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เห็นความหมายในแง่มุมต่าง ๆ กัน

3. การวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องมีการคิดวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการสนทนาแบบภาษาง่าย ๆ สำหรับทุกคนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความตระหนักและมองเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ ผู้เรียนจะต้องใช้ความคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่เป็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง โดยต้องมีการเตรียมขั้นพื้นฐาน 2 ประการ คือการสำรวจคำที่ชาวบ้านใช้กันทั่วไป และการนำคำต่าง ๆ ที่ได้พบมาสร้างเป็นสื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2539 : 304 – 307)

การนำหลักการของกระบวนการสร้างสำนึก ของ เปาโล แฟร์ มาใช้ในการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยใช้การสนทนาวิพากษ์วิจารณ์ มาอยู่ในกระบวนการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการใช้ความคิด การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกให้มีความตระหนักในการรับใช้สังคม เนื่องจากการได้ประสบกับสถานการณ์จริง เป็นการกระทำควบคู่ไปกับการไตร่ตรอง

2.3 แนวคิดปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ของ ซีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld, 1956)

การศึกษาเชิงปฏิรูปนิยม ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของปรัชญาพัฒนาการนิยม ซึ่งเห็นพ้องทุกอย่างในด้านการเรียนการสอน ยกเว้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดยมองเห็นว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาของสังคม” ดังนั้น จึงมีทัศนะทางการศึกษาดังนี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. ใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารการศึกษา กระจายความรับผิดชอบไปสู่ท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นได้แก้ปัญหของตนเอง เพื่อให้มีความเสมอภาคและเป็นธรรม

2. ปรับปรุงและพัฒนาสังคม โดยให้การศึกษาได้มีบทบาทในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม

3. มุ่งสร้างระเบียบสังคมใหม่บนรากฐานของประชาธิปไตย และ

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่กับตนเอง

หลักสูตร เน้นสังคมเป็นหลัก ให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพสังคม และวิธีการแก้ไขปัญหาสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างฉลาด รวมทั้งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนทั้งค่านิยม วัฒนธรรม ขนบประเพณี เพื่อเด็กจะได้อยู่ในสังคมที่เป็นสุข

การเรียนการสอน มุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการกระทำ และรู้จักแก้ปัญหา โดยครูเป็นผู้เสนอกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจในเรื่องของสังคม (Brameld, 1956 อ้างใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์และคณะ, 2544 : 71-74)

เมื่อได้พิจารณาถึงการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่าในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชน ที่เป็นเป้าหมาย แล้วจึงดำเนินการเพื่อบรรเทาหรือแก้ไขปัญหานั้น ๆ อันเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมที่เน้นถึงบทบาทของการศึกษาคือช่วยสร้างสรรค์ และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จึงเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

2.4 แนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ เดวิด คอลบ์ (David Kolb, 1984)

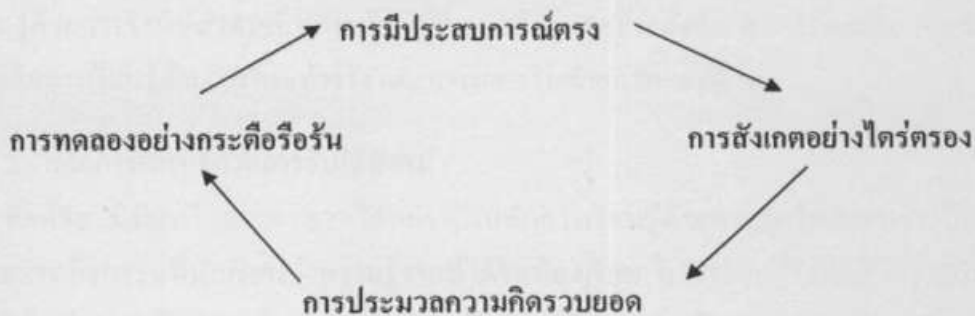
เดวิด คอลบ์ (David Kolb, 1984 อ้างใน กิ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ 2548 : 70-71) ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้โดยลงมือกระทำ (Learning by Doing) โดยการดึงเอาประสบการณ์จากตัวผู้เรียน แล้วกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นออกมาเพื่อพัฒนาความคิดใหม่ เจตคติใหม่ และทักษะใหม่ ไปสู่ความรู้ใหม่นั้นเอง

คอลบ์ เป็นนักจิตวิทยาการศึกษาที่เริ่มใช้คำว่า Experiential Learning ซึ่งต่อมาเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้ในการศึกษาเรียกว่า Kolb Process Learning เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่ง

แตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และครูเป็นผู้กำหนดและถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้รับรู้

จุดเน้นที่สำคัญของรูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ คือ วงจรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

1. การมีประสบการณ์ตรง (Concrete Experience)
2. การสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective Observation)
3. การประมวลความคิดรวบยอด (Abstract Conceptualization)
4. การทดลองอย่างกระตือรือร้น (Active Experimentation)

แผนภาพที่ 2 วงจรการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ของ เดวิด คอลบ์ (Kolb, 1984)

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ มี 4 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) โดยครูเป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้
2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflection and Discussion) โดยครูช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเกิดการเรียนซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง
3. ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วครูช่วยเสริมให้สมบูรณ์ หรือครูเป็นผู้นำทาง และผู้เรียนเป็นผู้สานต่อจนความคิดนั้นสมบูรณ์ เป็นความคิดรวบยอด
4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment or Application) ผู้เรียนได้นำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ หรือสถานการณ์อื่นๆ จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนเอง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสี่ประการจะเป็นไปอย่างพลวัต โดยอาจเริ่มต้นจากจุดใด

จุดหนึ่งและเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ดังนั้นในการสอนสามารถเริ่มต้นที่จุดใดก่อนก็ได้ ที่สำคัญคือต้องจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ

จากวงจรการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์นี้จะเห็นได้ว่า ผู้เรียนก้าวเข้าสู่วงจรด้วยการทำงานในชุมชน หรือการทำงานในที่ทำงานจริงๆ และใช้ประสบการณ์นั้นเป็นพื้นฐานในการใคร่ครวญด้วยการบันทึกหรือการอภิปราย หลังจากนั้น ผู้สอนจะช่วยแนะนำให้ผู้เรียนวิเคราะห์การใคร่ครวญของตน และสังเคราะห์ออกมาเป็นความคิดรวบยอด และนำไปทดสอบใหม่ ซึ่งจะเกิดเป็นวงจรต่อเนื่องไปอีก สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การเรียนรู้หรือสัปดาห์ประสบการณ์เกิดผลอย่างแท้จริง คือการดำเนินการครบวงจรการเรียนรู้ทุกองค์ประกอบ

จากการศึกษาแนวความคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างสังคม การปรับเปลี่ยนจิตสำนึก การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการกระทำจริง และการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน

3. หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548 : 62) ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมว่า เป็นการเรียนโดยผ่านกิจกรรมที่นักเรียนนำความรู้จากที่ได้ในห้องเรียน ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ หรือตรงกับความต้องการ ความจำเป็นของสังคม เช่น กิจกรรมการอ่านหนังสือให้คนชราฟัง กิจกรรมการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์สภาวะน้ำเสียในห้องดิน เป็นต้น

ข้อดีของการเรียนด้วยวิธีนี้ คือ

1. เป็นการฝึกหัดนักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้สภาพความเป็นจริงของสังคมด้วยประสบการณ์ตรง เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมีสภาพการณ์แตกต่างกันมาก บางแห่งก็มีความละเอียดซับซ้อนไม่ตรงกับตำราที่เรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับจากชั้นเรียน ประยุกต์เข้ากับสถานการณ์จริง ทำให้เกิดการต่อยอดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง รวมทั้งอาจจะต้องค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่ออธิบายสถานการณ์ที่พบ
3. ความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านการแก้ปัญหา การกระทำ ทุกขั้นตอนย่อมมีความหมาย มีความชัดเจน ที่ตกผลึกอยู่ในความทรงจำได้มากกว่าการเรียนจากตำราในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว
4. เป็นการฝึกประสบการณ์ของการเป็นพลเมือง ได้เรียนรู้บทบาทของการเป็นสมาชิกของชุมชนอย่างผู้มีความรู้ความคิด มีความรู้สึกรับผิดชอบ ตระหนักในบทบาทความรับผิดชอบร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

ไวเกอร์ท (Weigert 1998 : 56) ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่สำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้จัดการรับใช้สังคมอย่างมีความหมาย หมายถึง กิจกรรมรับใช้สังคมที่ทำนั้น ต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคม กิจกรรมนั้นมีคุณค่าต่อผู้เรียนและชุมชน กิจกรรมจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของชุมชน จึงไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนได้

2. การรับใช้สังคมต้องเป็นความต้องการที่จำเป็นของชุมชนที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเอง

3. การรับใช้สังคมต้องเป็นความต้องการจากสมาชิกของชุมชน ชุมชนเป็นผู้แสดงความต้องการให้เกิดกิจกรรมการรับใช้สังคมในรูปแบบที่ชุมชนต้องการ โดยคำนึงถึงความสามารถ ทักษะ เจตคติ และการเตรียมการของผู้เรียน

4. กิจกรรมรับใช้สังคมมาจากจุดประสงค์ของรายวิชาที่เรียนของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องตั้งจุดประสงค์ของรายวิชา และบูรณาการกิจกรรมการรับใช้สังคมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียนในการตั้งจุดมุ่งหมายของรายวิชาจึงต้องสำรวจสภาพชุมชนก่อน เพื่อนำมาออกแบบหลักสูตรรายวิชาให้เหมาะสมกับชุมชน

5. กิจกรรมรับใช้สังคมบูรณาการอยู่ในงานตามจุดประสงค์ของรายวิชา ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้สะท้อนความคิดจากกิจกรรมการรับใช้สังคม ว่าได้ผลตามจุดประสงค์ของรายวิชาหรือไม่อย่างไร เช่น ให้เขียนรายงาน การอภิปราย การนำเสนอผลงาน การรับใช้สังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของงานในรายวิชา

6. การวัดผลในการรับใช้สังคม ต้องวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสมกับจุดประสงค์ของรายวิชา คือ ต้องวัดผลการเรียนรู้ ไม่ใช่วัดการรับใช้สังคม วัดผลการแสดงออกถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งเป็นผลมาจากการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ผู้สอนกับชุมชนจะเป็นผู้ร่วมมือกันวัดและประเมินผลผู้เรียน

คริสคอลล์ และคณะ (Driscoll et al. 1998 : 124) ได้ทำการวัดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการ การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยใช้ตัวชี้วัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 3 ด้าน ได้แก่

1. ความตระหนักถึงชุมชน ได้แก่การมีความรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมา ความเข้มแข็ง ปัญหา และความหมายของชุมชน

2. ความเกี่ยวข้องกับชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ลักษณะ ได้แก่

2.1 คุณภาพของความเกี่ยวข้อง เช่น ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชน การส่งเสริมสนับสนุน

2.2 ปริมาณของความเกี่ยวข้อง เช่น ระยะเวลา ความต่อเนื่องของกิจกรรม

2.3 ทักษะคิดต่อการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง

3. ความผูกพันที่จะทำการรับใช้สังคม ได้แก่ ความตั้งใจที่จะอุทิศตนเมื่อมีโอกาสและ
การวางแผนสำหรับการรับใช้สังคมในอนาคต

เฉลิมชัย มนูเสวต (2543 : 4) การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หรือการเรียนการสอน
เชิงบริการ (Service Learning) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่หลายประเทศยอมรับว่า สามารถ
พัฒนานักศึกษาได้ ด้วยการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมการบริการสังคม โดยมีแนวพื้นฐานสำคัญ
ดังนี้

1. ใช้การบริการชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของรายวิชา
2. นักศึกษาสามารถแสดงผล หรือสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และประสบการณ์ได้หลาย
วิธี เช่น การเขียน การอ่าน การพูด การฟัง และการสร้างสรรค์งานเดี่ยว และงานกลุ่ม เป็นต้น
3. เป็นการส่งเสริมให้นักศึกษามีการพัฒนาในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น การห่วงใยผู้อื่น
ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ตัว (มีสติ) การเห็นคุณค่าของตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น
4. เป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการเรียนการสอนกับการบริการชุมชน
5. มีการนับหน่วยกิตในรายวิชาที่เรียนด้วย
6. มีลักษณะของการสานประโยชน์ 3 หน่วยงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ สถาบันการศึกษา
ชุมชน และนักศึกษา
7. มีลักษณะวิชาเป็นสหวิทยาการ

สุริน คล้ายรามัญ (2544 : 75) กล่าวถึงหลักการของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไว้ดังนี้

1. ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
2. เป็นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน
3. บูรณาการกับหลักสูตรทางสังคม
4. จัดเวลาให้ผู้เรียนได้คิด พูด และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการทำกิจกรรมรับ
ใช้สังคม
5. จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ทักษะทางวิชาการและความรู้ในสถานการณ์จริงในชุมชน
ของเขาเอง
6. ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งทีนอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน
7. ครูต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้สึกลงใจในการเอาใจใส่ผู้อื่น

ชวาลา เวชยันตร์ (2544 : 194-197) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไว้ดังนี้

1. มีการเรียนด้านวิชาการ หรือการเรียนเนื้อหาในรายวิชาโดยทั้งครูและนักเรียนเป็นผู้ร่วมตั้งวัตถุประสงค์ มีการทบทวนความรู้เก่า นำเสนอความรู้ใหม่ แบ่งกลุ่มวางแผนการทำงาน เขียนโครงการ และไต่ตรองผลการปฏิบัติกิจกรรม

2. มีการทำกิจกรรมรับใช้สังคม มีการแบ่งหน้าที่ และการทำงาน มีการออกสำรวจชุมชนเลือกปัญหา และปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคม

3. มีการพิจารณาไต่ตรอง โดยการเขียนรายงาน เขียนบันทึก อภิปราย และแสดงความคิดเห็นเป็นระยะ

4. มีการประเมินผลและแสดงผลงาน เพื่อหาข้อสรุปและปรับปรุงแก้ไข

5. ผู้เรียนจะมีลักษณะกระตือรือร้น เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม และเป็นผู้ไต่ตรอง

6. ผู้สอน จะเป็นผู้อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษา ประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ

7. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนมีทั้งสื่อเสนอวิธีการเรียนรู้และเสนอเนื้อหาสาระวิชา

8. การประเมินผลเป็นไปเพื่อปรับปรุงแก้ไข ทั้งการเรียนด้านวิชาการและการทำกิจกรรม

ทิสนา แคมมณี (2545 ก : 133) กล่าวถึงตัวบ่งชี้การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนกำหนดขอบเขตของการศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้ในเรื่องที่กำหนด

2. ผู้เรียนศึกษาความต้องการของชุมชน และเลือกกิจกรรมที่จะรับใช้สังคม

3. ผู้เรียนวางแผนการรับใช้สังคมในกิจกรรมที่เลือก

4. ผู้เรียนจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติรับใช้สังคม

5. ผู้เรียนวิเคราะห์เหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติการรับใช้สังคม และมีการคิดพัฒนา และสร้างข้อสรุปเป็นความรวบยอด / หลักการ / สมมติฐาน

6. ผู้เรียนนำเสนอความคิดรวบยอด / หลักการ / สมมติฐานที่ได้ไปทดลองใช้ หรือนำไปประยุกต์ใช้ในสภาพการณ์ใหม่ ๆ

7. ผู้สอนติดตามผลการนำความรู้ / ความคิด / หลักการ / สมมติฐานไปใช้ส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนผลการนำไปใช้ และอภิปรายหาข้อสรุป ความรู้ ความคิดใหม่ ๆ หรือปรับเปลี่ยนความคิดตามความเหมาะสม

8. ผู้สอนวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้ผลการประเมินการเรียนรู้ของตนเองของผู้เรียน ประกอบกับการประเมินผลของผู้สอนด้วย และการวัดและประเมินผลจะต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ของเรื่องที่เรียนรู้ มิใช่วัดผลการรับใช้สังคม

จากการศึกษาหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของนักวิชาการและนักการศึกษา) ดังกล่าว ทำให้สามารถสรุปหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมได้ดังนี้

1. กิจกรรมรับใช้สังคมเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยที่ผู้สอนจะต้องสำรวจสภาพของชุมชนก่อน เพื่อตั้งวัตถุประสงค์ของรายวิชาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียนและเหมาะสมกับชุมชน
2. ผู้เรียนมีลักษณะกระตือรือร้น และจะเป็นผู้ทำกิจกรรมและสะท้อนความคิดจากการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ตามความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และการเตรียมการของผู้เรียนเอง
3. ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง และเขียนรายงาน บันทึกความคิดเห็น และความรู้ ตลอดจนได้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น อภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปและเรียนรู้ร่วมกัน
4. ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมการสอน และเป็นผู้นำให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน
5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่เรียน โดยใช้ผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนประกอบการประเมินผลของผู้สอน

4. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

รูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบที่น่าสนใจและสอดคล้องกับงานวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมในสวนสาธารณะ(Park Service Learning Model) มีกระบวนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้ (Coverdell, 2002)

ขั้นที่ 1 เตรียมการ (Preparation) เป็นขั้นตอนการวางแผนกิจกรรมรับใช้สังคม และการให้ความรู้แก่ผู้เรียนในการมีส่วนร่วม และเรียนรู้จากการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ในขั้นแรก ผู้เรียนควรมีความรู้เกี่ยวกับ

- การสำรวจและระบุความต้องการของชุมชน
- การเลือกและวางแผนกิจกรรมรับใช้สังคมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่

คาดหมาย

- ระบุชื่อองค์กรและการขอความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน
- กำหนดขอบเขตพื้นที่และฝึกทำกิจกรรมรับใช้สังคม

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (Action) เป็นการปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งจะต้อง

- เป็นการปฏิบัติอย่างมีความหมาย

- มีการบูรณาการทางวิชาการ
- เป็นการพัฒนาอย่างเหมาะสม
- ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
- มีการดูแลการปฏิบัติอย่างทั่วถึง

ขั้นที่ 3 ผลสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการให้โอกาสผู้เรียนในการทบทวนวิเคราะห์เกี่ยวกับประสบการณ์การรับใช้สังคม และการประยุกต์การเรียนรู้ของผู้เรียนในเชิงวิชาการ บริบทส่วนบุคคล และบริบททางสังคม กิจกรรมที่สะท้อนออกมายังเป็นการเปิดโอกาสในการเชื่อมโยงการทำงานเชิงวิชาการกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคมอีกด้วย กิจกรรมที่แสดงถึงผลสะท้อนกลับนี้มีหลายประเภท ได้แก่

- การอภิปราย
- การเขียนบรรยาย
- การอ่าน
- การแสดงความคิดเห็นออกมาในเชิงศิลป์
- โครงการงาน
- การนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 เฉลิมฉลอง (Celebration) เป็นการระลึกถึงสิ่งๆ ที่ผู้เรียนได้ช่วยเหลือชุมชน ถือเป็น การปิดกิจกรรมรับใช้สังคม การเฉลิมฉลองอาจประกอบด้วย

- การประชุม
- การใช้สื่อพิเศษ
- การร่วมฉลองกับผู้ส่วนร่วมในการรับใช้สังคม
- การมอบใบประกาศนียบัตร
- การจัดงานเลี้ยง
- การฉลองในสถานที่ที่จัดการรับใช้สังคม (เช่น จัดงานเลี้ยงในสวนสาธารณะที่ผู้เรียนไปช่วยบริการสังคม)

2. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี Close up Foundation และ Constitutional Rights Foundation Chicago (CRFC, 1997) ในเมืองลอสแอนเจลิส ได้พัฒนาโครงการสอนสังคมศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Active Citizenship Today : ACT) โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ

1. การระดมชุมชนของผู้เรียน

2. การสำรวจชุมชน สภาพ และปัญหาของชุมชน

ขั้นที่ 2 การเลือกปัญหาที่สนใจและสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา

1. การสำรวจปัญหาที่เลือกในรายละเอียด
2. การเตรียมทักษะที่จำเป็นที่ต้องใช้ในการดำเนินการ

ขั้นที่ 3 การศึกษานโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่สนใจ

1. ศึกษาตัวนโยบายหรือกฎหมาย
2. ผลกระทบจากนโยบายหรือกฎหมายนั้น
3. นำเสนอนโยบายเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติกิจกรรม

1. วางแผนปฏิบัติการ
2. ลงมือกระทำกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 การไตร่ตรอง ประเมิน และกิจกรรมแสดงผลงาน

1. กำหนดกิจกรรมและเวลาในการไตร่ตรอง
2. ทำการพิจารณาไตร่ตรองในแต่ละขั้นตอนด้วยการเขียนบันทึก
3. ประเมินผลในแต่ละขั้นตอน
4. สรุปและนำเสนอกิจกรรมการรับใช้สังคมและบทเรียนที่เรียนรู้ และ

ประชาสัมพันธ์นำผลงานออกแสดง

3. รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน (อ้างใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2544) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ (Preparation)

เป็นขั้นที่นักศึกษาต้องเลือกกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตนสนใจ แล้วนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ความคิดทั่วไป และวิธีการที่คิดว่าจะทำต่อกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ ความปลอดภัย และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Implementation)

เป็นขั้นที่นักศึกษาลงมือทำกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ เป็นช่วงที่นักศึกษาต้องออกจากความเคยชินในสิ่งแวดล้อมเดิม สู่สถานการณ์ใหม่ ทำให้เขาได้มีโอกาสพบสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งหลายสิ่งเป็นเรื่องที่เขาไม่เคยพบเห็นมาก่อน

ขั้นที่ 3 ขั้นพินิจพิจารณา (Reflection)

ขั้นนี้เป็นขั้นของการคิดวิเคราะห์ และสรุปทบทวนจากประสบการณ์จริงที่ได้รู้เห็นมา นักศึกษาสามารถจัดระบบเหตุผลที่ใช้อธิบายเหตุการณ์อันเกิดจากกิจกรรมในขั้นที่สอง และเกิดจิตสำนึกทางจริยธรรมได้

จากข้อมูลข้างต้นอาจสรุปเป็นขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ได้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ต้องการที่จะเข้ามารับรู้และเกิดความรู้สึกร่วมในปัญหาต่างๆ ขั้นนี้จะเริ่มตั้งแต่การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความรู้สึก และทำความเข้าใจกับตนเองในฐานะการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม หลังจากนั้นจึงกระตุ้นให้เกิดความสนใจและร่วมรับรู้ในปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยผู้สอนเป็นผู้เสนอสถานการณ์ หรือเสนอประเด็นปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจ และเสนอภาพกิจกรรมการทำงานเพื่อรับใช้สังคมด้วยการฉายวีดิทัศน์ข่าว สารคดี รูปภาพ เล่าเรื่อง หรือเหตุการณ์อื่นๆ

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง ขั้นนี้ผู้สอนต้องหาวิธีให้ผู้เรียนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองหลังจากรับรู้ และเกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ได้รับการกระตุ้นแล้ว เป็นขั้นการให้ความรู้ในเรื่องที่ต้องการเรียน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้ โดยผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้ตอบ และร่วมสนทนาเกี่ยวกับกิจกรรมการรับใช้สังคม ร่วมศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนหรือสังคม โดยอาจจะเชิญวิทยากร หรือผู้รู้มาร่วมอภิปรายให้ความรู้ จัดกิจกรรมเรียนรู้หรือเสริมความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้กว้างขวางและมีปฏิกิริยาตอบสนองมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นขั้นที่ผู้สอนต้องจัดหาประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของการได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนารับใช้สังคม เป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน ได้มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนจะได้ออกสำรวจปัญหาและศึกษาสภาพชุมชน และได้เลือกทำกิจกรรมรับใช้สังคมตามความถนัดของตนและตามความต้องการของชุมชน โดยใช้ฐานความรู้ทางวิชาการที่เรียนในแต่ละวิชา และมีผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาตลอดการทำกิจกรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า ในขั้นนี้ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ควบคู่กับการได้พิจารณาไตร่ตรองผลการปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคมตามแนวทางที่ตนเลือก มีการติดตามผล โดยให้ผู้เรียนได้เขียนรายงานบันทึกกิจกรรม มีการจัด

ประชุมระดมสมอง วิเคราะห์ วิพากษ์การทำงานเพื่อหาข้อดีข้อด้อย และปัญหาต่างๆ ในขณะปฏิบัติกิจกรรมและนำมาปรับปรุง แก้ไข เป็นการเรียนรู้ร่วมกันเพิ่มเติม รวมทั้งเป็นการเฉลิมฉลองและชื่นชมผลสำเร็จที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภูมิใจและความผูกพันต่อการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว อันจะเป็นแนวทางสร้างนิสัย จิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีย่างถาวรต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ในการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่ามีการวิจัยที่ต้องการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ กัน ดังตัวอย่างที่รวบรวมไว้ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

ชาวักคิ (Zawacki, 1997) ทำการศึกษาองค์ประกอบด้านบุคคล และครอบครัวที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่าองค์ประกอบด้านบุคคลและครอบครัวมีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และนักเรียนที่เรียนรู้จากรายวิชาที่ไม่มีกิจกรรมการรับใช้สังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการรับใช้สังคมมีความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และการรับรู้ว่าพวกเขาเรียนรู้ที่จะมีความเห็นใจและช่วยเหลือผู้อื่น (Care for Others)

วิลเลียมส์ (Williams, 1997) ทำการวิจัยเกี่ยวกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อประเมินประสิทธิผลของนักเรียนในการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อระบุผลของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และเพื่อทำความเข้าใจต่อผลกระทบที่การเรียนรู้มีต่อนักเรียนระดับมัธยม โดยทำการศึกษาจากนักเรียนจำนวน 150 คน ที่เข้าร่วมในโครงการ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เข้าโครงการทดลองการเรียนรู้ด้วยการรับใช้ชุมชน มีผลทางด้านบวกในเรื่องพฤติกรรมการวางแผน และการสำรวจวิชาชีพ ทักษะการยอมรับผู้อื่น ความสามารถที่จะลงมือกระทำเมื่อมีความรู้สึกเห็นใจผู้อื่น มีความรู้สึกรับผิดชอบในคุณค่าและความสามารถของตนในสถานการณ์สังคม และมีพฤติกรรมเข้าเรียนและมีความประพฤติที่ดีในโรงเรียน

มัวริซิโอ (Mauricio, 1998) ทำการศึกษานักเรียนตั้งแต่เกรด 9 ถึงเกรด 12 ในโรงเรียนเอกชนหญิง โดยทำการวิจัยเชิงคุณลักษณะ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีความเห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีผลต่อการเรียนรู้ ความเป็นตัวของตัวเอง และความเข้าใจต่อความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนรู้ว่าตนมีทักษะอะไร ได้มีโอกาสพิจารณา ค่านิยม และมีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในชุมชน รวมทั้งยังมีการพัฒนาความเข้าใจต่อภาวะผู้นำในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วย

ลิมพาท (Limpart, 1998) ทำการศึกษากระบวนการบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมกับหลักสูตรในระดับ K-12 โดยเน้นที่โครงสร้างของสถาบันเพื่อการประยุกต์ใช้ และ

แนวนโยบายที่อาจส่งเสริมหรือขัดขวางกระบวนการ ผลปรากฏว่า 1) ต้องยึดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงองค์กรมประยุกต์ใช้เพื่อเริ่มโครงการ 2) โครงสร้างขององค์กรมีผลกระทบต่อตรงต่อการนำการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมาใช้ 3) การออกแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ต้องมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน เพื่อสามารถประเมินผลที่มีต่อสังคม 5) การฝึกสอนเป็นเรื่องสำคัญ แต่มักจะลืมองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 6) การอุทิศอย่างแท้จริงขององค์กร เป็นกุญแจสำคัญต่อความสำเร็จ

ซีโบลด์ (Siebold, 1998) ทำการประเมินโครงการการรับใช้ชุมชน ของนักเรียนวิชาเอกสาธารณสุข โดยมีจุดประสงค์เพื่อ 1) อธิบายโครงการที่ใช้แบบมาตรฐานของหลักการสำหรับบูรณาการการเรียนรู้กับการรับใช้ชุมชน 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการรับรู้ของนักศึกษาและอาจารย์ต่อโครงการ โดยเปรียบเทียบจากการมีประสบการณ์เดิมในการรับใช้ชุมชน การมีเป้าหมายในอาชีพของนักศึกษา ซึ่งมีประชากรนักศึกษา 56 คน ที่ลงทะเบียน การเก็บข้อมูลใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยใช้แบบสำรวจการรับใช้ชุมชน การสัมภาษณ์กลุ่ม การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล ผลปรากฏว่า 1) เกณฑ์มาตรฐานสามารถช่วยประเมินคุณภาพของโครงการได้ 2) นักศึกษามีการรับรู้ในทางบวกต่อโครงการและการรับใช้ชุมชน 3) ประสบการณ์ในการรับใช้และผลการเรียนไม่ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันในทางสถิติ ทั้ง 3 ด้าน นอกจากนั้นผลที่น่าสนใจ คือ อาจารย์ให้ความสนับสนุน โครงการแบบไม่แสดงตน นักศึกษามองไม่เห็นว่าการรับใช้ชุมชนเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นแต่เพียงข้อกำหนดของการจบหลักสูตร

แครม (Cram, 1998) ทำการศึกษาผลกระทบของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมต่อพัฒนาการด้านศีลธรรมและการรับรู้ตนเอง ของนักเรียนวิทยาลัยชุมชน โดยทำการวิจัยกึ่งทดลองเพื่อเปรียบเทียบกลุ่มนักศึกษาที่ลงทะเบียนวิชาจริยธรรม 3 กลุ่ม กับผู้สอนคนเดียว ซึ่งมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียน 111 คน ใช้การสอบก่อนและหลังเรียนด้วยแบบทดสอบ และแบบสอบถามด้านการรับรู้ตนเอง แต่แบบทดสอบก่อนและหลังใช้ได้ 32 ฉบับ และแบบสอบถามการรับรู้ตนเองใช้ได้ 65 ฉบับ ผลการวิจัยพบว่าไม่มีความแตกต่างด้านสถิติระหว่างผู้ทำกิจกรรมรับใช้สังคม กับผู้ไม่ได้ทำกิจกรรมรับใช้สังคมในพัฒนาการด้านศีลธรรม และการรับรู้ตนเอง แต่มีข้อเสนอแนะว่าโครงการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมในระยะเวลาอันสั้นที่ทำการศึกษานั้น อาจไม่สามารถทำให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ไปสู่ขั้นพัฒนาการด้านศีลธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก หรือมีผลต่อการรับรู้ตนเองของนักศึกษา

พัฟ (Pugh, 1999) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในการรับใช้ชุมชน : ความสัมพันธ์ของโอกาสในการพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และอัตลักษณ์ การศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมตลอดเวลา 2 ปี โดยให้นักเรียนทุกคนทำ

กิจกรรมการรับใช้สังคมและให้แต่ละคนเลือกโครงการเอง ซึ่งส่วนมากเลือกทำเป็นส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมรับใช้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือและมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ได้รับความช่วยเหลือ มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของนักเรียนในการทำด้านสติปัญญา และสามารถทำนายความสำเร็จขององค์กร นอกจากนั้น การวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายชี้ให้เห็นว่า การทำกิจกรรมรับใช้โดยตรงกับผู้ต้องการความช่วยเหลือ สามารถกระตุ้นการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง ในบริบทของโครงการและสังคมนั้น นอกจากนี้ รูปแบบของกิจกรรมการรับใช้จะเป็นตัวทำนายการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนตามเวลาที่ผ่านไป

ในการศึกษาของ โลเวน (Loewen, 1999) เรื่อง การไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์การรับใช้สังคมของนักศึกษาปีที่ 1 : การวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้ตัวอย่างนักศึกษาปีที่ 1 จาก 3 วิทยาลัย จำนวน 295 คน ให้เขียนบันทึกการไตร่ตรองและการตอบแบบสอบถามแบบสั้น ๆ เพื่อเป็นการสรุปผลของการทำตามข้อกำหนดของการรับใช้ โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์เนื้อหา โดยคำนึงถึง เพศ การจัดกิจกรรม ระดับของความเข้าใจ การเสริมพลังอำนาจ และความตั้งใจในการทำ การรับใช้ต่อไป ผลปรากฏว่า 1) นักศึกษาหญิงมีความตั้งใจมากกว่านักศึกษาชาย ที่จะทำกิจกรรมรับใช้ในโอกาสต่อไป 2) การไตร่ตรองที่ทำนอกเหนือจากข้อกำหนด แสดงให้เห็นถึงระดับความเข้าใจผู้อื่น และการเสริมพลังอำนาจเพิ่มขึ้น ที่สำคัญองค์ประกอบด้านการไตร่ตรองเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่ควรกำหนดว่าต้องทำเมื่อใด และจำนวนมากเท่าใด ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป ควรเน้นที่โครงการและองค์ประกอบของโครงการที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษา และผลของพัฒนาการที่นักศึกษาได้รับจากการร่วมโครงการ

แทร์รี่ (Terry, 2000) ทำการศึกษา เรื่อง ทัศนศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของวัยรุ่นที่มีความสามารถพิเศษกับชุมชน เป็นการศึกษาการรับรู้ของวัยรุ่น จำนวน 28 คน ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการรับใช้สังคม ตั้งแต่ปี 1998 - 2000 การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าการร่วมในโครงการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ทำให้นักเรียนมีโอกาสดิบโตในด้านสติปัญญา ด้านบุคคล ความริเริ่ม และด้านสังคม มีความตระหนักและความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมืองดี

แทนเนนบาอัม (Tannenbaum 2002) ได้วิเคราะห์โปรแกรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หลังเลิกเรียนสำหรับโรงเรียนในประถมศึกษา 4 แห่ง เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียน พฤติกรรมทางสังคม และเจตคติของนักเรียนชั้น ป.4-6 ที่สมัครเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม กล้าไปหาฝัน (Dare to Dream) กับนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโปรแกรม Dare to Dream แต่เป็นนักเรียนโปรแกรมหลังเลิกเรียนเช่นเดียวกัน ผลการวิจัยพบว่าโปรแกรม Dare to Dream มีผลเชิงบวกต่อการเรียนพฤติกรรมทางสังคม และเจตคติของนักเรียนกลุ่มทดลอง และนักเรียนกลุ่มทดลองยังมี

พัฒนาการสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงขึ้น นักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น และมีความพึงพอใจน้อยที่สุดที่ต้องหยุดพักหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรม นอกจากนี้ยังทำการวิเคราะห์หลักสูตรของโปรแกรม Dare to Dream พบว่าโปรแกรมมีความครอบคลุมการฝึกปฏิบัติเบื้องต้นในการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

วาสกีวีกซ์ (Waskiewicz, 2002) ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่มีต่อความตระหนัก ความรับผิดชอบในหน้าที่ และความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาอาชีวแพทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาอาชีวแพทยจำนวน 69 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 44 คน กลุ่มควบคุม 25 คน กลุ่มทดลองได้มีส่วนร่วมในประสบการณ์การรับใช้สังคมตามตัวเลือกของตนซึ่งถูกจำกัดโดยคนไข้ที่สัมพันธ์กับสาขาของตน กลุ่มควบคุมไม่มีส่วนร่วม นักศึกษาทั้งหมดทำแบบทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งประกอบด้วยเรื่องการแบ่งแยกทางสังคม (SD) และการรับใช้สังคม (CSIPI) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพียงเล็กน้อย แต่การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากบันทึกของนักศึกษากลุ่มทดลองพบว่า มีความแตกต่างกันของสมาชิกในกลุ่มทดลอง กล่าวคือนักศึกษาที่เป็นวัยรุ่นจะทำกิจกรรมได้ดีกว่านักศึกษาที่มีอายุมาก ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีความตระหนักและความรับผิดชอบในหน้าที่อยู่ในเกณฑ์สูง แต่นักศึกษาที่มีอายุมากก็สามารถบอกประเด็นและความต้องการของสังคมได้มาก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

เฉลิมชัย มนุเสวต (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทดลองใช้กับนักศึกษากลุ่มทดลองจำนวน 20 คน พบว่า 1) รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทศึกษา โดยภาพรวม รูปแบบการเรียนการสอนยังเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียนมากกว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง 2) รูปแบบวิชาที่พัฒนาขึ้น เป็นการบูรณาการเรียนการสอนกับกิจกรรม นักศึกษา มุ่งพัฒนานักศึกษาด้านองค์ความรู้ และบุคลิกภาพ จัดการเรียนการสอนเป็นภาคทฤษฎี 30% ภาคทฤษฎีและกิจกรรม 50% ภาคกิจกรรมบริการชุมชน 20% 3) หลังการทดลอง นักศึกษามีพัฒนาการดีขึ้นในด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การเห็นคุณค่าในตนเอง ภาวะผู้นำ และการแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์ของตนเอง

สุริน คล้ายรามัญ (2543) ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้เจตคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี ศึกษาผู้นำสตรี จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน ผลการวิจัยแสดงว่า กระบวนการอบรมมีขั้นตอนดังนี้

1) รวบรวมประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการอบรม 2) ให้ประสบการณ์ใหม่ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 3) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและอภิปราย 4) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสรุปความคิดรวบยอด 5) ให้ผู้เข้ารับการอบรมประยุกต์ความรู้โดยการวางแผนการรับใช้สังคม 6) ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม 7) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิด และวิเคราะห์ประสบการณ์จากการรับใช้สังคม 8) ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานผลการเรียนรู้ 9) ประเมินผลการอบรม 10) ติดตามผลการอบรม

ผลจากการทดลองใช้พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความรู้สูงกว่าก่อนการอบรม ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางการเมืองไม่แตกต่างกัน นอกนั้น ยังพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง หลังการอบรม และจากการติดตามผลการอบรมไม่แตกต่างกัน กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม ส่วนค่าเฉลี่ยเจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการติดตามผลการอบรมไม่แตกต่างกัน

ชวลา เวชยันตร์ (2544) ศึกษาวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า การบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงเตรียมการ ช่วงทำกิจกรรมรับใช้สังคม และช่วงสรุป นำเสนอผลและประเมินผล โดยทุกช่วงจะมีการดำเนินการเรียนการสอน และการใคร่ครวญไปพร้อมกัน ผลการศึกษา พบว่าคะแนนของความตระหนักในการรับใช้สังคม หลังจากเรียนครบตามกระบวนการสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งพฤติกรรมการรับใช้สังคม ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา และภาษาอังกฤษสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

นฤมล มณีงาม (2547) ได้พัฒนาโปรแกรมสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผ่านโปรแกรมสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน มีจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน โดยเฉพาะนักเรียนร้อยละ 90 มีจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานอยู่ในระดับที่ 3 คือมีจิตสำนึกการมีปฏิริยาแบบโต้ตอบอย่างใช้วิจารณญาณ และนักเรียนร้อยละ 10 มีจิตสำนึกระดับที่ 2 คือจิตสำนึกระดับสภาพของการมีปฏิริยาแบบโต้ตอบ

จากการศึกษางานวิจัยดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ปรากฏพบทั้งในและต่างประเทศ โดยมีวิธีการที่แตกต่างกันแต่มีผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงกัน งานวิจัยบางเรื่องใช้วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ บางเรื่องใช้วิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ บางงานวิจัยใช้การเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณลักษณะและเชิงปริมาณ งานวิจัยบางงานให้ความสำคัญกับการศึกษา

องค์ประกอบเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ส่งผลเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนด้านความตระหนัก และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยภาพรวมพบว่างานวิจัยทั้งหมดเน้นการศึกษาผลการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมด้วยการเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนกับหลักวิชาการที่เรียนในชั้นเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่คาดหวัง ส่วนใหญ่เป็นการทำวิจัยเพื่อศึกษาลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมในแต่ละแห่ง กิจกรรมการรับใช้สังคมจะเน้นให้เป็นกิจกรรมที่ส่งผลหรือตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นสำคัญ

จากผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศจะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมนั้น ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมาก ทั้งในเรื่องของความรู้และความรู้สึก พฤติกรรมการแสดงออก การสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่างๆ ผลการเรียนรู้โดยการใช้รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า การเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมถือเป็นรูปแบบการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้พัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณภาพที่ดีต่อไป

ดังนั้นในงานวิจัยครั้งนี้ การที่ผู้วิจัยทำการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่มีผู้วิจัยท่านใดในประเทศไทยได้ศึกษาอย่างเฉพาะเจาะจงมาก่อน จึงสมควรทำการศึกษาให้เกิดผลชัดเจนอันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย เรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี นี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัย เป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ตอนที่ 2 การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ตอนที่ 1 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดย มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป
2. ศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎี เกี่ยวกับ องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อสรุปเป็นแนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
3. สังเคราะห์ เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป กับแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. สร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึก ต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
5. ตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพใน 2 ประเด็นหลักคือ ความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอน และประโยชน์ของการประยุกต์ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย เรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี นี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัย เป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ตอนที่ 2 การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ตอนที่ 1 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมโดย มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป
2. ศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎี เกี่ยวกับ องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อสรุปเป็นแนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
3. สังเคราะห์ เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป กับแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. สร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึก ต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
5. ตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพใน 2 ประเด็นหลักคือ ความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอน และประโยชน์ของการประยุกต์ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์และ สังเคราะห์เอกสารแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ของนักการศึกษา เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารเกี่ยวกับสาระสำคัญของแนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมการสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม และการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการ เรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อให้ได้หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์ เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับ ใช้สังคม จาก ขั้นที่ 1 และ 2 เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับ ใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม

ขั้นที่ 4 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริม จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ภายใต้องค์ประกอบของ รูปแบบการเรียนการสอนที่สังเคราะห์ได้ จากขั้นที่ 3 ดังนี้

- 4.1 พัฒนาองค์ประกอบด้านเป้าหมาย หลักการ และเหตุผล
- 4.2 พัฒนาองค์ประกอบด้านเนื้อหาวิชา
- 4.3 พัฒนาองค์ประกอบด้านวิธีการเรียนการสอน
- 4.4 พัฒนาองค์ประกอบด้านผู้เรียนและผู้สอน
- 4.5 พัฒนาองค์ประกอบด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน
- 4.6 พัฒนาองค์ประกอบด้านการวัดผลและประเมินผล

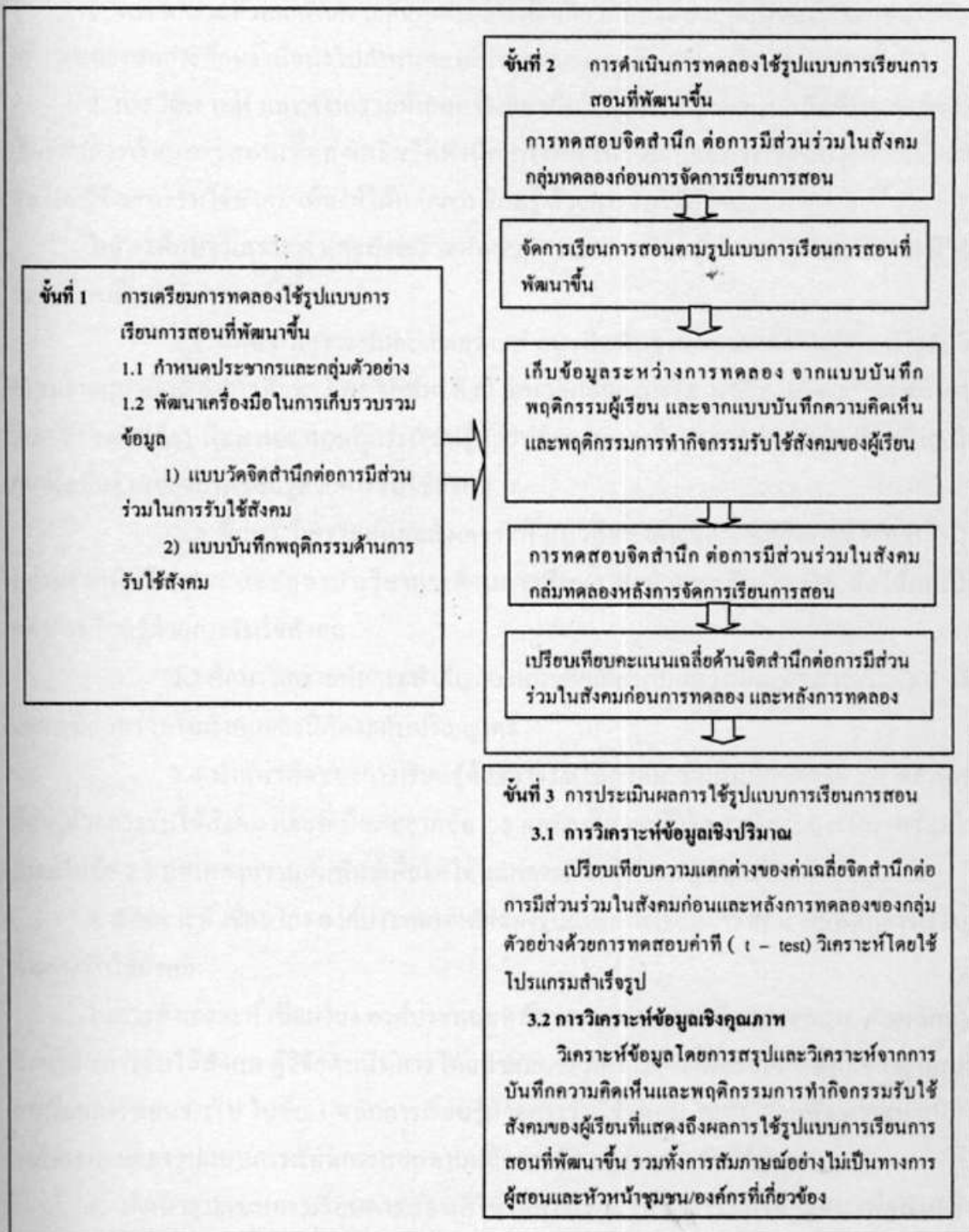

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน โดยดำเนินการดังนี้

- 5.1 ตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5.2 ตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยการนำรูปแบบไปทดลองสอน

แผนภาพที่ 3 สรุปขั้นตอนการวิจัย

ระยะที่ 2 การประเมินคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอน

แผนภาพที่ 3 สรุปขั้นตอนการวิจัย (ต่อ)

จากแผนภาพที่ 3 มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

1. การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของนักการศึกษา เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป

2. การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสาระสำคัญของแนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจิตสำนึก การมีส่วนร่วม และการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อให้ได้หลักการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม

ในการศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดของการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมจากแนวคิดด้านการศึกษา ของ จอห์น ดิวอี้ แนวคิดของ เปาโล แฟร์ร ปรัชญาพัฒนาการนิยม ปรัชญาปฏิรูปนิยม และทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของ เดวิด กอลด์ ซึ่งได้ผลเป็นแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

2.2 ศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมจากนักวิชาการ และสถาบันวิชาการด้านการศึกษา ซึ่งนำแนวคิดนี้ไปใช้ ซึ่งได้ผลเป็นหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

2.3 ศึกษาวิเคราะห์สาระสำคัญและแนวคิดเกี่ยวกับ การสอนเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี

2.4 นำแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นผลจากข้อ 2.1 หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และที่เป็นผลจากข้อ 2.2 และการส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมในข้อ 2.3 มาแสดงความสัมพันธ์เพื่อให้ได้หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

3. สังเคราะห์ เชื่อมโยง องค์ประกอบหลักของรูปแบบการเรียนการสอน กับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ในการสังเคราะห์ เชื่อมโยง องค์ประกอบหลักของรูปแบบการเรียนการสอน กับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยดำเนินการ โดยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักของรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไป ในข้อ 1 หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ในข้อ 2 มาสังเคราะห์ให้เป็นองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

4. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยนำองค์ประกอบหลักที่สังเคราะห์ได้ในข้อ 3 มาพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียน

การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยพัฒนาองค์ประกอบย่อยในประเด็นต่อไปนี้

- 4.1 พัฒนาการองค์ประกอบด้านเป้าหมาย หลักการ และเหตุผล
- 4.2 พัฒนาการองค์ประกอบด้านเนื้อหาวิชา
- 4.3 พัฒนาการองค์ประกอบด้านวิธีการเรียนการสอน
- 4.4 พัฒนาการองค์ประกอบด้านผู้เรียนและผู้สอน
- 4.5 พัฒนาการองค์ประกอบด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน
- 4.6 พัฒนาการองค์ประกอบด้านการวัดผลและประเมินผล

5. ตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

การตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นกระทำโดย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ใน 2 ประเด็นหลัก คือ ด้านความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอน และด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้ และนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

ในการประเมินความชัดเจนและประโยชน์และการประยุกต์ใช้ของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ได้ใช้แบบประเมิน ซึ่งสร้างเป็นแบบการประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าน้ำหนัก ดังนี้

ระดับมากที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	5
ระดับมาก	มีค่าน้ำหนัก	4
ระดับปานกลาง	มีค่าน้ำหนัก	3
ระดับน้อย	มีค่าน้ำหนัก	2
ระดับน้อยที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	1

การแปลความหมายของคะแนน มีดังนี้

มากที่สุด	4.50 - 5.00
มาก	3.50 - 4.49
ปานกลาง	2.50 - 3.49
น้อย	1.50 - 2.49
น้อยที่สุด	1.00 - 1.49

โดยมีการประเมิน 10 รายการ ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน
2. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

3. ความสัมพันธ์ของปรัชญา หลักการ แนวคิด
4. วิธีการสอน
5. ขั้นตอนของวิธีการสอน
6. กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
7. บทบาทของผู้สอน
8. บทบาทของผู้เรียน
9. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง
10. แนวทางการประเมินผล

ในการประเมินด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้ ของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ได้ใช้แบบประเมิน ซึ่งสร้างเป็นแบบการประมาณค่า 5 ระดับ ใน 7 รายการ ดังนี้

1. เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับปริญญาตรี
2. เหมาะสมกับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา
3. นำไปใช้ในสภาพการเรียนการสอนปกติทั่วไปได้
4. สามารถสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมให้แก่บัณฑิตระดับปริญญาตรีได้
5. เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา
6. สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนได้
7. ปฏิบัติตามได้ง่าย

หลังจากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนตามข้อเสนอแนะต่อไป

ตอนที่ 2 การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยดำเนินการ โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างแผนการสอน

4. การทดลองสอน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 2,400 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 เลือกผู้เรียนแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากกลุ่มนักศึกษาวิชาที่เรียนวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3 (3-0-6) ภาคเรียนที่ 2/2552 ทั้งหมด เพราะเป็นรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าข้อมูลในแหล่งชุมชน

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการทดลองสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม คือกลุ่มทดลอง จำนวน 50 คน

2.3 กลุ่มตัวอย่างในการให้ข้อมูลจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม โดยการสังเกตพฤติกรรมการรับใช้สังคม คือ นักศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาซึ่งเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เลือกจากผู้ที่มีพฤติกรรมการรับใช้สังคมเด่นชัด จำนวน 8 คน เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ ในเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การให้กรณีศึกษาที่ทำพฤติกรรมรับใช้สังคมบันทึกความคิดเห็นและบันทึกพฤติกรรมการรับใช้สังคมของตนเอง และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้สอนและหัวหน้าชุมชนที่เกี่ยวข้อง ส่วนเชิงปริมาณใช้การให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพื่อวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม และการบันทึกพฤติกรรมการรับใช้สังคมของกรณีศึกษาโดยผู้สอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ มี 2 ชุด ได้แก่

1.1 แบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นแบบวัดจิตสำนึกที่ผู้วิจัยได้พัฒนาดัดแปลงมาจากแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของ ไตรรงค์ เถวียงหงส์ (2544) ที่ได้พัฒนาแบบวัดจิตสำนึกโดยใช้รูปแบบโมเดลระดับจิตสำนึกของ คีห์ลสตรอม (Kihlstrom, 1984) และแนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของ วิลเลียม (William, 1992) มากำหนดเป็น

โครงสร้างแบบวัด ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องระดับของจิตสำนึก และกระบวนการสร้างจิตสำนึกของ แฟร์รี (Freire, 1978) และเครทโทท และคณะ (Krathwohl et al., 1994) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับตัวชี้วัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของ คริสคอลลและคณะ (Driscoll et al, 1998)

แบบวัดจิตสำนึกที่ผู้วิจัยได้พัฒนาคิดแปลงขึ้นได้แบ่งตัวชี้วัดจิตสำนึกออกเป็น 3 ระดับ จำนวน 40 ข้อ ดังนี้

1. จิตสำนึกขั้นความตระหนักภายนอก 8 ข้อ

1.1 ความทรงจำต่อการมีส่วนร่วมในสังคมระยะสั้น เคยมีประสบการณ์การรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคม

1. เคยเห็น
2. เคยได้ยินได้ฟัง
3. เคยถูกเชิญชวน
4. เคยได้รับคำแนะนำ

1.2 ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในสังคมชั่วขณะ เคยมีความต้องการ สนใจหรือตั้งใจเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

1. เคยอยากเชิญชวนประชาสัมพันธ์
2. เคยคิดที่จะทำ
3. เคยอยากเข้าไปสังเกต
4. เคยอยากเข้าร่วม

2. จิตสำนึกขั้นคั่น 16 ข้อ

2.1 ความตั้งใจที่จะรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคม มีความสนใจต่อข่าวสารหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคม

1. ติดตามข่าว
2. อ่านป้ายประชาสัมพันธ์
3. สนใจเนื้อหาสาระ
4. ติดตามรายการจากสื่อต่างๆ

2.2 ความรู้ลึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีอารมณ์ในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม

1. ชอบเข้าร่วม
2. มีความกระตือรือร้น

3. ยินดีที่จะเข้าร่วม
4. ภาคภูมิใจที่ได้เข้าร่วม

2.3 การระลึกถึงต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการมีส่วนร่วมในสังคม

1. เข้าใจสาระสำคัญ
2. เข้าใจในสภาพ
3. รู้หลักการดำเนินงาน
4. รู้จักเป้าหมาย

2.4 ความคิดภายในซึ่งเป็นจินตภาพต่อการมีส่วนร่วมในสังคม รับรู้ว่าตนมีความสามารถหรือมีความสำเร็จต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม

1. ความสามารถในการประสานงาน
2. ความสามารถในการเชิงอนุรักษ์
3. ความสามารถในการเชิงวิชาการ
4. ความสามารถในการดำเนินงาน

3. จิตสำนึกขั้นสะท้อน 16 ข้อ

3.1 การพิจารณาความคิดของตนเองต่อการมีส่วนร่วมในสังคมรับรู้ว่าการมีส่วนร่วมในสังคมเป็นความรับผิดชอบของตน เห็นประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมในสังคม

- 1) ถือเป็นหน้าที่
- 2) เสียสละ
- 3) ใช้ความรู้เพื่อการรับใช้สังคม
- 4) มีจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติ
- 5) เห็นความสำคัญของตนต่อการรับใช้สังคมเห็นประโยชน์และคุณค่า

ของการมีส่วนร่วมในสังคม

- 6) ทำกิจกรรมควบคู่กับการเรียน
- 7) ถือเป็นบทบาทสำคัญ
- 8) เห็นประโยชน์จากกิจกรรม
- 9) เข้าใจในปัญหา

3.2 ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความสนใจตั้งใจหรือต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม มีความเป็นไปได้และพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

1. ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

2. อดทนแก้ไขปัญหา
3. มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติ
4. อยากร่วมแก้ไขปัญหา
5. ให้ความสำคัญมีความเป็นไปได้และพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

ในสังคม

6. ปฏิบัติด้วยความเสียสละ
7. ปฏิบัติเมื่อมีโอกาส
8. เลือกที่จะปฏิบัติ

ซึ่งแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพการหาความตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบ นำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขภาษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนความเที่ยง (Reliability) ของแบบวัดนั้น ผู้วิจัยยึดตามผลที่ ไตรรงค์ เถวียงหงส์ ได้ตรวจสอบไว้ คือ มีความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของแบบวัดจิตสำนึกรวมทั้งฉบับ เท่ากับ .93 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SEM) เท่ากับ 6.19 (เนื่องจากประชากรที่ใช้ทดลองในครั้งนี้เป็นกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือเป็นนิติระดับปริญญาตรี) โดยแบบวัดมีค่าของระดับจิตสำนึกตามคะแนน ดังต่อไปนี้

สูง	มีช่วงคะแนน	183-200
ค่อนข้างสูง	มีช่วงคะแนน	159-182
ปานกลาง	มีช่วงคะแนน	110-158
ค่อนข้างต่ำ	มีช่วงคะแนน	86-109
ต่ำ	มีช่วงคะแนน	40-85

1.2 แบบบันทึกพฤติกรรมการรับใช้สังคม เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของแบบบันทึกพฤติกรรมการรับใช้สังคม โดยกำหนดให้แบบบันทึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือสำหรับการวัดพฤติกรรมการรับใช้สังคม 5 ด้าน คือ

- 1.1 การริเริ่มในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
- 1.2 ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
- 1.3 ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
- 1.4 ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

1.5 การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกิจกรรมการรับใช้สังคม

2. ระบุองค์ประกอบย่อยของพฤติกรรมทั้ง 5 ด้าน รวม 23 ข้อ

3. นำองค์ประกอบย่อยที่เขียนขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคม 5 ท่านตรวจสอบ
ความสอดคล้อง ระหว่างองค์ประกอบย่อยกับพฤติกรรมที่สังเกต นำมาปรับปรุงได้ผล ดังนี้

1. การริเริ่มในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

1.1 ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการในการรับใช้สังคม

1.2 หาแนวทางต่างๆในการตอบสนองความต้องการหรือ

1.3 เสนอแนวทางในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

1.4 ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรม

1.5 วางขั้นตอนโครงการในการรับใช้สังคม

2. ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

2.1 ให้ความเวลาในการประชุมปรึกษาหารือเพื่อทำกิจกรรมการรับ

2.2 ทำกิจกรรมการรับใช้สังคมตามที่ตกลงไว้

2.3 ร่วมในกระบวนการไตร่ตรอง

2.4 ร่วมในการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2.5 ร่วมในการนำเสนอผลงานต่อชุมชน

3. ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

3.1 ตรงเวลาในการนัดหมาย

3.2 เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งตามที่ตกลง

3.3 ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

3.4 ทำกิจกรรมจนสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย

4. ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

4.1 เตรียมตัวในการร่วมมือ

4.2 ทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ

4.3 มีทัศนคติที่ดีต่อการรับใช้สังคม

4.4 เข้าใจบทบาทของตนเองต่อชุมชน

4.5 มีความตั้งใจในการทำกิจกรรมเพื่อรับใช้ชุมชนในอนาคต

5. การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้บริหารประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม

แก้ปัญหาสังคม

ใช้สังคม

- 5.1 ใช้คำพูดที่สุภาพ นำฟัง ยิ้มแย้ม อารมณ์ดี
- 5.2 ให้คำแนะนำ/ให้เวลาแก่ผู้อื่น
- 5.3 ช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- 5.4 มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่ตนช่วยเหลือหรือปฏิบัติงานด้วย

4. สร้างแบบบันทึกพฤติกรรม ซึ่งประกอบไปด้วยสคมภ์ย่อย 2 สคมภ์ ดังนี้

สคมภ์ที่ 1 เป็นพฤติกรรมแสดงการรับใช้สังคม 5 พฤติกรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมย่อย 23 พฤติกรรม

สคมภ์ที่ 2 เป็นช่องว่างเพื่อใช้บันทึกผลการสังเกตพฤติกรรมการรับใช้สังคมตามสคมภ์ที่ 1

5. กำหนดน้ำหนักในการให้คะแนนจากพฤติกรรมที่สังเกต

แสดงพฤติกรรม 2 ครั้งขึ้นไป	2	คะแนน
แสดงพฤติกรรม 1 ครั้ง	1	คะแนน
ไม่ปรากฏพฤติกรรม	0	คะแนน

นำแบบบันทึกพฤติกรรมไปทดลองสังเกต โดยผู้วิจัยกับครูผู้สอน โดยทดลองกับนิสิตที่ไม่ใช่กรณีศึกษา จำนวน 5 คน โดยสังเกตในคาบวิชาอื่นที่นิสิตลงเรียน ผลปรากฏว่า คำร้อยละของคะแนนพฤติกรรมในการสังเกตของผู้วิจัยและครูผู้สอนใกล้เคียงกัน นำมาปรับแก้อีกครั้ง จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 คน

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการเก็บข้อมูลด้วยการบูรณาการรูปแบบการเรียนการสอนในรายวิชาด้านจิตสำนึก และการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือคุณค่าแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือต่อไปนี้

2.1 แบบบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้เรียนเกี่ยวกับรายละเอียดของการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม โดยใช้แบบบันทึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมีขอบเขตหัวข้อในการบันทึก 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นส่วนตัว และตอนที่ 2 บันทึกการปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม เหตุผลที่ทำเช่นนั้น และผลกระทบที่ตามมาจากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติ ก่อนนำแบบบันทึกไปใช้ ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง และนำไปทดลองกับนิสิตกลุ่มที่ไม่ใช่กรณีศึกษา จำนวน 5 คน แล้วนำมาปรับแก้ให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริงกับกรณีศึกษา

จำนวน 8 คน รวมทั้งการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชุมชนหรือองค์กรที่ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมรับใช้สังคม และอาจารย์ที่สอนในรายวิชาที่นิสิตลงทะเบียนเรียน

2.2 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตพฤติกรรมการรับใช้สังคมอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยและผู้สอนทำการสังเกตในขณะที่มีการเรียนการสอน ขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการรับใช้สังคม และการทำงานในกลุ่มเพื่อน

การสร้างแผนการสอน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมกับกลุ่มทดลองที่เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ในรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3 (3-0-6) ภาคเรียนที่ 2/2552 และสร้างแผนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2548 จุดประสงค์ของรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) ตำราเรียน และแนวทางการจัดการเรียนการสอน ที่ประกอบ การวัดผลและประเมินผล

3.2 วิเคราะห์เนื้อหา ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปเป็นสภาพการณ์และสภาพปัญหา โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของสังคม ตลอดจนความต้องการของชุมชนใน ยุคปัจจุบัน

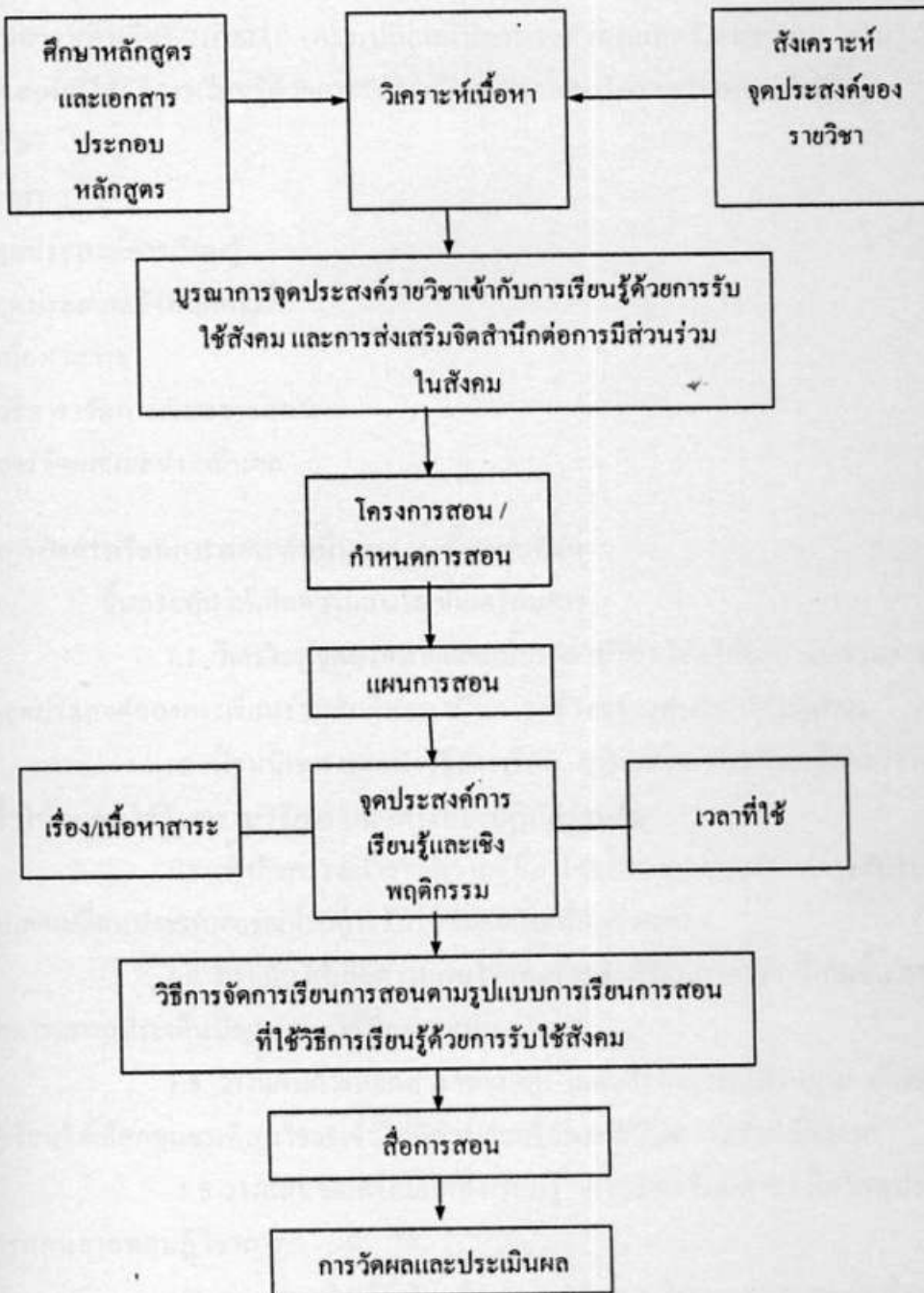
3.3 วิเคราะห์จุดประสงค์รายวิชา จุดประสงค์ของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และความต้องการของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยเน้นการส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม ของนิสิตระดับปริญญาตรีเข้าไปกำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ในรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม บูรณาการหลักการ เนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียน การสอน แนวทางการประเมินผล กิจกรรมสนับสนุน นำมาเขียนเป็นโครงการสอน 16 สัปดาห์ สัปดาห์ ละ 3 คาบ (คาบละ 50 นาที)

3.4 เขียนแผนการสอนรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-3) ตามรูปแบบการเรียนการสอน ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จำนวน 7 แผน (7หน่วยการเรียน) แต่ละแผนใช้เวลา 6 - 12 คาบ (2 - 4 สัปดาห์) ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและกิจกรรมที่ นำมาใช้ ส่วนประกอบของแผนการสอน ประกอบด้วยเรื่อง เวลา จุดประสงค์การเรียนรู้ และ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผลและ ประเมินผล

3.5 ตรวจสอบคุณภาพของแผนการสอน ด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบและนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3.6 นำแผนการสอนที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว จำนวน 7 แผน ไปทดลองใช้กับนิสิตที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าวในภาคเรียนที่ 2/2551 ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจำนวน 40 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละขั้นตอน และระยะเวลาที่ใช้ในแต่ละแผน จากนั้นนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

จากการศึกษาแนวทางการสร้างแผนการสอนตามที่กล่าวมา แสดงเป็นแผนภาพได้ดังปรากฏใน แผนภาพที่ 4 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแผนการสอน

แผนการสอนวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตามรูปแบบ
การเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ประกอบโครงสร้างดังต่อไปนี้

1. เรื่อง
2. เวลา
3. จุดประสงค์การเรียนรู้
4. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
5. เนื้อหาสาระ
6. วิธีการจัดการเรียนการสอน
7. การวัดผลและประเมินผล

วิธีการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ

- 1.1 วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนร่วมกับผู้สอน เป็นการสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน
- 1.2 ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการเรียน การแนะนำการเรียนรู้อยู่ด้วยวิธีการรับใช้สังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบวิธีการ แนวทางที่จะปฏิบัติร่วมกัน
- 1.3 ทำกิจกรรมสำรวจความรู้สึก และประสบการณ์ด้านการรับใช้สังคมตนเอง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการรับใช้สังคมกับเพื่อนร่วมห้อง
- 1.4 กระตุ้นให้เกิดความสนใจและร่วมรับรู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันด้วยการเสนอประเด็นปัญหาและใช้สื่อการสอน
- 1.5 วางแผนการออกสำรวจชุมชน และเลือกชุมชนเป้าหมาย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกชุมชนที่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม
- 1.6 วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การจัดเตรียมตำรา สื่อวัสดุประกอบการเรียนการสอนภาคทฤษฎีวิชาการ
- 1.7 ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนระดับท้องถิ่น ที่เป็นเป้าหมายในการรับใช้สังคมของผู้เรียน

2. ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง

- 2.1 การเรียนภาคทฤษฎีวิชาการ เป็นการบรรยายโดยผู้สอนและวิทยากร มีการกำหนดให้ค้นคว้าหาความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จากเอกสารประกอบการสอน การดูวิดีโอ และภาพยนตร์ สารคดีที่เตรียมไว้

2.2 การเรียนภาคทฤษฎีและกิจกรรม เป็นการเรียนทฤษฎีควบคู่กับการทำกิจกรรมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหา และเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่าน บทวิจารณ์ บทความ และอื่นๆ การเสวนากับนักปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน การศึกษาภาคสนาม การออกศึกษาดำรงชุมชน การนำประสบการณ์มาวิเคราะห์โดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการ และการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่ได้

3. ขั้นการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นขั้นที่ผู้สอนจัดหาประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม ด้วยการทำกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ในโครงการที่ได้ระบุไว้ มีการประชุมแบ่งงานรับผิดชอบ และปฏิบัติกิจกรรมออกรับใช้ชุมชน กิจกรรมสำคัญในช่วงระหว่างออกรับใช้ชุมชน จะประกอบไปด้วย การเข้าประชุมร่วมกับองค์กร/ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจ การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การวิเคราะห์ไตร่ตรองและเขียนบันทึกการทำงาน บันทึกความรู้ต่างๆที่ได้จากชุมชน และองค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรม

4. ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า ในขั้นนี้จะเป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองผลการปฏิบัติกิจกรรมการออกรับใช้สังคม เป็นช่วงการทำกิจกรรมหลังออกรับใช้สังคม ได้แก่การเขียนบันทึกกิจกรรมที่ทำ การบันทึกเกี่ยวกับปัญหาและความก้าวหน้าของโครงการ บันทึกความรู้ที่ได้จากชุมชน ตลอดจนการสรุปผลและนำเสนอรายงานส่งรูปเล่ม บทความ และจัดนิทรรศการแสดงผลงาน เป็นช่วงของการเฉลิมฉลองผลสำเร็จและสร้างความภูมิใจและความรู้สึกผูกพันในการทำกิจกรรมดังกล่าว

การวัดผลและประเมินผล

1. ทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค
2. การตรวจผลการจัดทำโครงการ และรายงานออกรับใช้สังคม
3. การตรวจผลการเขียนบทความและการนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. การสังเกตการมีส่วนร่วมในห้องเรียนและในชุมชน การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม
5. พิจารณาผลการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้

ในการเขียนแผนการสอนตามวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ได้แผนการสอนสำหรับวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-6) จำนวน 16 สัปดาห์ ทั้งหมด 7 แผน แต่ละแผนใช้เวลา 6 - 12 คาบ (2 - 4 สัปดาห์) ดังปรากฏในตารางที่ 1 รายละเอียดวิธีการจัดการเรียนการสอน

ตารางที่ 1 รายละเอียดวิธีการจัดการเรียนการสอน

<p>1-2 (แผนที่ 1)</p>	<p>ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ - การเตรียมการ - การสำรวจความรู้และ ประสบการณ์เดิม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและรายวิชา , ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการเรียน - กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาสังคมและการเรียนรู้ - วางแผนสำรวจชุมชนและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน
<p>3-4 (แผนที่ 2)</p>	<p>ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎี วิชาการ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บรรยายโดยผู้สอน วิทยากร - กำหนดให้ค้นคว้าหาความรู้จากสื่อส่งเสริมต่าง ๆ เอกสารประกอบการสอน - ดู วีดีโอ, ภาพยนตร์, สารคดี ฯลฯ
<p>5-8 (แผนที่ 3และ แผนที่ 4)</p>	<p>ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎีและ การทำกิจกรรม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอ อภิปรายประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่าน วิจารณ์ บทความ และอื่น ๆ - เสวนากับนักปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน - ศึกษาภาคสนามออกสู่ชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ โดยอ้างอิง หลักทฤษฎีวิชาการ - จัดนิทรรศการ
<p>9-12 (แผนที่ 5)</p>	<p>ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ - ภาคกิจกรรมออกมารับใช้ สังคม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เสนอโครงการออกมารับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ - ประชุม ปฐมนิเทศ แบ่งงานรับผิดชอบ - ออกมารับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ - ประชุมชาวบ้านสร้างความเข้าใจ - ปฏิบัติงานตามที่รับมอบหมาย - สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน - เขียนบันทึกการทำงาน บันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชน
<p>13-14 (แผนที่ 6)</p>	<p>ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่น ชมในคุณค่า - ภาคกิจกรรมออกมารับใช้ สังคม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์ไตร่ตรองผลการปฏิบัติงานออกมารับใช้สังคม - เขียนบันทึกกิจกรรม บันทึกความก้าวหน้า ปัญหา และความรู้ - สรุปผลและนำเสนอรายงาน ส่งบทความ ส่งรูปเล่มรายงาน - จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้
<p>15-16 (แผนที่ 7)</p>	<p>การวัดผลและประเมินผล</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค - การตรวจผลการจัดทำโครงการ และรายงานออกมารับใช้สังคม - การตรวจผลการเขียนบทความและการนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน - สังเกตการมีส่วนร่วมในห้องเรียนและในชุมชน การมีส่วนร่วมในการ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม - พิจารณาผลการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้

การทดลองสอน

ทดลองสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นนำไปบูรณาการ ในรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3 (3-0-6) โปรแกรมวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาในระดับปริญญาตรี โดยมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

1. ติดต่อประสานงานกับอาจารย์ผู้สอน วิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3(3-0-6) สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2/2552 ทำความเข้าใจและทำความเข้าใจวางแผนการสอนร่วมกันเกี่ยวกับการบูรณาการเนื้อหาวิชาเพื่อดำเนินการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งในวิชาดังกล่าวมีนิสิตลงทะเบียนเรียน จำนวน 50 คน

2. ก่อนดำเนินการสอน ผู้วิจัยให้ผู้เรียนซึ่งถือเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คน ตอบแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมเพื่อเก็บคะแนนไว้เปรียบเทียบกับหลังการสอนระหว่างการทดลอง ผู้วิจัยและผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้แก่กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สัปดาห์ละ 3 คาบ (50 นาที) ในวัน เวลาเรียนปกติ โดยควบคุมให้เป็นไปตามแผนและกิจกรรมต่างๆ ที่วางไว้ใน สัปดาห์ที่ 7 สัปดาห์ที่ 9 และสัปดาห์ที่ 11 ผู้วิจัยให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 8 คน โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมที่สร้างขึ้น

3. การดำเนินการสอน ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิศวง ธรรมพันทา ดำเนินการสอน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นบูรณาการลงสู่การสอน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการสอน และการทำงานกิจกรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิด ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของเวลาที่ใช้สอนและดำเนินการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เป็นไปตามแผนและรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น

4. หลังการทดลอง ให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ตอบแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อนำคะแนนมาเปรียบเทียบกับก่อนการทดลอง และให้กรณีศึกษา จำนวน 8 คน บันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมการทำงานรับใช้สังคมของตนเองที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมในโครงการ โดยใช้แบบบันทึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น รวมทั้งการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้สอน และหัวหน้าองค์กรที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติในการวิเคราะห์ผลการวิจัย

1.1 หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละของพฤติกรรมการใช้สังคม ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วม ในสังคม ระหว่างก่อนและหลังการสอนของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมด้วยการทดสอบค่าที (t-test) วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2. การวิเคราะห์เนื้อหา

ผู้วิจัยนำผลจากการบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมตนเองของผู้เรียนในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 8 คน และนำผลการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้สอนและหัวหน้าชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมทำกิจกรรมรับใช้สังคม มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา และศึกษาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทดลองเพื่อนำมาปรับปรุงและเชื่อมโยงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อให้เห็นภาพที่สมบูรณ์ของผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ในการนำเสนอผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลมาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และการออกแบบการเรียนการสอนของนักวิชาการด้านการศึกษา
2. หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎี และหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
3. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการสังเคราะห์เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน กับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
4. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี
5. ผลการตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนของนักการศึกษา และนักวิชาการ ได้แก่ ดิค และ แครี่ (Dick and Carry) ทิศนา แจมมณี กันเตอร์และคณะ (Gunter, et. al.) เมอร์ริล (Merrill) จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช เคมป์ (Kemp) จอยซ์และเวลล์ (Joyce and Weil) ดังปรากฏในตารางที่ 2 และ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การสร้างรูปแบบการเรียนการสอนจากนักวิชาการด้านการศึกษา

แหล่งที่มา องค์ประกอบ	คิดและเตรียม	ศึกษา เชมมณี	กัมตอร์ และคณะ	เมธวีรฉ	จันทร์เพ็ญ เรือพานิช	คณปิ	จอชซ์ และวอร์ด
เป้าหมาย หลักการ และเหตุผล	การวางเป้าหมายของงาน เรียนการสอน	พิจารณาหลักสูตร ปัญหาความต้องการ ของผู้เรียน ผู้สอน เงื่อนไข และข้อ จำกัด ต่าง ๆ	การตั้งเป้าหมายและ พัฒนาหลักการ และ เหตุผลสำหรับบริการ เรียนการสอน		กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกระบวนการ และ วิธีการเรียนการสอนหลัก	วัดความต้องการการเรียนรู้ และตั้งเป้าหมาย ประเด็น สำคัญที่ต้องนำมาพิจารณา	วางแผน แนวคิดและหลักการ ของรูปแบบ
ลักษณะของผู้เรียน	การพิจารณานิสัยและ บุคลิกลักษณะของผู้เรียน					พิจารณาลักษณะของผู้เรียน ที่ต้องคำนึงถึงในระหว่าง การวางแผน	
จุดประสงค์การเรียนรู้	การกำหนดจุดประสงค์ ของการเรียนรู้ การ วิเคราะห์การเรียนการ สอน	ระบุวัตถุประสงค์ของ การเรียนรู้	การระบุจุดประสงค์ ทั่วไปของการเรียนรู้	เลือก ระบุ และกำหนด จุดประสงค์ตามหมวดหมู่ ที่ต้องการ	แสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการ ให้ เกิด ขึ้น แก่ ผู้เรียน คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการ พัฒนาหลังจากเรียน	เลือกหัวข้อที่ต้องการและ จุดจุดประสงค์ทั่วไป	ตั้งจุดประสงค์ของรูปแบบ
โครงสร้างและ เนื้อหาสาระการเรียนรู้		กำหนดเนื้อหาสาระ		เลือก ระบุและกำหนด โครงสร้าง เนื้อหา เลือก และระบุการนำเสนอ เนื้อหา เลือกและระบุ บทเรียน และการจัดการ บทเรียน		ระบุเนื้อหาสาระวิชาที่ เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ตั้ง ไว้ ระบุจุดประสงค์การ เรียนรู้ที่จะต้องเกิดผลใน เนื้อหาวิชานั้น ๆ	กำหนดเนื้อหาสาระที่จะ เรียนรู้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การสร้างรูปแบบการเรียนการสอนจากนักวิชาการด้านการศึกษา (ต่อ)

แหล่งที่มา องค์ประกอบ	ลักษณะเด่น	ทิศทาง เชมมณี	กันตอร์ และคณะ	เนอวีโร	จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช	เดมปี	จอษฐ์ และวอลด์
วิธีสอนและกิจกรรม การเรียนการสอน	การพิจารณาจากวิธี การสอน	กำหนดศุทธศาสตร์การสอน เลือกวิธีสอน วางกระบวนการ ขั้นตอนการสอน กำหนด กิจกรรมการเรียนการสอน		เลือก ระบุองค์ประกอบ กลวิธีการสอน		ออกแบบกิจกรรมการเรียนการ สอนที่จะให้จุดประสงค์ที่ถึงไว้ สำเร็จลุล่วง	ระบุกิจกรรมการเรียน การสอน
สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การเรียนการสอน	การเลือกอุปกรณ์ การเรียนการสอน	กำหนดสื่อการเรียน	การเลือกวัสดุการ เรียนการสอน			เลือกแหล่งข้อมูลอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยในการเรียนการสอน ระบุ ความช่วยเหลือที่ต้องการ เพื่อการ พัฒนา และทดลองกิจกรรมการสอน รวมถึงอุปกรณ์ เครื่องมือ ต่าง ๆ	
การประเมินผล	การประเมินผล ระหว่างเรียน การ ประเมินผลสรุปผล และการพิจารณา ข้อทดสอบ	กำหนดวิธีการประเมินผล	การสร้างวิธีการ ประเมินผล			เตรียมการประเมินการเรียนรู้และ ผลลัพธ์ของ โครงการ เครื่องมือ ช่วยการทดสอบก่อนการสอน	กำหนดวิธีการวัดและ ประเมินผล

ตารางที่ 3 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน
องค์ประกอบที่ 1 เป้าหมาย หลักการ และเหตุผล	<ul style="list-style-type: none"> - การตั้งเป้าหมายของการเรียนการสอน (ดิคและแคร์) - การพิจารณาหลักสูตร ปัญหาความต้องการของผู้เรียนผู้สอน เงื่อนไข และข้อจำกัดต่าง ๆ (ทิสนา เขมมณี) - การตั้งเป้าหมายและพัฒนาหลักการและเหตุผลสำหรับการเรียนการสอน (กันเตอร์และคณะ) - การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกระบวนการและวิธีการเรียนการ สอนหลัก (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช) - การวัดความต้องการการเรียนรู้ และตั้งเป้าหมาย ประเด็นสำคัญที่ ต้องการนำมาพิจารณา (เคมปี) - การวางแผนแนวคิดและหลักการของรูปแบบ (จอยซ์และเวลล์)
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะของผู้เรียน	<ul style="list-style-type: none"> - การพิจารณาลักษณะนิสัยและบุคลิกลักษณะของผู้เรียน (ดิคและแคร์) - การพิจารณาลักษณะของผู้เรียนที่ต้องคำนึงถึงในระหว่างการวางแผน (เคมปี)
องค์ประกอบที่ 3 จุดประสงค์การเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ การวิเคราะห์การเรียนการสอน (ดิคและแคร์) - การระบุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ (ทิสนา เขมมณี) - การระบุจุดประสงค์ทั่วไปของการเรียนรู้ (กันเตอร์และคณะ) - การเลือกระบุและกำหนดจุดประสงค์ตามหมวดหมู่ที่ต้องการ (เมอร์ริล) - การแสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน คุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการพัฒนาหลังจากการเรียน (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช) - การเลือกหัวข้อที่ต้องการและตั้งจุดประสงค์ทั่วไป (เคมปี) - การตั้งจุดประสงค์ของรูปแบบ (จอยซ์และเวลล์)

ตารางที่ 3 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน (ต่อ)

	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน
องค์ประกอบที่ 4 โครงสร้างและ เนื้อหาสาระวิชา	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดเนื้อหาสาระ (ทฤษฎี แขนงวิชา) - การสร้างหน่วยการเรียนรู้ที่แสดงถึงเนื้อหาของหลักสูตร/รายวิชาที่เรียน การออกแบบบทเรียนสำหรับการเรียนการสอน (กันเตอร์และคณะ) - การเลือก ระบุ และกำหนดโครงสร้างเนื้อหา เลือกและระบุการนำเสนอเนื้อหา เลือกและระบุบทเรียน และการจัดการบทเรียน (เมอร์ริล) - การระบุเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะต้องเกิดผลในเนื้อหาวิชานั้น ๆ (เคมปี) - การกำหนดเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ (จอยซ์และเวลล์)
องค์ประกอบที่ 5 วิธีสอนและ กิจกรรมการเรียน การสอน	<ul style="list-style-type: none"> - การพิจารณากลวิธีการสอน (คิคและแคร์) - การกำหนดยุทธศาสตร์การสอน เลือกวิธีสอน การวางกระบวนการขั้นตอนการสอน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน (ทฤษฎี แขนงวิชา) - การเลือก ระบุองค์ประกอบ กลวิธี (เมอร์ริล) - การกำหนดกระบวนการเรียนการสอน ขั้นตอนการเรียนการสอน เทคนิค วิธีการเรียนการสอน (จันท์เพ็ญ เชื้อพานิช) - การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะให้จุดประสงค์ที่ตั้งไว้สำเร็จ ล่วง (เคมปี) - การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน (จอยซ์และเวลล์)
องค์ประกอบที่ 6 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การเรียน การสอน	<ul style="list-style-type: none"> - การเลือกอุปกรณ์การเรียนการสอน (คิคและแคร์) - การกำหนดสื่อการเรียน (ทฤษฎี แขนงวิชา) - การเลือกวัสดุการเรียนการสอน (กันเตอร์และคณะ) - การเลือกแหล่งข้อมูล อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยในการเรียน การสอน ระบุความช่วยเหลือที่ต้องการเพื่อการพัฒนา และทดลอง กิจกรรมการเรียน รวมถึงอุปกรณ์ และเครื่องมือต่าง ๆ (เคมปี)

ตารางที่ 3 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน (ต่อ)

	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน
องค์ประกอบที่ 7 การประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - การประเมินผลระหว่างเรียน การประเมินสรูปผล และการกำหนดข้อทดสอบ (ดิกและแคร์) - การกำหนดวิธีการประเมินผล (ทิสนา แชมมณี) - การสร้างวิธีการประเมินผล (กันเตอร์และคณะ) - การกำหนดวิธีวัดและประเมินผล รวมทั้งเครื่องมือในการวัดและประเมินผล (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช) - การเตรียมการประเมินการเรียนรู้ และผลลัพธ์ของโครงการ เตรียมผู้เรียนด้วยการทดสอบก่อนการสอน (เคมี) - การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล (จอยซ์และเวลล์)

จากตารางที่ 2 และ 3 พบว่า ดิกและแคร์ ทิสนาแชมมณี กันเตอร์และคณะ เมอร์ริล จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช เคมี จอยซ์และเวลล์ ได้เสนอแนะวิธีการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนว่าจะต้องมีการระบุเป้าหมายของการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นหลักการและเหตุผลสำคัญ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การพิจารณาด้านโครงสร้าง เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กำหนดวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน และวิธีการวัดผลและประเมินผลไว้ด้วย นอกจากนี้ ดิกและแคร์ และเคมี ยังได้เสนอว่ารูปแบบการเรียนการสอนควรมีการพิจารณาด้านลักษณะและนิสัยของผู้เรียนด้วย

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของนักวิชาการด้านการศึกษา สามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาตามขั้นตอนต่อไปได้ 7 องค์ประกอบ ได้แก่

1. เป้าหมาย หลักการ และเหตุผล
2. ลักษณะของผู้เรียน
3. จุดประสงค์ของการเรียนรู้
4. โครงสร้างและเนื้อหาวิชา
5. วิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
6. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน
7. การวัดผลและประเมินผล

หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การวิเคราะห์ และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ออกเป็น 2 ส่วน โดย ส่วนแรกเป็นการศึกษาแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมจากกลุ่มนักคิด และนักปรัชญา ได้แก่ ปรัชญาพัฒนาการนิยม ปรัชญาปฏิรูปนิยม จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เดวิด คอลบ์ (David Kolb) และเปาโล แฟร์เร่ (Paulo Freire) และ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ของนักวิชาการด้านการศึกษา ได้แก่ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี สุริน คล้ายรามัญ ชวลา เวชยันตร์ ทิศนา ขัมมณี ไวกอร์ท-เออติช และกลุ่มนักการศึกษา National and Community Service Trust ACT 1993

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ทฤษฎี และแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม นำมาจากแนวคิดของกลุ่มนักคิด และนักปรัชญา ได้แก่ ปรัชญาพัฒนาการนิยม ปรัชญาปฏิรูปนิยม จอห์น ดิวอี้ เดวิด คอลบ์ และเปาโล แฟร์เร่ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4 และ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

แหล่งที่มา	ปรัชญาที่พัฒนาการนิยม (Progressive)	ปรัชญาปฏิรูปนิยมของ Brarneld (Reconstructionism)	จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)	เดวิด คอลบ์ (David Kolb)	เปาโล เฟรย์ (Paulo Freire)	แนวคิดที่ได้
ประเด็น						
1. แหล่งการเรียนรู้	การลงมือปฏิบัติ หรือการได้ลงมือกระทำ จะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามมา	การเรียนรู้เกิดจากการได้ลงมือกระทำ จะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ หรือการ เรียนรู้เกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง	การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง	การเรียนรู้และจิตสำนึก เกิดจากการ ได้ลงมือกระทำ และการได้ วิชาปฏิบัติตรง	การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ และการลงมือปฏิบัติ
2. กิจกรรมการเรียนรู้	การศึกษาจะมีส่วนช่วยส่งเสริม ประชาธิปไตย และการคิดที่ใช้ วิชาวิทยาศาสตร์	การเรียนรู้ช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพ ของผู้เรียน ให้เห็นความสำคัญของ สังคม ควบคู่กับตนเอง	การเรียนรู้ช่วยทำให้เกิด ความเข้าใจในปัญหา ชีวิต และสภาพสังคม ในปัจจุบัน	การเรียนรู้ช่วยให้สามารถ นำหลักการ ไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตจริง	การเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนมี จิตสำนึก และมีความสามารถใน การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของ คนได้	ประสบการณ์การเรียนรู้ได้จาก ความเป็นจริงของสังคม หรือ แหล่งเรียนรู้
3. วิธีการเรียนรู้	การคิดที่ใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ และการได้ลงมือแก้ปัญหา หรือ ลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง		ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ ความคิดใคร่ครวญ เพื่อ สร้างความรู้ได้ด้วย ตนเอง	ผู้เรียนได้สังเกตปัญหา ได้ใช้ความคิดใคร่ครวญ ขณะลงมือปฏิบัติ	การวิพากษ์ใคร่ครวญขณะลงมือ ปฏิบัติ นำไปสู่การเรียนรู้ และ เกิดจิตสำนึก	การใช้ความคิดพิจารณา และ การใคร่ครวญจะช่วยให้เกิดการ เรียนรู้
4. บทบาทผู้เรียน	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการลงมือ กระทำกิจกรรมการเรียนการสอน	ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย และได้แย้งคาม วิชาทางประชาธิปไตย	ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ กิจกรรมตามสถานการณ์ หรือสภาพความเป็นจริง	ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง และ สะท้อนความคิดออกมา ในรูปแบบต่าง ๆ	ผู้เรียนได้ใช้ความคิด และ วิเคราะห์ใคร่ครวญปัญหา รอบด้าน จนเกิดจิตสำนึก และ สามารถเปลี่ยนสภาพ แวดล้อม ของคนให้ดีขึ้นได้	ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติ

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (ต่อ)

แหล่งที่มา ประเด็น	ปรัชญาที่พัฒนาการนิยม (Progressive)	ปรัชญาปฏิรูปนิยมของ Brameld (Reconstructionism)	จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)	เดวิด คอลบ์ (David Kolb)	เปาโล เฟรย์ (Paulo Freire)	แนวคิดที่ได้
5. บทบาทผู้สอน	ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะ และให้คำปรึกษาตลอดเวลา	ผู้สอนต้องเป็นผู้เสนอกิจกรรม เป็นชีวิตัน ในหลักการประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจในเรื่องของสังคม			ผู้สอนคือเครื่องมืองาน หรือจัดประสบการณ์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างความสัมพันธ์	ผู้สอนจะมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้คำปรึกษา และกระตุ้นอำนาจของความระแวด
6. จุดมุ่งหมายของ การเรียน	การเรียนรู้เพื่อช่วยในการพัฒนาความเป็นปัจเจกบุคคล	การเรียนรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหา และสร้างระเบียบข้อให้แกสังคม	การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย	การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสถานะความสมดุลทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันได้แสดงความสามารถของตนออกมาอย่างเต็มที่	การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และพลังอำนาจให้แก่บุคคลและชุมชน	จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ เพื่อสร้างเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม	แนวคิด
<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้เกิดจากการ ได้ลงมือปฏิบัติจริง (จอห์น ดิวอี้) - การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง (เดวิด คอลบ) - การเรียนรู้และจิตสำนึกเกิดจากการ ได้ลงมือกระทำ และการ ได้วิพากษ์ใคร่ครวญ (เปาโล แฟร์) - การลงมือปฏิบัติหรือการ ได้ลงมือกระทำ จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามมา (ปรัชญาพัฒนาการนิยม) - การเรียนรู้เกิดจากการ ได้ลงมือกระทำจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (บราแมลด์) 	<p>ด้านที่ 1 แหล่งเรียนรู้</p> <p>การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์และการ ได้ลงมือปฏิบัติ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ช่วยให้เกิดความเข้าใจในปัญหาชีวิต และสภาพสำคัญในปัจจุบัน (จอห์น ดิวอี้) - การเรียนรู้ช่วยให้สามารถนำหลักการ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (เดวิด คอลบ) - การเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและมีความสามารถในการ เปลี่ยนสภาพแวดล้อมของคนได้ (เปาโล แฟร์) - การศึกษาจะมีส่วนช่วยส่งเสริมประชาธิปไตย และการคิดที่ใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ (ปรัชญาพัฒนาการนิยม) - การเรียนรู้ช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง (บราแมลด์) 	<p>ด้านที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้</p> <p>การเรียนรู้จากสภาพปัญหาและความ เป็นจริงของสังคม จะทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดประสบการณ์การเรียนรู้</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความคิดใคร่ครวญเพื่อสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง (จอห์น ดิวอี้) - ผู้เรียนได้สังเกตปัญหา ได้ใช้ความคิดใคร่ครวญขณะลงมือปฏิบัติ (เดวิด คอลบ) - การวิพากษ์ การใคร่ครวญ ขณะลงมือปฏิบัตินำไปสู่การเรียนรู้และ เกิดจิตสำนึก (เปาโล แฟร์) - การคิดที่ใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์และการ ได้ลงมือแก้ปัญหา หรือลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ปรัชญาพัฒนาการนิยม) 	<p>ด้านที่ 3 วิธีการเรียนรู้</p> <p>การใช้ความคิด และการใคร่ครวญขณะปฏิบัติ จะนำไปสู่การเรียนรู้ และเกิดจิตสำนึกที่คิดต่อสังคม</p>

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (ต่อ)

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม	แนวคิด
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจากสถานการณ์ หรือสภาพความเป็นจริง (จอห์น ดิวอี้) - ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสะท้อนความคิดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ (เดวิด คอส์บ) - ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและวิจารณญาณไตร่ตรองปัญหารอบด้าน จนเกิดจิตสำนึก และสามารถเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของตนให้ดีขึ้นได้ (เปาโล แฟร์) - ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนการสอน (ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม) - ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย และได้แย่งคามวิถีทางประชาธิปไตย (บรามมลค์) 	<p>ด้านที่ 4 บทบาทของผู้เรียน</p> <p>บทบาทของผู้เรียน ได้แก่ การเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน มีการสะท้อนความคิดออกมาในหลากหลายรูปแบบ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนต้องเตรียมการ หรือจัดประสบการณ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างความสัมพันธ์ (เปาโล แฟร์) - ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะ และให้คำปรึกษาตลอดเวลา (ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม) - ผู้สอนต้องเป็นผู้เสนอกิจกรรม เป็นผู้ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจในเรื่องของสังคม (บรามมลค์) 	<p>ด้านที่ 5 บทบาทของผู้สอน</p> <p>บทบาทของผู้สอน ได้แก่ การเป็นผู้เตรียมการจัดประสบการณ์และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้แนะ อำนวยการจัดกิจกรรม และเป็นนักแก้ปัญหา</p>
<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย (จอห์น ดิวอี้) - การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และพลังอำนาจให้แก่บุคคล และชุมชน (เปาโล แฟร์) - การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสภาวะความสมดุลทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ได้แสดงความสามารถของตนออกมาอย่างเต็มที่ - การเรียนรู้ช่วยในการพัฒนาความเป็นปัจเจกบุคคล (ปรัชญา พิพัฒ นาการนิยม) - การเรียนรู้ใช้เป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหาและสร้างระเบียบให้แก่สังคม (บรามมลค์) 	<p>ด้านที่ 6 จุดมุ่งหมายการเรียน</p> <p>จุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย สร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชุมชน และสร้างเสริมศักยภาพให้แก่ผู้เรียน</p>

จากตารางที่ 4 และ 5 สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ด้านแหล่งการเรียนรู้ : การเรียนรู้มาจากประสบการณ์ตรง และการได้ลงมือปฏิบัติ
2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ : การเรียนรู้จากสภาพปัญหาและความเป็นจริงของสังคมจะทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดประสบการณ์การเรียนรู้
3. ด้านวิธีการเรียนรู้ : การใช้ความคิดไตร่ตรองและการวิพากษ์ ขณะลงมือปฏิบัติจะนำไปสู่การเรียนรู้ และเกิดจิตสำนึก
4. ด้านบทบาทของผู้เรียน : ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน มีการสะท้อนความคิดออกมาในหลากหลายรูปแบบ
5. ด้านบทบาทของผู้สอน : ผู้สอนเป็นผู้เตรียมการจัดประสบการณ์ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้แนะ อำนวยการจัดกิจกรรม และเป็นนักแก้ปัญหา
6. ด้านจุดมุ่งหมายของการเรียน : จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย สร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชุมชน และสร้างเสริมศักยภาพให้แก่ผู้เรียน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมวิเคราะห์โดยศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการด้านการศึกษา ได้แก่ สักคีชัย นิรัญทวี สุริน กล้ายรามัญ ขวลา เวชยันตร์ ทิศนา แคมมณี ไวเกอร์ท เออลิช และ กลุ่มนักการศึกษา National and Community Service Trust ACT 1993 ดังแสดงไว้ในตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ประเด็น	แหล่งที่มา	ผลการสังเคราะห์ หลักการที่ได้
1. ด้านเนื้อหา สาระที่เรียน	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ในห้องเรียน ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมเพื่อรับใช้สังคม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี) - การเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมรับใช้สังคมโดยบูรณาการกับวิชาการในหลักสูตรที่เรียน (สุริน คล้ายรามัญ) - การเรียนวิชาการในหลักสูตรควบคู่กับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม (ชวลา เวชยันตร์) - การเรียนรู้ด้วยการบูรณาการวิชาการ ในรายวิชากับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม (ทศนา แคมมณี) - การเรียนรู้ด้านวิชาการและการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ซึ่งนำมาจากวัตถุประสงค์รายวิชาที่เรียน (ไวเกอร์ท) - การบูรณาการกิจกรรมรับใช้สังคมกับวิชาการในหลักสูตรรายวิชา (เออลิช) - กิจกรรมการรับใช้สังคมที่ผู้เรียนลงมือกระทำมาจากจุดประสงค์ การเรียนรู้ในรายวิชาที่สอน (National and Community Service Trust Act 1993) 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ด้านวิชาการด้วยการบูรณาการกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม โดยพิจารณาจากจุดประสงค์รายวิชา
2. ด้านกิจกรรม การเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมรับใช้สังคมเป็นกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ และความจำเป็นของชุมชน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี) - กิจกรรมที่ทำตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เป็นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน (สุริน คล้ายรามัญ) - กิจกรรมการรับใช้สังคมมาจากความต้องการของสภาพสังคม (ชวลา เวชยันตร์) - กิจกรรมการรับใช้สังคมมาจากการสำรวจความต้องการของชุมชน และการเลือกทำกิจกรรมของผู้เรียน (ทศนา แคมมณี) - กิจกรรมการรับใช้สังคมนั้น ต้องตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายของชุมชน ซึ่งชุมชนจะเป็นผู้ระบุความต้องการ (ไวเกอร์ท) - กิจกรรมที่จัดทำต้องมุ่งไปยังการตอบสนองความต้องการของชุมชน และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (National and Community Service Trust Act 1993) 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำกิจกรรมรับใช้สังคม โดยสำรวจจากความต้องการที่แท้จริงของสังคม

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (ต่อ)

ประเด็น	แหล่งที่มา	ผลการสังเคราะห์หลักการที่ได้
3. ด้านกระบวนการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดเวลาให้ได้ใช้กระบวนการคิด และการ ไตร่ตรองในสิ่งที่พบเห็นระหว่างการทำกิจกรรมรับใช้สังคม (สุริน คล้ายรามัญ) - การ ไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ จะเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการ เรียนรู้ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม (ชวลา เวชยันตร์) - มีการวิเคราะห์ ไตร่ตรองเหตุการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคม (ทิสนา แคมมณี) - มีกระบวนการ ไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการอยู่ในจุดประสงค์ของรายวิชาที่เรียน (ไวเกอร์ท) - มีกระบวนการ ไตร่ตรองในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (เอลิซ) - มีการวิเคราะห์ ไตร่ตรองเหตุการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคม (National and Community Service Trust Act 1993) 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองในขณะที่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม
4. ด้านบทบาทของผู้เรียน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากชั้นเรียนมาประยุกต์เข้ากับสถานการณ์จริง และผู้เรียนได้ต่อยอดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี) - ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ทักษะทางวิชาการและความรู้ในสถานการณ์จริงในชุมชน (สุริน คล้ายรามัญ) - ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น (ชวลา เวชยันตร์) - ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการคิดพัฒนา และสร้างข้อสรุปความคิดรวบยอดอย่างกระตือรือร้น (ทิสนา แคมมณี) - ผู้เรียนทำกิจกรรมรับใช้สังคมอย่างมีความหมาย และมีเป้าหมายที่ชัดเจน (ไวเกอร์ท) - ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะที่เรียนรู้ด้วยสถานการณ์ จริง (เอลิซ) - ผู้เรียนทำกิจกรรมรับใช้สังคมอย่างกระตือรือร้น มีความสนใจ และแสดงความสามารถได้เต็มที่ (National and Community Service Trust Act 1993) 	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทของผู้เรียนได้แก่ผู้เรียน จะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียน และการรับใช้สังคม อย่างกระตือรือร้น

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (ต่อ)

ประเด็น	แหล่งที่มา	ผลการสังเคราะห์หลักการที่ได้
5. ด้านบทบาทของผู้สอน	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้สึกลงในการเอาใจใส่ต่อผู้อื่น (สุริน คล้ายรามัญ) - ต้องเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ (ชวลา เวชยันตร์) - ต้องเป็นผู้ติดตามผลการนำความรู้ของผู้เรียนไปประยุกต์ใช้ และร่วมกับผู้เรียนอภิปรายหาข้อสรุปอย่างเป็นระบบ (ทิสนา แจมมณี) - ต้องเป็นผู้เตรียมการอย่างเป็นระบบ (ไวเกอร์ท) 	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทของผู้สอนได้แก่ผู้สอนจะเป็นผู้ช่วยเหลือและเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ
6. ด้านจุดมุ่งหมายของการเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อฝึกประสบการณ์ในการเป็นพลเมืองที่ดี ฝึกความคิด ความรับผิดชอบ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี) - เพื่อสร้างความตระหนัก และสร้างจิตสำนึกในบทบาทความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี) - เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์นอกห้องเรียน และฝึกการพัฒนาความรู้สึกลงในการเอาใจใส่ต่อผู้อื่น (สุริน คล้ายรามัญ) - เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และความรับผิดชอบต่อสังคม (ชวลา เวชยันตร์) - เพื่อพัฒนาความรู้สึกลงในการเอาใจใส่ต่อผู้อื่น (เออลิช) - เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (National and Community Service Trust Act 1993) 	<ul style="list-style-type: none"> - จุดมุ่งหมายของการเรียนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองดี และมีจิตสำนึกในการรับใช้และเอาใจใส่ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคม
7. ด้านการวัดผลและประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - มีการวัดผลและประเมินผลทั้งด้านวิชาการ และการรับใช้สังคม (ชวลา เวชยันตร์) - มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองของผู้เรียน และการสอนของผู้สอน (ทิสนา แจมมณี) - การวัดผลและประเมินผลต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ของเรื่องที่เรียนรู้ (ทิสนา แจมมณี) - ต้องวัดผลให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ของรายวิชาที่แสดงออกถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยวัดจากการทำกิจกรรมรับใช้สังคม (ไวเกอร์ท) 	<ul style="list-style-type: none"> - การวัดผลและประเมินผลมีการวัดทั้งด้านความรู้ วิชาการ และการทำกิจกรรมรับใช้สังคม

จากตารางที่ 6 พบว่านักการศึกษา ซึ่งได้แก่ ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ สุริน คล้ายรามัญ ชาวลาเวชยันตร์ ทิศนา แชมมณี ไวเกอร์ท เออลิช และ สถาบัน National and Community Service Trust Act 1993 ต่างมีความเห็นตรงกันว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนรู้วิชาการด้วยการบูรณาการกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม โดยพิจารณาจากจุดประสงค์รายวิชาที่เรียน และกิจกรรมนั้นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้เรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนา และแก้ไขปัญหาสังคม มีช่วงเวลาในการทบทวนทบทวน ไตร่ตรอง เหตุการณ์ หรือปัญหาต่าง ๆ อย่างมีระบบ จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจในปัญหาของชุมชน ที่ตนเป็นสมาชิกได้เป็นอย่างดี

นักการศึกษาดังกล่าวยังมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ จึงทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ในส่วนของผู้สอนนั้น สุริน คล้ายรามัญ ชาวลา เวชยันตร์ ทิศนา แชมมณี และ ไวเกอร์ท เสนอว่าผู้สอนจะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวก เป็นผู้จัดเตรียมสภาพแวดล้อม และเป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ ไตร่ตรอง และเกิดการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด

ในด้านจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จะสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เสริมสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม และฝึกการพัฒนาการเอาใจใส่ต่อความรู้สึกของผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลทั้ง ชาวลา เวชยันตร์ ทิศนา แชมมณี และ ไวเกอร์ท กล่าวว่าควรมีการวัดผลและประเมินผลทั้งด้านวิชาการ และการรับใช้สังคม

จากตารางที่ 6 จึงสรุปได้ว่า หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ประกอบไปด้วย หลัก 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหาสาระที่เรียน เป็นการเรียนรู้ด้านวิชาการ ด้วยการบูรณาการเข้ากับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม โดยพิจารณาจากจุดประสงค์รายวิชา
2. ด้านกิจกรรมการเรียน เป็นการเรียนควบคู่กับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม โดยสำรวจจากความต้องการที่แท้จริงของสังคม
3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้ทบทวน ไตร่ตรอง ขณะลงมือปฏิบัติกิจกรรม
4. ด้านบทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนและการรับใช้สังคมอย่างกระตือรือร้น

5. ด้านบทบาทของผู้สอน ผู้สอนเป็นผู้เตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ เป็นผู้อำนวยความสะดวก และจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม

6. ด้านจุดมุ่งหมายของการเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี และการมีจิตสำนึกในการรับใช้สังคมและเอาใจใส่ช่วยแก้ไขปัญหาสังคม

7 การวัดผลและประเมินผลมีการวัดทั้งด้านวิชาการและการรับใช้สังคม

จากแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของนักปรัชญาการศึกษาต่าง ๆ ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในตารางที่ 4 และ 5 เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่แสดงไว้ในตารางที่ 6 จะเห็นความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 การเชื่อมโยงแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมและหลักการ
เรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

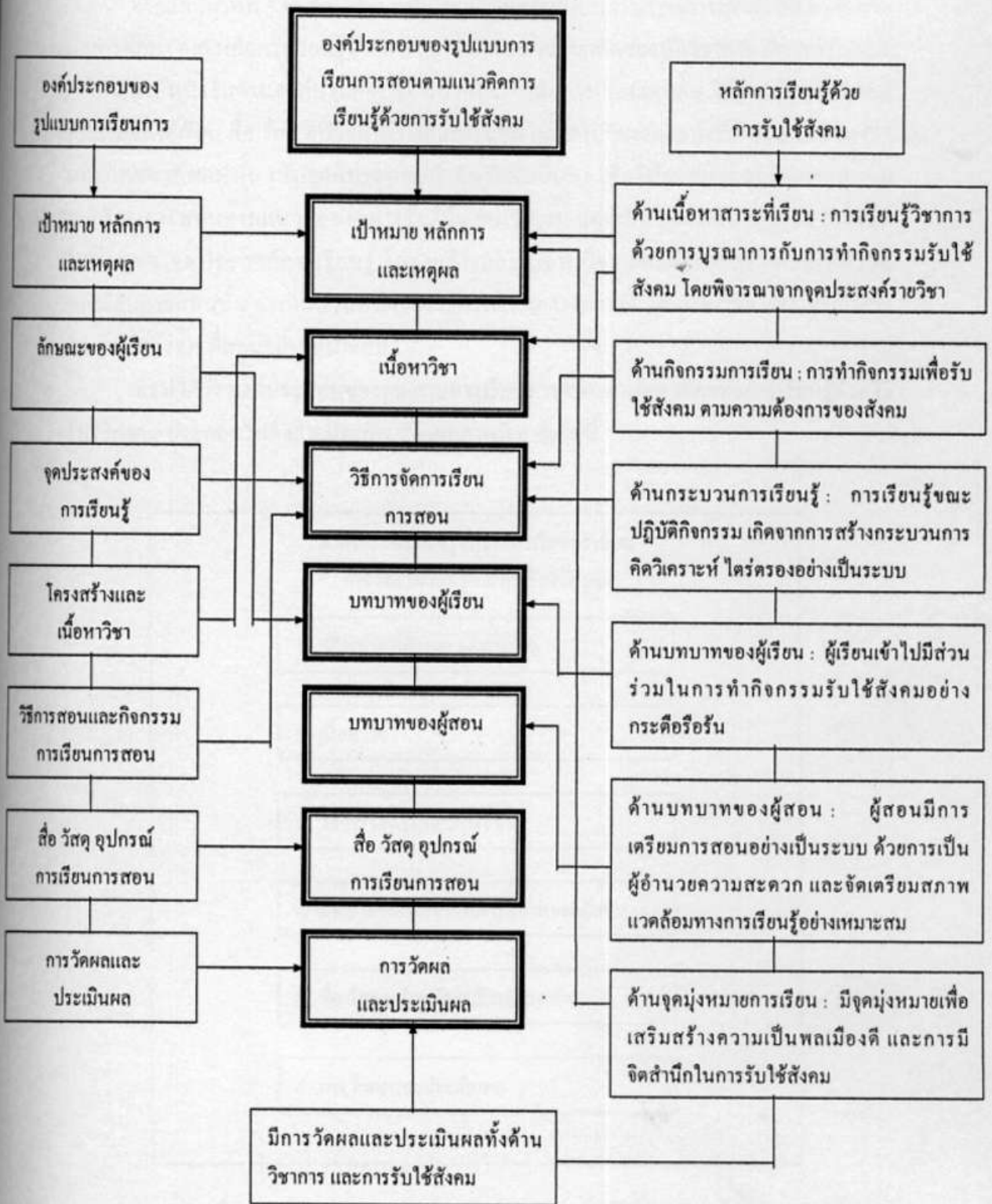
แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม	หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
1. ด้านแหล่งการเรียนรู้ : การเรียนรู้มาจากประสบการณ์ตรง และการได้ลงมือปฏิบัติ	1. ด้านเนื้อหาสาระที่เรียน : การเรียนรู้ด้านวิชาการด้วยการบูรณาการกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม
2. ด้านกิจกรรมการเรียน : การเรียนรู้จากสภาพปัญหา และความเป็นจริงของสังคมจะทำให้เกิดความเข้าใจ และเกิดประสบการณ์การเรียนรู้	2. ด้านกิจกรรมการเรียน : การทำกิจกรรมเพื่อรับใช้สังคมตามความต้องการของสังคม
3. ด้านวิธีการเรียนรู้ : การใช้ความคิด ไตร่ตรอง และการวิพากษ์ ขณะลงมือปฏิบัติ จะนำไปสู่การเรียนรู้ และเกิดจิตสำนึก	3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ : การเรียนรู้ขณะปฏิบัติกิจกรรมเกิดจากการสร้างกระบวนการคิด วิเคราะห์ ไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ
4. ด้านบทบาทของผู้เรียน : ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน มีการสะท้อนความคิดออกมาหลากหลายรูปแบบ	4. ด้านบทบาทของผู้เรียน : ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมอย่างกระตือรือร้น
5. ด้านบทบาทของผู้สอน : ผู้สอนเป็นผู้เตรียมการจัดประสบการณ์ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้แนะอำนวยความสะดวก และเป็นนักแก้ปัญหา	5. ด้านบทบาทของผู้สอน : ผู้สอนมีการเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ ด้วยการเป็นผู้อำนวยความสะดวก และจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม
6. ด้านจุดมุ่งหมายของการเรียน : จุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย สร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน และสร้างเสริมศักยภาพให้แก่ผู้เรียน	6. ด้านจุดมุ่งหมายของการเรียน : มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี และการมีจิตสำนึกในการรับใช้สังคม
	7. ด้านการวัดผลและประเมินผล : มีการวัดผลและประเมินผลทั้งด้านวิชาการและการรับใช้สังคม

จากตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการรับใช้สังคม เป็นพื้นฐานของหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมทั้ง 6 ประการ ข้างต้น ยกเว้นข้อที่ 7 ซึ่งกล่าวถึงการวัดผลและประเมินผล อันเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม

ผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนกับผลการสังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มาเชื่อมโยงกันเพื่อให้ได้เป็นองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ดังแสดงไว้ในแผนภาพที่ 5 ต่อไปนี้

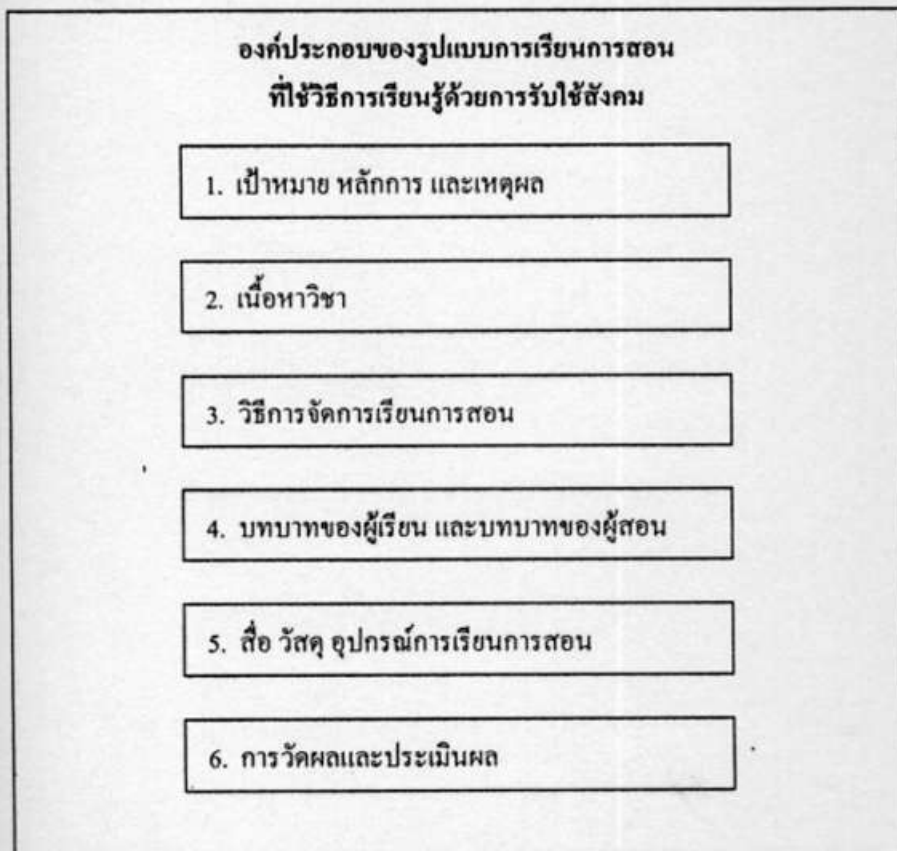
องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

แผนภาพที่ 5 ผลการสังเคราะห์เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

จากแผนภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนจากแนวคิดของนักการศึกษา และหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ตามแนวคิดของนักวิชาการ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทั้งในด้านองค์ประกอบของเป้าหมาย หลักการ และเหตุผล วิธีการเรียนการสอน บทบาทของผู้เรียน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล ในส่วนของบทบาทของผู้สอนนั้น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เพิ่มขึ้นมา เพื่อให้องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของการรับใช้สังคมชัดเจน และเป็นไปตามเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ในส่วนของจุดประสงค์การเรียนรู้ โครงสร้างและเนื้อหาวิชา และวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการเรียนการสอน ซึ่งต้องนำมาพิจารณาบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ ที่สอนอย่างเหมาะสม

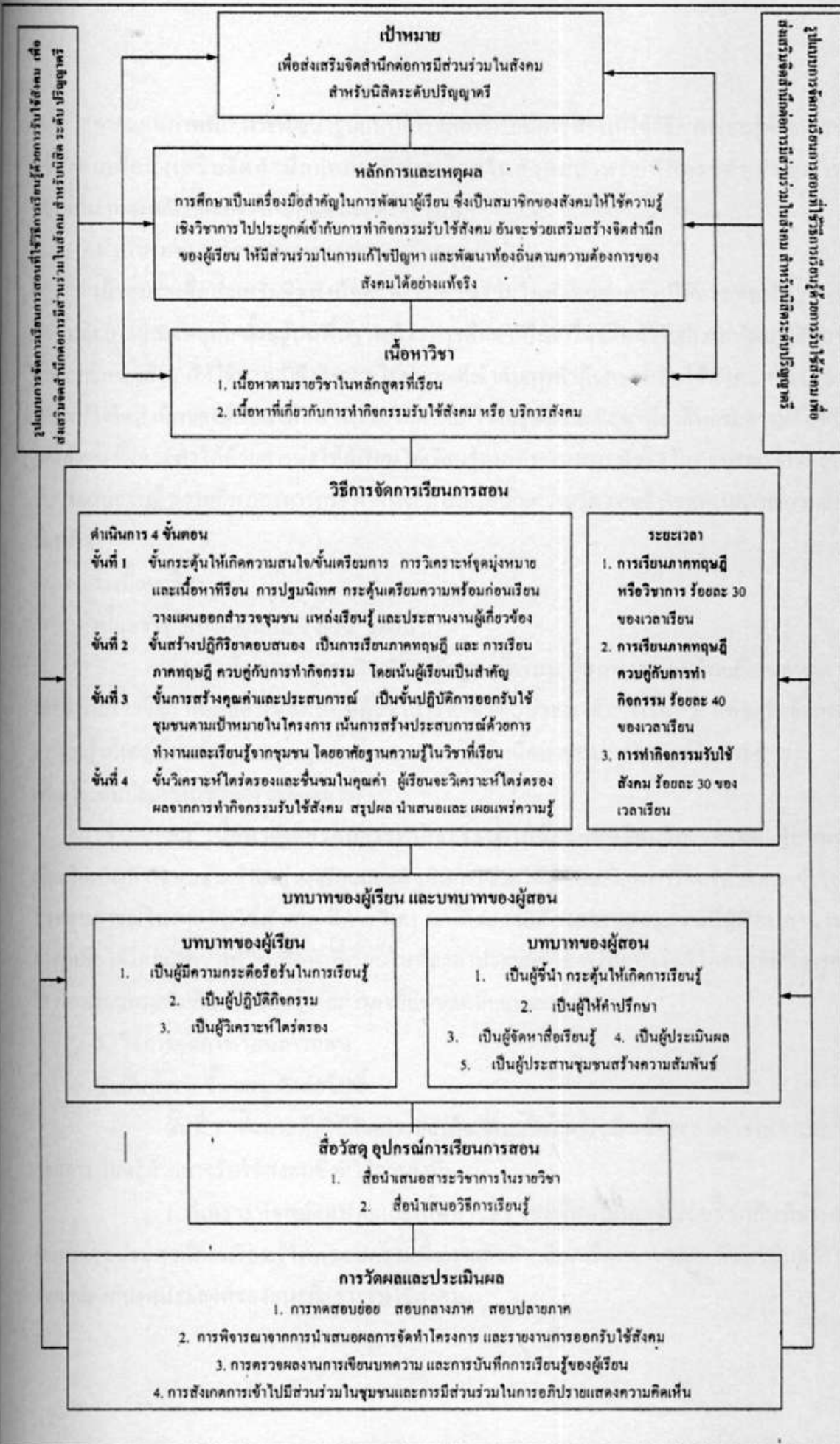
สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยวิธีรับใช้สังคม ประกอบไปด้วย 6 ประการ ดังแผนภาพที่ 6 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6 องค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

จากการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยง แนวคิด ทฤษฎี ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยวิธีการรับใช้สังคม และหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของนักปราชญ์ นักคิด และนักการศึกษาต่าง ๆ ดังที่ได้แสดงไว้แล้วใน 3 ข้อข้างต้น จึงได้ผลออกมาเป็นรูปแบบของการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ดังปรากฏในแผนภาพที่ 7 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 7 ผลการพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

จากแผนภาพที่ 7 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรอง ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมาย หลักการและเหตุผล

เป้าหมายเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ส่วนหลักการและเหตุผล ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมให้ใช้ความรู้เชิงวิชาการไปประยุกต์เข้ากับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม อันจะช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของสังคม ซึ่งกระทำได้ด้วยคามมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการบูรณาการทฤษฎีกับประสบการณ์ ความคิด และการกระทำอันจะส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์แวดล้อมที่แท้จริง

2. เนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1 เนื้อหาดตามรายวิชาในหลักสูตรที่เรียน ผู้สอนจะสอน โดยยึดเนื้อหาตามคำอธิบายรายวิชา และสอนหลักทฤษฎีวิชาการตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แต่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยการประยุกต์หรือออกแบบให้นำเนื้อหาของบทเรียนมาจัดโครงการที่เชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตจริงของชุมชน

2.2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคมหรือบริการสังคม ผู้สอนจะเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้ามาสู่บทเรียนและดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม มีการวิเคราะห์ถึงความต้องการของชุมชนที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือได้โดยนำความรู้ในเนื้อหาที่เรียนในห้องมาประยุกต์ใช้ พร้อมทั้งได้มีโอกาสคิดพิจารณาใคร่ครวญจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้จากการลงมือช่วยเหลือชุมชนด้วย

3. วิธีการจัดการเรียนการสอน

ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นของการเตรียมการก่อนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณากำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาและคัดเลือกเรื่องต่างๆที่จะศึกษาค้นคว้าให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแนวคิดการรับใช้สังคม

2. ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการเรียน แนะนำขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยวิธีการรับใช้สังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบวิธีการ และแนวทางที่จะปฏิบัติร่วมกัน
3. ทำกิจกรรมสำรวจความรู้สึกและประสบการณ์เกี่ยวกับการรับใช้สังคมของตนเองและทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนร่วมห้อง
4. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันด้วยการเสนอประเด็นปัญหาและใช้สื่อการสอน เช่น ฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับข่าว ภาพยนตร์ หรือสารคดี ปัญหาสังคม
5. วางแผนออกสำรวจชุมชนและเลือกชุมชนเป้าหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกชุมชนที่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม
6. วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การจัดเตรียมตำรา สื่อวัสดุประกอบ การเรียนการสอน
7. ประสานงานหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนระดับท้องถิ่นที่เป็นเป้าหมายในการรับใช้สังคมของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิภนตอบสนอง ขั้นนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1. การเรียนภาคทฤษฎีวิชาการ

- 1.1 ทบทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการให้ช่วยกันเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชา
- 1.2 ผู้สอน และวิทยากรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทฤษฎี หลักวิชาการตามวัตถุประสงค์ในรายวิชา
- 1.3 กำหนดให้ผู้เรียนได้มีการใช้ความคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองศึกษาหาความรู้ด้วยการค้นคว้าความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ และจากเอกสาร ตำราต่างๆ
- 1.4 ศึกษาความรู้จากสื่อวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ และสารคดี

2. การเรียนภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม

- 2.1 กำหนดให้ผู้เรียนได้นำเสนอสาระความรู้ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในสื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่าน
- 2.2 เชิญปราชญ์ท้องถิ่นและผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรทางสังคม สงเคราะห์เข้าร่วมเสวนาให้ความรู้เชิงทฤษฎีแก่ผู้เรียน
- 2.3 ศึกษาภาคสนาม ออกชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ไตร่ตรองเขียนโครงการออกรับใช้สังคมโดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการที่เรียนในรายวิชา

2.4 จัดป๋ายนิทรรศการสรุปสาระความรู้ด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นภาคการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม กิจกรรมต่างๆ มีดังนี้

1. ผู้เรียนเสนอโครงการออกมารับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ มีการประชุม ปฐมนิเทศ และแบ่งงานรับผิดชอบ
2. ออกมารับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ ในช่วงระหว่างออกมารับใช้สังคม จะมีการประชุมชาวบ้านหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน
3. ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากชุมชนควบคู่ไปด้วย มีการเขียนบันทึกเหตุการณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เขียนรายงานการปฏิบัติกิจกรรม เก็บข้อมูลความรู้ที่ได้ และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า เป็นภาคช่วงท้ายของการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม โดยมีกิจกรรมสำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนจะวิเคราะห์ไตร่ตรองผลจากการปฏิบัติกิจกรรม ศึกษาปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จ และความรู้ที่ได้รับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มด้วยการเขียนบันทึกกิจกรรม การรายงาน และการพูดแสดงความคิดเห็น เป็นต้น เป็นการสะท้อนความรู้สึที่ได้จากที่เรียนทั้งในห้องเรียน และการทำงานภาคสนาม
2. ผู้เรียนและผู้สอนจัดประชุมสรุปผลและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอรายงาน ส่งบทความหรือรายงานรูปเล่ม มอบหมายให้ทุกกลุ่มจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ผลงานและแลกเปลี่ยนความรู้ก่อนปิดหลักสูตรในรายวิชา

4. บทบาทของผู้เรียน และบทบาทของผู้สอน

4.1 บทบาทของผู้เรียน

1. ผู้เรียนจะเป็นผู้ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้นในทุกขั้นตอนของการเรียน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์และเลือกทำโครงการแก้ไขปัญหามุมชนตามประเด็นเนื้อหาในรายวิชาที่ตนสนใจ
2. ผู้เรียนจะเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม ตั้งแต่ระบุชุมชน หรือองค์กรที่จะเข้าไปรับใช้ หรือช่วยเหลือ แบ่งกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจและความถนัด ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีวิชาการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการช่วยเหลือรับใช้สังคม วางแผน เขียนโครงการ และออกปฏิบัติการ จัดแสดงผลงาน

3. ผู้เรียนจะเป็นผู้วิเคราะห์ไตร่ตรองเนื้อหาวิชาที่เรียน การทำกิจกรรม การแก้ไขปัญหา ด้วยการบันทึก เขียนรายงาน จัดแสดงผลงาน และการประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันทั้งในห้องเรียนและในชุมชนที่คนออกมารับใช้สังคม

4.2 บทบาทของผู้สอน

1. ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคกิจกรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนตลอดเวลาของถาวรเรียน คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาทั้งในเชิงวิชาการ และ ภาคปฏิบัติ ชี้แนะแหล่งข้อมูลและแหล่งความรู้ในที่ต่าง ๆ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในช่วงออกมารับใช้สังคม

3. ผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อเรียนรู้ที่ทันสมัย และน่าสนใจเพื่อนำมาประกอบการสอนทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล รวมถึงสื่อวิธีการต่างๆ เป็นต้น

4. ผู้สอนเป็นผู้ประเมินผล เป็นผู้ติดตามผล ประเมินความรู้และประเมินการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม

5. ผู้สอนเป็นผู้ประสานชุมชนสร้างความสัมพันธ์ ผู้สอนจะเป็นผู้ประสานขอความร่วมมือกับชุมชนหรือองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคมของผู้เรียนเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น อันจะส่งผลให้ทั้งมหาวิทยาลัยและชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการให้แก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

5. สื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน

5.1 สื่อนำเสนอสาระวิชาการในรายวิชา ประกอบไปด้วยสื่อวัสดุ สิ่งพิมพ์ (ตำรา หนังสือพิมพ์ เอกสารประกอบการสอน) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ท Power point วิกิทัศน์ และ โทรทัศน์)

5.2 สื่อนำเสนอวิธีการเรียนรู้ การเขียนโครงการ การจัดนิทรรศการ การประชุม และการนำเสนอผลงาน

6. การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลมีการประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนและประเมินผลการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม โดยประเมินจากสิ่งต่อไปนี้

6.1 การทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

6.2 การตรวจผลการจัดทำโครงการ และรายงานการออกมารับใช้สังคม

6.3 การตรวจผลการเขียนบทความและการนำเสนอผลเรียนรู้ของผู้เรียน

6.4 การสังเกตการมีส่วนร่วมทั้งในห้องเรียนและในชุมชน การมีส่วนร่วมใน
 ทศกัณฐ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

6.5 การพิจารณาจากการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยน
 ความรู้

ผลการตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน

เมื่อได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึก
 ต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรีแล้ว ผู้วิจัยจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน
 ตรวจสอบคุณภาพใน 2 ประเด็นหลัก คือ ความชัดเจนของรูปแบบการเรียน การสอน และ
 ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้ ซึ่งได้ผลดังนี้

1. ด้านความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอน

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วย
 การรับใช้สังคม ผลการประเมินด้านความชัดเจน ดังปรากฏในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนที่
 ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ด้านความชัดเจน

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน	4.8	0.448	มากที่สุด
2. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน	5	0	มากที่สุด
3. ความสัมพันธ์ของปรัชญา หลักการ และแนวคิด	5	0	มากที่สุด
4. วิธีการสอน	4.8	0.448	มากที่สุด
5. ขั้นตอนของวิธีการสอน	4.8	0.448	มากที่สุด
6. กิจกรรมการเรียนการสอน	4.6	1.175	มากที่สุด
7. บทบาทของผู้สอน	5	0	มากที่สุด
8. บทบาทของผู้เรียน	5	0	มากที่สุด
9. สื่อวัสดุอุปกรณ์การสอน	4.4	0.547	มาก
10. แนวทางการประเมินผล	4.4	0.547	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า โดยเฉลี่ยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านประเมินรูปแบบการเรียน
 การสอนว่ามีความชัดเจน มากที่สุด ด้านที่ 1-8 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.6-5.0 และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานอยู่ระหว่าง 0-1.175 และมีความชัดเจนของรูปแบบอยู่ในระดับ มาก ในด้านที่ 9-10 คือ ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์การสอน และด้านแนวทางการประเมินผล โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.547

2. ด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ในด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้ ดังปรากฏเป็นผลในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. เหมาะกับผู้เรียนในระดับปริญญาตรี	5	0	มากที่สุด
2. เหมาะกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา	5	0	มากที่สุด
3. สามารถนำไปใช้ในสภาพการเรียนการสอนปกติทั่วไปได้	4.8	0.448	มากที่สุด
4. สามารถเสริมสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมให้แก่นิสิตระดับปริญญาตรีได้	4.8	0.448	มากที่สุด
5. เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาระดับปริญญาตรี	5	0	มากที่สุด
6. สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนหรือท้องถิ่นได้	4.6	1.175	มากที่สุด
7. ปฏิบัติตามได้ง่าย	4.4	0.547	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่าโดยเฉลี่ยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินรูปแบบการเรียนการสอนว่ามีประโยชน์และการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ มากที่สุด ด้านที่ 1-6 โดยมีค่าเฉลี่ย 4.6-5.0 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ระหว่าง 0-1.175 และอยู่ในระดับ มาก ด้านที่ 7 คือด้านปฏิบัติตามได้ง่าย โดยมีค่าเฉลี่ย 4.4 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.547

3. ข้อคิดเห็นและเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประโยชน์และน่าสนใจ สามารถตอบสนองพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในด้านการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถตอบสนองนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในเรื่องในด้านการบริการวิชาการและการนำความรู้

สากลลงสู่ท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งยังสอดคล้องกับปรัชญาของหลักสูตร สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างชัดเจน รูปแบบการเรียนการสอนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ควรนำไปเผยแพร่เพื่อเป็นต้นแบบให้กับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ต่อไป

ในส่วนของข้อเสนอแนะนั้นผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะว่า ควรเน้นความสำคัญแนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมตามแนวคิดของ เดวิด คอลบ์ ในด้านการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในประเด็นด้านการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ และการวิเคราะห์ใคร่ครองในขณะลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ดังที่ปรากฏในรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ซึ่งผ่านการตรวจสอบตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำมาทดลองสอนเพื่อศึกษาผล โดยเลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานเป็นแหล่งการศึกษาทดลอง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง จำเป็นต้องอาศัยการสังเกตติดตามกลุ่มตัวอย่างอย่างใกล้ชิด รายวิชาที่ใช้ทดลองคือรายวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-6) สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ซึ่งอยู่ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในแหล่งชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

การติดต่อประสานงาน

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับอาจารย์ผู้สอนวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change) 3(3-0-6) ระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2/2552 ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิทสง ธรรมพันทา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจ สร้างความตกลง และวางแผนการสอนร่วมกันเกี่ยวกับการบูรณาการเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งในวิชาดังกล่าวมีนิสิตลงทะเบียนเรียน จำนวน 50 คน

การดำเนินการก่อนการทดลองและระหว่างการทดลอง

ผู้วิจัยให้ผู้เรียนซึ่งถือเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คน คอบแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมเพื่อเก็บคะแนนไว้เปรียบเทียบหลังการสอน ระหว่างการทดลอง ผู้วิจัยและผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้แก่กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สัปดาห์ละ 3 คาบ (50 นาที) ใช้เวลา 16 สัปดาห์ ในวัน เวลาเรียนปกติ โดยควบคุมให้เป็นไปตามแผนและกิจกรรมต่างๆ ที่วางไว้ในสัปดาห์ที่ 7 สัปดาห์ที่ 9 และ สัปดาห์ที่ 11 ผู้วิจัยให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างที่เป็น

กรณีศึกษา จำนวน 8 คน โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมที่สร้างขึ้น ซึ่งรายละเอียดของแผนการสอนปรากฏในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

สัปดาห์	ขั้นตอน	กิจกรรมการเรียนการสอน
1-2 (แผนที่ 1)	ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ - การเตรียมการ - การสำรวจความรู้และประสบการณ์เดิม	- วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและรายวิชา, ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการเรียน - กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาสังคมและการเรียนรู้ - วางแผนสำรวจชุมชนและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน
3-4 (แผนที่ 2)	ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎี วิชาการ	- บรรยายโดยผู้สอน วิทยากร - กำหนดให้ค้นคว้าหาความรู้จากสื่อส่งเสริมต่าง ๆ เอกสารประกอบการสอน - ดู วีดีโอ, ภาพยนตร์, สารคดี ฯลฯ
5-8 (แผนที่ 3 และ แผนที่ 4)	ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎีและ การทำกิจกรรม	- นำเสนอ อภิปรายประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่านวิจารณ์ บทความ และอื่น ๆ - เสวนากับนักปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน - ศึกษาภาคสนามออกสู่ชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์โดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการ - จัดนิทรรศการ
9-12 (แผนที่ 5)	ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ - ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม	- เสนอโครงการออกรับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ - ประชุม ปฐมนิเทศ แบ่งงานรับผิดชอบ - ออกรับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ - เข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านสร้างความเข้าใจ - ปฏิบัติงานตามที่รับมอบหมาย - สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน - เขียนบันทึกการทำงาน บันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชน
13-14 (แผนที่ 6)	ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญและชื่นชมในคุณค่า - ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม	- วิเคราะห์ใคร่ครวญผลการปฏิบัติงานออกรับใช้สังคม - เขียนบันทึกกิจกรรม บันทึกความก้าวหน้า ปัญหา และความรู้ - สรุปผลและนำเสนอรายงาน ส่งบทความ ส่งรูปเล่มรายงาน - จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้

ตารางที่ 10 แผนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (ต่อ)

สัปดาห์	ขั้นตอน	กิจกรรมการเรียนการสอน
15-16 (แผนที่ 7)	การประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - ทดสอบย่อย และสอบปลายภาค - สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน - ตรวจสอบผลการจัดทำโครงการ การออกปฏิบัติการรับใช้สังคม - พิจารณาผลการนำเสนอรายงาน บทความ บันทึกรู้ - พิจารณาจากการจัดนิทรรศการและเผยแพร่ผลงานแลกเปลี่ยนความรู้

รายละเอียดวิชา 2102231 การเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-6)

1. คำอธิบายรายวิชา

ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การวิเคราะห์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโลก และไทยที่ควรจะเป็น และเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม

2. คุณธรรมที่เป็นจุดเน้น

อุดมการณ์ทางสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม ความรักชาติ การพึ่งตนเอง ภาวะผู้นำ ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การเห็นถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและการทำงานร่วมกัน

3. วัตถุประสงค์รายวิชา

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความหมาย แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก ของประเทศไทยที่ควรจะเป็น สามารถตัดสินใจกำหนดและเลือกแนวทางการจัดการพัฒนาที่เหมาะสมได้

4. เพื่อให้ผู้เรียนมีอุดมการณ์ทางสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและการทำงานร่วมกัน

4. วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำทฤษฎีหรือความรู้จากเนื้อหาในรายวิชาที่เรียนไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง

2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดที่ได้จากการเรียนกับการปฏิบัติจริงโดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์และไตร่ตรอง

3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและทำกิจกรรมรับใช้สังคมตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชน โดยอาศัยฐานความรู้ที่เรียนในรายวิชา

4. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น

5. โครงการสอน /แผนการสอนตามสาระเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 11 โครงการสอน 16 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ โดยใช้แผนการสอน 7 แผน

สัปดาห์	เนื้อหา	แผนการสอน	ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
1-2	- ความหมาย รูปแบบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	หน่วยที่ 1	- ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ (ขั้นเตรียมการ) - ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง(การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) - ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง
3-4	- แนวคิด ทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	หน่วยที่ 2	- ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) - ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง
5-6	- ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม - ปัญหาและ ผลกระทบ ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม	หน่วยที่ 3	- ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ - ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม) - ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง
7-8	- แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง - การต่อต้าน และการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม	หน่วยที่ 4	- ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม) - ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง
9-12	- การเสนอโครงการสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาปัญหาสังคมซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรม - การเสนอวิธีการแก้ไข - การทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม	หน่วยที่ 5	- ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ (ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม) - ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง

ตารางที่ 11 โครงการสอน 16 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ โดยใช้แผนการสอน 7 แผน (ต่อ)

สัปดาห์	เนื้อหา	แผนการสอน	ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
13-14	- การเขียนรายงานผลการศึกษาปัญหา ของชุมชนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรม - การเสนอวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม	หน่วยที่ 6	- ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ (ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม) - ขั้นวิเคราะห์โครงสร้างและชื่นชม ในคุณค่า
15-16	- การนำเสนอผลการออกรับใช้สังคมใน รูปแบบของการรายงานด้วยลายลักษณ์ และวาจา - การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน	หน่วยที่ 7	- ขั้นวิเคราะห์โครงสร้างและชื่นชมใน คุณค่า - ขั้นวัดผล ประเมินผลและสรุปผล

การดำเนินการหลังการทดลอง

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ตอบแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อนำคะแนนมาเปรียบเทียบก่อนการทดลอง

1. ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นในรายวิชา

จากการทดลอง ปรากฏผลคะแนนจิตสำนึกของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 คะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเรียน

ลำดับ	ชื่อสมมติ	คะแนนจิตสำนึก		ระดับจิตสำนึก	
		ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
1	นายเอก	104	155	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
2	นายรัฐ	108	160	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
3	นายพร	112	167	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
4	นายกิต	134	174	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
5	นายสิษฐ์	114	159	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
6	นางสาวพัชร	128	154	ปานกลาง	ปานกลาง
7	นายพันธ์	99	133	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
8	นางสาวภรณ์	119	162	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
9	นายฉัตร	139	189	ปานกลาง	สูง

ตารางที่ 12 คะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเรียนรู้ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสมมติ	คะแนนจิตสำนึก		ระดับจิตสำนึก	
		ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
10	นายวุช	120	161	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
11	นายบุษ	102	160	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
12	นายอนันต์	102	136	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
13	นางสาวกัญญา	143	159	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
14	นางสาวพร	112	161	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
15	นางสาววิดา	112	174	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
16	นายเพทาย	129	163	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
17	นางสาวกาญจน์	138	154	ปานกลาง	ปานกลาง
18	นายธนศ	103	170	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
19	นางสาวธนา	137	160	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
20	นายมีน	142	184	ปานกลาง	สูง
21	นางสาววดี	159	183	ค่อนข้างสูง	สูง
22	นายรินทร์	115	161	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
23	นายเกรียง	107	148	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
24	นางสาวญา	140	165	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
25	นายจักร	108	159	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
26	นางสาวมาลี	112	163	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
27	นางสาววาณี	111	154	ปานกลาง	ปานกลาง
28	นายธงรัช	119	157	ปานกลาง	ปานกลาง
29	นายอรรถ	108	145	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
33	นายนิติ	117	161	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
31	นางสาวธาร	102	136	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
32	นางสาวนิษา	114	169	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
33	นายชาติ	101	144	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
34	นายพิท	105	166	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
35	นายธิต	104	133	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง

ตารางที่ 12 คะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเรียน (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสมมติ	คะแนนจิตสำนึก		ระดับจิตสำนึก	
		ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
36	นายพล	114	147	ปานกลาง	ปานกลาง
37	นายกฤษณ์	99	145	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
38	นางสาววิสาห์	112	157	ปานกลาง	ปานกลาง
39	นางสาววรรณ	123	170	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
40	นายชัย	98	143	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
41	นายพนธ์	104	140	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
42	นายณรงค์	121	167	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
43	นายรุต	89	128	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
44	นายศุภ	99	133	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
45	นางสาวนุรี	132	170	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
46	นายกรณ์	105	137	ค่อนข้างต่ำ	ปานกลาง
47	นายอโน	125	159	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
48	นายสม	117	167	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
49	นายอนุ	110	137	ปานกลาง	ปานกลาง
50	นายพัทธ	113	161	ปานกลาง	ค่อนข้างสูง
	คะแนนเฉลี่ยรวม	115.6	156.8	ปานกลาง	ปานกลาง

จากตารางที่ 12 สรุปได้ว่า ก่อนการทดลองสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่ามีผู้เรียนได้คะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ 19 คน โดยมีคะแนนอยู่ระหว่าง 89-109 คะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง 30 คน มีคะแนนอยู่ระหว่าง 110-140 และมีคะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง 1 คน โดยมีคะแนนจิตสำนึก 159 คะแนน

หลังการทดลอง พบว่าคะแนนจิตสำนึกของผู้เรียนทุกคนสูงขึ้น โดยมีคะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง 21 คน มีคะแนนอยู่ระหว่าง 128-157 คะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง 26 คน มีคะแนนอยู่ระหว่าง 159-170 และมีคะแนนจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์สูง 3 คน โดยมี

คะแนนอยู่ระหว่าง 183-189 คะแนนเฉลี่ยระดับจิตสำนึกโดยรวมก่อนและหลังการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง คือ 115.6 และ 156.8

ผลการแบ่งระดับคะแนนจิตสำนึก ผู้วิจัยยึดตามเกณฑ์ที่ไตรรงค์ เจริญหงส์ ได้ศึกษาไว้ ดังปรากฏในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ผลการแบ่งระดับจิตสำนึก

ระดับจิตสำนึก	ช่วงคะแนน
สูง	183-200
ค่อนข้างสูง	159-182
ปานกลาง	110-158
ค่อนข้างต่ำ	86-109
ต่ำ	40-85

ที่มา : ไตรรงค์ เจริญหงส์ (2544 : 82)

2. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

2.1 ผลจากการวัดคะแนนระดับจิตสำนึก

จากผลการวัดคะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 12 ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ของคะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลองโดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิเคราะห์ นำเสนอในตารางที่ 14 ดังนี้

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตสำนึก การมีส่วนร่วม
รวมในสังคมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง

ระดับจิตสำนึก	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
ก่อนเรียน	115.600	14.549		
หลังเรียน	156.800	14.088	14.385*	.000*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการวัดระดับจิตสำนึกของกลุ่มตัวอย่าง 50 คน ก่อนทำการทดลองเท่ากับ 115.6 และหลังการทดลองเท่ากับ 156.8 และเมื่อพิจารณาการกระจายของคะแนนจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วจะเห็นได้ว่าก่อนทำการทดลองจะมีคะแนนการกระจายมากกว่าหลังการทดลอง กล่าวคือ ก่อนทำการทดลองสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นคะแนนกระจายเท่ากับ 14.549 ส่วนหลังการทดลองคะแนนกระจายเท่ากับ 14.088 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนจิตสำนึกใกล้เคียงกันมากขึ้น และจากการทดสอบทางสถิติแสดงให้เห็นว่าจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม ของกลุ่มตัวอย่าง ภายหลังการทดลองสูงกว่าจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

2.2 ผลจากการสังเกตพัฒนาการพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในสังคม

ในการสังเกตพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมที่สร้างขึ้น นำไปสังเกตพฤติกรรมของกรณีศึกษา จำนวน 8 คน โดยสังเกต 3 ครั้ง ในสัปดาห์ที่ 7 สัปดาห์ที่ 9 และสัปดาห์ที่ 11 ของการทดลอง แล้วสรุปเป็นค่าร้อยละ ดังแสดงในตารางที่ 15 – 20

ตารางที่ 15 ค่าร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้าน
การริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคม

ที่	ชื่อสมมติ	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 1	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 2	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 3
1	นายกิต	20.42	41.53	68.47
2	นายฉัตร	18.57	42.56	71.04
3	นายมีน	40.13	70.26	92.82
4	นางสาววดี	58.64	86.04	100
5	นางสาววรรณ	24.47	74.92	96.00
6	นางสาวนุรี	50.16	77.22	90.08
7	นางสาววิตา	16.11	31.20	79.13
8	นางสาวนิษา	18.62	57.90	74.44
	เฉลี่ย	30.08	60.11	84.00

จากตารางที่ 15 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคม ด้านการริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 30.08 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 60.11 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการพบว่า กรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 84.00 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมด้านการริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 16 ค่าร้อยละของพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้าน
ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

ที่	ชื่อสมมติ	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 1	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 2	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 3
1	นายกิต	53.47	73.05	100
2	นายฉัตร	40.53	79.66	100
3	นายมีน	55.67	88.22	97.82
4	นางสาววดี	89.90	100	100
5	นางสาววรรณ	44.75	94.59	100
6	นางสาวนุรี	66.34	97.00	100
7	นางสาววิดา	36.19	51.30	91.24
8	นางสาวนิษา	38.36	77.46	87.78
	เฉลี่ย	53.13	82.66	97.11

จากตารางที่ 16 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคม ด้านความร่วมมือในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 53.13 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 82.66 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการ พบว่า กรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 97.11 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมด้านความร่วมมือในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 17 ค่าร้อยละของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษาในด้านความ
รับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

ที่	ชื่อสมมติ	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 1	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 2	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 3
1	นายกิต	50.37	64.00	99.47
2	นายฉัตร	40.53	70.51	99.52
3	นายมีน	51.61	79.36	97.66
4	นางสาววดี	81.11	100	100
5	นางสาววรรณ	44.87	87.59	100
6	นางสาวบุรี	64.24	98.87	100
7	นางสาววิดา	36.12	44.30	90.13
8	นางสาวนิษา	38.62	73.24	86.77
	เฉลี่ย	50.93	77.23	96.69

จากตารางที่ 17 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคม ด้านความรับผิดชอบการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 50.93 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 77.23 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการ พบว่า กรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 96.69 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมด้านความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 18 ค่าร้อยละของพฤติกรรมกรามีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านความ
กระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม

ที่	ชื่อสมมติ	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 1	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 2	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 3
1	นายกิต	48.50	68.50	100
2	นายฉัตร	36.47	64.69	100
3	นายมีน	48.92	79.27	98.28
4	นางสาววดี	78.66	100	100
5	นางสาววรรณ	49.75	89.66	100
6	นางสาวนุรี	52.43	99.81	100
7	นางสาววิดา	22.01	48.30	98.14
8	นางสาวนิษา	25.29	66.41	97.56
	เฉลี่ย	50.86	77.98	97.43

จากตารางที่ 18 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคม ด้านความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 50.86 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 77.98 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการ พบว่า กรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉลี่ยเท่ากับ 97.43 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมด้านความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 19 ค่าร้อยละของพฤติกรรมกรณมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม

ที่	ชื่อสมมติ	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 1	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 2	ร้อยละพฤติกรรม ครั้งที่ 3
1	นายกิต	41.71	66.40	100
2	นายฉัตร	30.37	74.61	100
3	นายมีน	43.64	82.27	99.10
4	นางสาววดี	72.21	100	100
5	นางสาววรรณ	30.82	87.92	100
6	นางสาวนุรี	52.43	99.81	100
7	นางสาววิดา	22.01	48.30	98.14
8	นางสาวนิษา	25.29	66.41	97.56
	เฉลี่ย	39.81	78.22	99.35

จากตารางที่ 19 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคมด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคมเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 39.81 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 78.22 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการ พบว่า กรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 99.35 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ยโดยรวมของพฤติกรรมกรณมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา

ที่	พฤติกรรมกรณมีส่วนร่วมในสังคม	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
1	การริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคม	30.08	60.11	84.00
2	ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	53.13	82.66	97.11
3	ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	50.93	77.23	96.69
4	ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	50.86	77.98	97.43
5	การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม	39.81	78.22	99.35
	เฉลี่ยโดยรวม	34.79	75.24	94.92

จากตารางที่ 20 พบว่ากรณีศึกษาที่ถูกสังเกตพฤติกรรมทุกคนมีพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในสังคมในทุกด้านเพิ่มมากขึ้น จากครั้งที่ 1 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 34.79 ในครั้งที่ 2 เพิ่มเป็น ร้อยละ 75.24 และในครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงท้ายโครงการ พบว่ากรณีศึกษามีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 94.92 แสดงว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยวิเคราะห์จากแบบบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้เรียนเกี่ยวกับรายละเอียดของการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและมีขอบเขตในการบันทึก 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นส่วนตัว และ ตอนที่ 2 บันทึกการปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม เหตุผลที่ทำเช่นนั้น และผลกระทบที่ตามมาจากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติเช่นนั้น ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีดังต่อไปนี้

2.3.1 จากการบันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกก่อนการเรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมของกรณีศึกษา จำนวน 8 คน พบว่า กรณีศึกษา 5 คน บันทึกใกล้เคียงกัน คือรู้สึกไม่สบายใจ ไม่พอใจ และไม่เห็นด้วยกับการเรียนด้วยวิธีนี้ โดยมีเหตุผลคล้ายคลึงกัน ได้แก่เกรงว่า จะต้องทำงานมากเกินไป กลัวได้คะแนนในวิชาที่เรียนไม่ดี และกลัวทำงานไม่ได้ตามที่อาจารย์ต้องการดังตัวอย่าง ในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกก่อนเรียนของกรณีศึกษา

ผู้บันทึก/วัน เวลา	ความคิดเห็นและความรู้สึกก่อนเรียน
กิต /6 พ.ย.52	รู้สึกไม่พอใจเพราะกลัวว่าจะต้องใช้เวลาว่างที่เคยไปเที่ยวสนุกกับเพื่อนๆ ไปทำกิจกรรมในโครงการแทน
ฉัตร/9 พ.ย.52	รู้สึกไม่สบายใจ และกลัวว่าจะต้องทำงานมากกว่าการเรียนแบบปกติทั่วไป
วรรณ/6 พ.ย.52	รู้สึกไม่อยากเรียน และไม่แน่ใจว่าจะทำงานต่างๆ ตามที่อาจารย์และผู้วิจัยให้ความตกลงได้หรือไม่
วิดา/10 พ.ย.52	รู้สึกไม่พอใจ เพราะกลัวว่าจะทำไม่ได้และไม่มีเวลาพอเนื่องจากต้องไปทำงานพิเศษนอกเวลาเรียน
นิษา/6 พ.ย.52	รู้สึกไม่ชอบ และไม่เห็นด้วยกับการเรียนด้วยวิธีนี้ เพราะฟังดูแล้วต้องทำงานมากเกินไป

อย่างไรก็ตาม มีกรณีศึกษาจำนวน 3 คน บันทึกว่า รู้สึกสนใจ ตื่นเต้น และค่อนข้างดีใจ เพราะจะได้ไม่ต้องเรียนเฉพาะในชั้นเรียนเท่านั้น และคิดว่าน่าจะเป็นการเรียนที่สนุกไม่น่าเบื่อ เนื่องจากมีกิจกรรมให้ทำหลายประการ แต่ก็กังวลว่าจะทำได้ไม่ติดตามที่อาจารย์ต้องการ ดังปรากฏในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกก่อนเรียนของกรณีศึกษา

ผู้บันทึก/วัน เวลา	ความคิดเห็นและความรู้สึกก่อนเรียน
มิน /11 พ.ย.52	รู้สึกตื่นเต้น และดีใจ เพราะจะได้ออกไปสำรวจชุมชนและได้ไปศึกษาปัญหาต่างๆ นอกห้องเรียน
วดี/ 10 พ.ย. 52	รู้สึกสนใจ และดีใจที่จะได้ทำกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่กันไปกับการนั่งฟังอาจารย์บรรยายหน้าชั้นเรียน
นุรี/ 6 พ.ย.52	รู้สึกพอใจและตื่นเต้น เพราะไม่ชอบเรียนในห้องเพียงอย่างเดียวอยู่แล้ว แต่ก็กังวลอยู่บ้างว่าตนเองจะทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่อาจารย์ชี้แจงได้ไม่ติดนัก

หลังจากที่กรณีศึกษาได้รับการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ตามแผนการเรียนที่ผู้วิจัยและผู้สอนได้ดำเนินการตามรูปแบบที่พัฒนาแล้ว พบว่ากรณีศึกษาทั้ง 8 คน ได้บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอน

และการทำกิจกรรมในโครงการรับใช้สังคมในลักษณะที่ใกล้ชิดเคียงกัน คือรู้สึกดีใจและได้ประสบการณ์ที่ดี คุ่มค่า เพราะการได้ออกไปมีส่วนร่วมในการรับใช้ปัญหาชุมชน และร่วมรับใช้ชุมชนช่วยให้เกิดประโยชน์กับตัวเองและชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สามารถช่วยเหลือสังคมได้ และส่งผลให้เกิดความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียนได้มากกว่าที่คิดไว้ ดังตัวอย่างในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกหลังเรียนของกรณีศึกษา

ผู้บันทึก/วันเวลา	ความคิดเห็นและความรู้สึกหลังเรียน
กิต /15 ก.พ.53	รู้สึกสนุกกับการเรียน เป็นการเรียนที่ไม่น่าเบื่อและไม่ยุ่งยากอย่างที่กลัวตอนเข้าใจเนื้อหาที่อาจารย์สอนได้ง่าย เพราะได้เรียนรู้ทฤษฎีควบคู่ไปกับการศึกษาประสบการณ์จริงในชุมชน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าสามารถช่วยเหลือสังคมได้
ฉัตร/18ก.พ.53	รู้สึกชอบการเรียนแบบนี้ เพราะได้ออกไปทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อสังคม ทำให้มีโอกาสดูชีวิตของผู้คนอย่างใกล้ชิด ได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่
นิษา/ 19 ก.พ.53	รู้สึกว่าเป็นการเรียนที่มีประโยชน์ อาจารย์นำสื่อและวิธีการต่างๆ มาสอน ทำให้ไม่น่าเบื่อ การได้ออกศึกษาชุมชนและได้ไปดูงานในหน่วยงานต่างๆ ทำให้เข้าใจในบทเรียนได้ง่ายขึ้น
นุรี/ 20 ก.พ.53	รู้สึกชอบมาก เพราะเป็นคนชอบทำกิจกรรมอยู่แล้ว การได้ออกไปมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมทำให้รู้สึกดีและภูมิใจที่ได้มีโอกาสทำประโยชน์เพื่อสังคม

กล่าวได้ว่า ความรู้สึกและความคิดเห็นของกรณีศึกษา 5 คนแรก เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการสังเกตพฤติกรรมกรณีศึกษาที่มีส่วนร่วมในสังคม ที่พบว่า ในช่วงแรก กรณีศึกษามีพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ (ร้อยละ 34.79) เนื่องจากยังไม่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในบทเรียนและในปัญหาสังคม จึงทำให้จิตสำนึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แต่เมื่อได้เรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นโดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง ผู้เรียนได้มีโอกาสพิจารณาไตร่ตรอง และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยใช้ทฤษฎีที่เรียนมา ข้อมก่อนให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมอันจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้างเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม จึงทำให้พฤติกรรมกรรับใช้สังคมมีเกณฑ์เฉลี่ยสูงขึ้น (ร้อยละ 75.24 และ 94.92 ตามลำดับ)

2.3.2 จากการบันทึกพฤติกรรมการทำกิจกรรมรับใช้สังคมของกรณีศึกษา พบว่า กรณีศึกษา 3 คน ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 21 และ 22 คือ ฉัตร วิดา และนิษา บันทึกว่าก่อนเรียนวิชานี้ตนไม่เคยเข้าร่วมทำกิจกรรมรับใช้สังคมมาก่อน ส่วน กิต มิน และวรรณ บันทึกว่าเคยทำแต่นานๆ ครั้ง มีเพียง วดี และนุรี เท่านั้นที่ตอบว่า เคยทำบ่อยครั้ง นับว่าสอดคล้องกับผลการสังเกตพฤติกรรมเช่นเดียวกัน แต่เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนตามรูปแบบที่ใช้วิธีการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม กรณีศึกษาทั้ง 8 คน ได้บันทึกว่า ตนได้ทำกิจกรรมรับใช้สังคมนอกเหนือจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการในรายวิชาที่เรียนบ่อยครั้งหรือมากขึ้น ดังแสดงไว้ในตารางที่ 23 จึงแสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม มีผลต่อการสร้างเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างชัดเจน

2.3.3 จากการบันทึกการเล่าประสบการณ์ ในการเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคม นอกเหนือจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการในรายวิชาที่เรียน พบว่า กรณีศึกษาทั้ง 8 คน ได้เล่าประสบการณ์การทำกิจกรรมรับใช้สังคม ให้เหตุผลที่ทำเช่นนั้น และสามารถบอกถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติเช่นนั้น ได้อย่างมีเหตุมีผล เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีพัฒนาการด้านจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมและการใช้กระบวนการวิเคราะห์ ไตร่ตรองที่ดี ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติในทุกชั้นตอนของกิจกรรมการเรียนการสอน ดังปรากฏในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 บันทึกการเล่าประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ใช้สังคมของกรณีศึกษา

ผู้บันทึก	วัน-เวลา/กิจกรรมที่ทำ	เหตุผล	ผลกระทบที่ตามมาจากการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติ
กิด	9/1/53 ได้ช่วยชาวต่างชาติซึ่งเป็นนักท่องเที่ยว 5 คน ไปขึ้นรถเมล์ที่ป้ายหลังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อไปสถานีรถขนส่งสายใต้ใหม่	เพราะเราเป็นคนไทยเจ้าของประเทศ เมื่อชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวเมืองไทยไม่ทราบข้อมูล เรากลัวจะทำหน้าที่ของคนไทยที่ดี โดยให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่เขา	นักท่องเที่ยวอาจหลงทางหรืออาจถูกฉ้อโกง หักเงิน หรือถูกขโมยทรัพย์สินได้ และอาจมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและรายได้ของประเทศที่ควรจะได้รับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ
ฉัตร	26/12/52 ได้ช่วยหมอนอนมียที่บ้านต่างจังหวัด ในการจัดประชุมอบรมกลุ่มแม่บ้านที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อ.ส.ม.)	เพราะเจ้าหน้าที่ในการจัดประชุมมีจำนวนไม่เพียงพอ และเป็นช่วงวันหยุดที่ได้มีโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้าน จึงได้อาสาช่วยดูแลการจัดเอกสาร รับลงทะเบียน และช่วยดูแลความเรียบร้อย ทำให้มีความรู้ไปด้วย	การจัดอบรมในครั้งมี เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับ การดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการปฐมพยาบาลผู้ช่วยเบื้องต้น ให้แก่ อ.ส.ม. ที่จะเข้าไปช่วยเหลือแบ่งเบาภาระดูแลหมอนอน จะส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน
มีน	25/1/53 ได้ช่วยชุมชนจับสุนัขจรจัดภายในชุมชนเพื่อนำไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	เนื่องจากเป็นช่วงอากาศร้อนจัด หากสุนัขจรจัดไม่ได้ฉีดวัคซีนป้องกันอาจเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้	สุนัขจรจัดในชุมชนมีมาก หากสุนัขที่ไม่ได้ฉีดวัคซีนไปกัดใคร โดยเฉพาะเด็กๆ ก็อาจเป็นอันตรายแก่คนในชุมชนได้
วดี	25/12/52 ได้ไปร่วมเดินรณรงค์กับเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเรื่องโรคเอดส์ ในวันเอดส์โรค	เพราะอยากมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันให้ชุมชนปลอดภัยจากโรคเอดส์ อีกทั้งได้เรียนรู้เกี่ยวกับ การป้องกันภัยเอดส์ไปในตัวด้วย	หากคนในสังคม โดยเฉพาะวัยรุ่น เป็นโรคเอดส์กันมากขึ้น จะกลายเป็นปัญหาสังคมในอนาคตได้ เพราะวัยรุ่นคือผู้ใหญ่ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

ตารางที่ 24 บันทึกการดำเนินงานในการเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคมของนักศึกษา (ต่อ)

ผู้บันทึก	วันเวลา/กิจกรรมที่ทำ	เหตุผล	ผลกระทบที่ตามมาจากการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติ
วรรณ	12/12/52 ได้เข้าร่วมกับเขตอบตมของเดนมาร์กให้ประชาชนใช้ถุงผ้าใส่สิ่งของแทนถุงพลาสติก เพื่อลดภาวะโลกร้อน และได้ช่วยแจกถุงผ้าแก่ผู้เข้าร่วมเดินรณรงค์ด้วย	เพราะอยากมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และเสนอแนะวิธีการภาวะโลกร้อนแก่ชุมชน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าแก่สังคม	ถ้าชุมชนใช้ถุงพลาสติกกันมากๆ ก็จะเป็นการเพิ่มขยะให้มากยิ่งขึ้น ทำให้ชุมชนสกปรก ไม่น่าอยู่อีก ทั้งส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่นำภัยอย่างหนึ่งของโลก
วิศา	5/2/53 ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ เพื่อขอรับบริจาคเงินจากนิสิตชั้นปีที่ 1 ในรายวิชาสังคมไทย สังคมโลกเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวที่เฮติ และได้เงินบริจาค 16,800 บาท	เพราะอยากช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากแผ่นดินไหวที่เฮติ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและนำส่งสารที่สุด เพราะเขาเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ทั้งเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และโรคภัยไข้เจ็บ	ถ้าทุกคนในโลกไม่ช่วยเหลือกันในยามเดือดร้อน สังคมก็จะแล้งน้ำใจไม่น่าอยู่ต่อไปได้คนไทยเดือดร้อนบ้าง ก็คงไม่มีใครช่วยเหลือเขาเช่นกัน
นิษา	27/12/52 ชักชวนเพื่อนๆ เข้าร่วมโครงการธนาคารขยะและช่วยแม่บ้านเก็บขยะในห้องเรียนโดยนำไปทิ้งลงถังขยะที่หน้าห้องเรียน	ไม่อยากให้ห้องเรียนสกปรก เพราะจะทำให้บรรยากาศไม่น่าเรียน อีกทั้งเป็นการฝึกนิสัยความมีน้ำใจให้แก่ตนเองด้วย	ห้องเรียนจะสะอาดน่าเรียนทุกคนก็ต้องร่วมมือกันทั้งขยะลงถัง ถ้าทุกห้องสะอาด มหาวิทยาลัยก็จะสะอาด น่าเรียน บรรยากาศและสภาพแวดล้อมก็จะน่าอยู่ ส่งผลให้ชุมชนน่าอยู่ไปด้วย

จากตัวอย่างในตารางที่ 24 จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี สามารถพัฒนาจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนได้จริง

2.3.4 จากการบันทึกของกรณีศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่พบ ตลอดจนข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำโครงการครั้งต่อไป กรณีศึกษาส่วนใหญ่บันทึกตรงกันว่า ปัญหาสำคัญได้แก่ ปัญหาด้านเวลา และงบประมาณในการจัดทำโครงการ โดยกรณีศึกษามีความเห็นว่าจะมีเวลาในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมมากกว่านี้ เพราะเวลาที่จัดให้สำหรับจัดทำโครงการ 9 ชั่วโมง แต่ต้องทำกิจกรรมถึง 5 ครั้ง จำเป็นต้องใช้เวลาในช่วงนอกเวลาเรียน คือในช่วงเย็น หรือวันหยุดเพิ่มเพื่อให้กิจกรรมครบถ้วนตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อจิตวิทยาของคนที่ต้องทำงานพิเศษนอกเวลาเรียนเพราะมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมไม่เท่าเพื่อน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องงบประมาณที่ได้รับจัดสรรในรายวิชาค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มงบประมาณ และขยายเวลาในการทำกิจกรรมให้มากขึ้น

2.3.5 จากผลการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ กับผู้สอนและผู้นำองค์กรที่นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ สรุปได้ดังต่อไปนี้

ในส่วนของผู้สอน มีความเห็นว่า การเรียนการสอน ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนการสอนที่ดีมาก แม้ว่าในช่วงแรกผู้สอนจะต้องเตรียมการค่อนข้างหนัก ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ ประสานชุมชน และจัดหาวิทยากร แต่เมื่อเตรียมความพร้อมไว้อย่างดีตามขั้นตอนหรือแผนการเรียนตามรูปแบบที่กำหนดไว้แล้ว ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างราบรื่นการสอนที่ใช้วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นคว้า และเกิดความสนใจด้วยการติดตามสถานการณ์และเหตุการณ์ร่วมสมัยจะช่วยให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากกว่าเดิม ในส่วนของกรปฏิบัติกิจกรรมควบคู่ไปกับการเรียนภาคทฤษฎี และการให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองทั้งในและนอกห้องเรียน ทั้งจากผู้สอน จากสื่อเอกสาร จากวิทยากร จากเพื่อน จากชาวบ้าน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถานการณ์จริงในชุมชน ตลอดจนการให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองและสะท้อนผลการเรียนรู้ออกมาในหลากหลายรูปแบบ ได้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

สำหรับปัญหาที่พบ สอดคล้องกับความคิดเห็นของกรณีศึกษา ได้แก่ ด้านเวลาที่นิสิตบางคนเข้าร่วมกิจกรรมนอกเวลาเรียนตามปกติได้ไม่เต็มที่นัก ในด้านงบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมตามโครงการ ซึ่งหากแบ่งนิสิตออกเป็นหลายกลุ่มก็ต้องใช้งบประมาณมากขึ้น ซึ่งงบประมาณในรายวิชาอาจไม่เพียงพอ ข้อเสนอแนะได้แก่ การขอความร่วมมือจากฝ่ายกิจการนิสิตของคณะหรือมหาวิทยาลัย หรือประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ในส่วน of ชุมชนที่เกี่ยวข้อง จากการพูดคุยกับผู้นำองค์กรหรือผู้นำชุมชนที่นิสิตเข้าร่วมโครงการรับรับใช้สังคม พบว่า ชุมชนพอใจที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดทำโครงการโดยให้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาที่นิสิตเรียน เพราะชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวมาก ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือและเข้ามาช่วยเหลือตลอดเวลา จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
- 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยการสังเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม กลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 50 คน ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียน การสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองสอนเป็นเวลา 16 สัปดาห์ วัดผลก่อนและหลังการเรียน ด้วยเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น สังเกตกรณีศึกษาที่มีพฤติกรรมการรับใช้สังคม จำนวน 8 คน ในระหว่างการทดลอง วิเคราะห์การบันทึกความคิดเห็นและพฤติกรรมการรับใช้สังคมของกรณีศึกษา และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้สอนและหัวหน้าองค์กรที่เกี่ยวข้องหลังการทดลอง

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1.1 เป้าหมาย หลักการและเหตุผล โดยมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ส่วนหลักการและเหตุผล ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมให้ใช้ความรู้เชิงวิชาการไปประยุกต์ สู้กับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม อันจะช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของสังคม ซึ่งกระทำได้ด้วยการทำงานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงมีการบูรณาการทฤษฎีกับประสบการณ์ ความคิดและการกระทำอันจะส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสถานการณ์แวดล้อมที่แท้จริง

1.2 เนื้อหาวิชาเนื้อหาวิชาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เนื้อหาตามรายวิชาใน หลักสูตรที่เรียน ผู้สอนจะสอนโดยยึดเนื้อหา ตามคำอธิบายรายวิชา และสอนหลักทฤษฎีวิชาการ

ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แต่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยการประยุกต์หรือออกแบบ
 ให้นำเนื้อหาของบทเรียนมาจัดโครงการที่เชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตจริงของชุมชน และ เนื้อหาที่
 เกี่ยวกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคมหรือบริการสังคม ผู้สอนจะเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้ามา
 คู่บทเรียนและดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม
 มีการวิเคราะห์ถึงความต้องการของชุมชนที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือได้ โดยนำความรู้ในเนื้อหา
 ที่เรียนในห้องมาประยุกต์ใช้ พร้อมทั้งได้มีโอกาสคิดพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้
 จากการลงมือช่วยเหลือชุมชนด้วย

1.3 วิธีการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นของเตรียมการ
 ก่อนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกัน
 พิจารณากำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาและคัดเลือกเรื่องต่างๆ ที่จะศึกษา
 กันคว่าให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแนวคิดการรับใช้สังคม

2. ปฐมนิเทศและนำวิธีการเรียนและนำขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยวิธีการรับใช้สังคม
 เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบวิธีการ และแนวทางที่จะปฏิบัติร่วมกัน

3. ทำกิจกรรมสำรวจความรู้เดิมและทำความเข้าใจของตนเองและเพื่อนร่วมห้อง

4. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
 ปัจจุบันด้วยการเสนอประเด็นปัญหาและใช้สื่อการสอน ได้แก่ ฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับข่าว ภาพยนตร์ หรือ
 สารคดีปัญหาสังคม

5. วางแผนออกสำรวจชุมชนและเลือกชุมชนเป้าหมาย เพื่อเปิดโอกาสให้
 ผู้เรียนได้เลือกชุมชนที่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม

6. วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การจัดเตรียมตำรา สื่อวัสดุประกอบ
 การสอน

7. ประสานงานหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการเรียนการสอน
 ระดับท้องถิ่นที่เป็นเป้าหมายในการรับใช้สังคมของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง ขั้นนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1. การเรียนภาคทฤษฎีวิชาการ มีการทบทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ
 ประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียน ด้วยการให้ช่วยกันเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยเรียน
 เกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชา ผู้สอน และวิทยากรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็น
 สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทฤษฎี หลักวิชาการตามวัตถุประสงค์ในรายวิชา มีการกำหนดให้

ผู้เรียนได้มีการใช้ความคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองศึกษาหาความรู้ด้วยการค้นคว้าความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ และจากเอกสาร ตำราต่างๆ กำหนดให้ศึกษาความรู้จากสื่อวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ และสารคดี

2. การเรียนภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม มีการกำหนดให้ผู้เรียนได้นำเสนอสาระความรู้ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในสื่อ สิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่าน เชิญปราชญ์ท้องถิ่นและผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรทางสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมเสวนาให้ความรู้เชิงทฤษฎีแก่ผู้เรียน กำหนดให้ศึกษาภาคสนาม ออกชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ไตร่ตรองเขียนโครงการออกรับใช้สังคมโดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการที่เรียนในรายวิชา ตลอดจนให้ผู้เรียนจัดป้ายนิทรรศการสรุปสาระความรู้ ด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นภาคการทำกิจกรรม ออกรับใช้สังคม กิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้

1. ผู้เรียนเสนอโครงการออกรับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ มีการประชุม ปฐมนิเทศ และแบ่งงานรับผิดชอบ

2. ออกรับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ ในช่วงระหว่างออกรับใช้สังคมจะมีการประชุมชาวบ้านหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน

3. ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากชุมชนควบคู่ไปด้วย มีการเขียนบันทึกเหตุการณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เขียนรายงานการปฏิบัติกิจกรรม เก็บข้อมูลความรู้ ที่ได้ และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 4 ขั้นไตร่ตรองยอมรับและชื่นชมในคุณค่า เป็นภาคช่วงท้ายของ การทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม โดยมีกิจกรรมสำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนจะทำการไตร่ตรองผลจากการปฏิบัติกิจกรรม ปัญหา ความสำเร็จ และความรู้ที่ได้รับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มด้วยการเขียนบันทึกกิจกรรม การรายงาน และการพูดแสดงความคิดเห็นเป็นต้น เป็นการสะท้อนความรู้สึที่ได้จากที่เรียนทั้งในห้องเรียนและการทำงานภาคสนาม

2. ผู้เรียนและผู้สอนจัดประชุมสรุปผลและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอรายงาน ต่งบทความหรือรายงานรูปเล่ม มอบหมายให้ทุกกลุ่มจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ผลงานและ แลกเปลี่ยนความรู้ก่อนปิดหลักสูตรในรายวิชา

1.4 บทบาทของผู้เรียน และบทบาทของผู้สอน

1.4.1 บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ด้วย ความกระตือรือร้นในทุกขั้นตอนของการเรียน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์และเลือกทำ โครงการแก้ไขปัญหาชุมชนตามประเด็นเนื้อหาในรายวิชาที่ตนสนใจ ผู้เรียนจะเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม

ตั้งแต่ระบุชุมชน หรือองค์กรที่จะเข้าไปรับใช้หรือช่วยเหลือ แบ่งกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ และความถนัด ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีวิชาการเพื่อนำไปเป็นแนวทางใน การช่วยเหลือรับใช้สังคม วางแผนเขียน โครงการ และออกปฏิบัติการ จัดแสดงผลงาน และผู้เรียนจะเป็นผู้วิเคราะห์ใคร่ครวญ เนื้อหาวิชาที่เรียน การทำกิจกรรม การแก้ไขปัญหา ด้วยการบันทึก เขียนรายงาน จัดแสดงผลงาน และการประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันทั้งในห้องเรียนและในชุมชนที่ตนออกมารับใช้ สังคม

1.4.2 บทบาทของผู้สอน ผู้สอนมีบทบาทสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคกิจกรรม ด้วยการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนตลอดเวลาของการเรียน ทั้งในเชิงวิชาการ และ ภาคปฏิบัติ ชี้แนะแหล่งข้อมูลและแหล่งความรู้ในที่ต่างๆ ให้ คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในช่วงออกมารับใช้สังคม และผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อ เรียนรู้ที่ทันสมัยและน่าสนใจเพื่อนำมาประกอบการสอน นอกจากนี้ผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล คิดตามผล ประเมินความรู้และประเมินการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม ตลอดจนผู้สอน เป็นผู้ประสานชุมชนสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนหรือองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดทำ กิจกรรมออกมารับใช้สังคมของผู้เรียนเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น อันจะส่งผลให้ทั้งมหาวิทยาลัยและ ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการให้แก่ผู้เรียน ได้อย่างแท้จริง

1.5 สื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน

1.5.1 สื่อนำเสนอสาระวิชาการในรายวิชา ประกอบไปด้วยสื่อวัสดุ สิ่งพิมพ์ (ตำรา หนังสือพิมพ์เอกสารประกอบการสอน) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ท Power point วิดีโอ และ โทรทัศน์)

1.5.2 สื่อนำเสนอวิธีการเรียนรู้ การเขียนโครงการ การจัดนิทรรศการ การประชุม และการนำเสนอผลงาน

1.6 การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลมีการประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนและ ประเมินผลการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม โดยประเมินจากสิ่งต่อไปนี้

1.6.1 การทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

1.6.2 การตรวจผลการจัดทำโครงการ และรายงานการออกมารับใช้สังคม

1.6.3 การตรวจผลการเขียนบทความและการบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.6.4 สังเกตการมีส่วนร่วมทั้งในห้องเรียนและในชุมชน และการมีส่วนร่วม ในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

1.6.5 การพิจารณาจากการจัดนิทรรศการแสดงผลงานเพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยน

ความรู้

2. ผลการตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ที่วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ในประเด็นความชัดเจนของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพระดับมากที่สุด 8 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 4.6-5.0 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0-1.175 ยกเว้นด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และด้านแนวทางการประเมินผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.547 ในส่วนประเด็นประโยชน์และการประยุกต์ใช้ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด 6 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.6-5.0 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ระหว่าง 0-1.175 ยกเว้นด้านปฏิบัติตามได้ง่าย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.4 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.547

3. การประเมินผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05

4. จากการสังเกตพฤติกรรมของกรณีศึกษา จำนวน 8 คน และการบันทึกความคิดเห็น ที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีพัฒนาการด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมสูงขึ้นตามลำดับ ในช่วงระหว่างการทดลองสอน และจากการวิเคราะห์การบันทึกความคิดเห็น และการแสดงพฤติกรรมการรับใช้สังคมของกรณีศึกษา รวมทั้งการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้สอนและหัวหน้าองค์กรที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

การอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีประเด็นที่น่าสนใจ อภิปราย 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ในด้านแนวคิดพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี พัฒนาขึ้นจากพื้นฐานที่ว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นทั้งรูปแบบการเรียนการสอน และปรัชญาทางการศึกษา ที่กล่าวว่าเป็นปรัชญาการศึกษา เพราะรูปแบบการเรียนรู้นี้สะท้อนความเชื่อที่ว่า การศึกษาต้องเชื่อมโยงกับสำนักทางสังคม และการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือการลงมือปฏิบัติและ

เชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นแนวคิดที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสืบเนื่องไปถึงแนวคิดปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) หรือปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ของ จอห์น ดิวอี้ ในยุค ค.ศ. 1920 ที่เน้นถึงการเรียนรู้ว่า ควรจะมาจากประสบการณ์กระทำ (Learning by Doing) หรือมีประสบการณ์จริง (Experience) และแนวคิดของ เปาโล แฟร์ (Freire) ในการสร้างจิตสำนึก หรือ ความตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้วิธีการปฏิบัติควบคู่ไปกับแนวคิดด้านทฤษฎี จึงเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

2. ในด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ผลการตรวจสอบคุณภาพและประโยชน์ของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พบว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ประเด็นความชัดเจนของรูปแบบ และประโยชน์และการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับเฉลี่ยมากที่สุดเกือบทุกด้าน โดยน่าจะมีสาเหตุดังนี้

2.1 กระบวนการการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน โดยเริ่มจาก การวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน โดยทั่วไปของนักการศึกษา อาทิ เคมป์ (1985) ดิคและแคร์รี่ (1990) จอยซ์ เวลล์ และ แคลฮอน (2004) ทิศนา แชมมณี (2545) และ จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช (2549) เป็นต้น ต่อมาจึงได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดด้านปรัชญาการศึกษาของสำนักต่างๆ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ซึ่งถือเป็นแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากนั้นจึงวิเคราะห์สังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมแล้วนำหลักการที่ได้จากการสังเคราะห์ในแต่ละด้านมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อให้ได้องค์ประกอบหลักของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังครวมทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ได้แก่ เป้าหมาย หลักการและเหตุผล เนื้อหาวิชา วิธีการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้เรียนและบทบาทของผู้สอน สื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและในแต่ละองค์ประกอบหลักจะมีองค์ประกอบย่อยที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดและหลักการเรียนรู้ของนักการศึกษาทั้งสิ้น อาทิ ไวเกอร์ท (1998) เออลิช (1996) สักคิชซ์ นิรัญทวี (2544) และชวาลา เวชยันตร์ (2544) เป็นต้น

2.2 วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมดำเนินการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจขั้นเตรียมการ ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ และขั้นไตร่ตรอง ยอมรับและชื่นชมในคุณค่า ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนเกิดจากการวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดพื้นฐานการจัดการเรียนรู้และกระบวนการสร้างจิตสำนึก

ของนักปรัชญาอาทิ จอห์น ดิวอี้ (1930) เปาโล แฟร์ร (1998) บรามลด์ (1956) และคอลลี (1984) เป็นต้น วิธีการเรียนการสอนด้วยการรับใช้สังคม เน้นความสำคัญของการสร้างประสบการณ์เรียนรู้และการได้ลงมือปฏิบัติ ในแต่ละขั้นตอนจึงมีกิจกรรมทั้งเชิงรูปธรรมและเชิงนามธรรมควบคู่กันไป มีกิจกรรมการไตร่ตรอง มีการเชื่อมโยงกับสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีการสะท้อนผลการปฏิบัติออกมาหลายรูปแบบ ซึ่งเรียกว่าวงจรการเรียนรู้ตามแนวคิดของคอลลี (1984)

2.3 รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ในขั้นที่สอง คือขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง ได้แบ่งช่วงของการเรียนรู้ ออกเป็น 2 ช่วง โดยยึดหลักทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักวิชาการทางด้านจิตวิทยาและการศึกษาเป็นสำคัญ ได้แก่ ช่วงแรก เป็นการเรียนภาคทฤษฎีหรือวิชาการ จะเน้นกรอบแนวคิดสำคัญในการนำความรู้ที่ได้ในวิชาไปอภิปรายวิเคราะห์ถึงสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ในการประเมิน จะใช้การสอบย่อย เพื่อกระตุ้นให้นิสัยเกิดความสนใจ และติดตามสถานการณ์หรือประเด็นปัญหา ร่วมสมัย (Current Issue) ในช่วงที่สอง มุ่งเน้นการเรียนภาคทฤษฎีควบคู่กับการทำกิจกรรม โดยจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในกรอบเนื้อหาวิชาที่เรียน และเน้นให้ผู้เรียนได้ไตร่ตรองและสะท้อนผลการไตร่ตรองออกมาในลักษณะต่างๆ การประเมินในช่วงนี้ จะใช้วิธีสังเกตพฤติกรรมและการสะท้อนผลการไตร่ตรอง (Reflection) ของผู้เรียน ในขั้นที่สามและขั้นที่สี่ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ และขั้นของการวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า เป็นช่วงเวลาของการทำกิจกรรมรับใช้สังคมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยการอาศัยฐานความรู้เชิงวิชาการที่เรียนในรายวิชา มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมอย่างเด่นชัด อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเชิงนามธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ของคอลลี (1984) และแนวคิดการสร้างจิตสำนึกของ แฟร์ร (1998) ที่ว่า การที่ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงและการที่เขาได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองจะช่วยให้เกิดความรู้ลึกซึ้งพิน ซื่นชมและยอมรับในคุณค่า เกิดความต้องการที่จะรับผิดชอบและสนใจเรียนรู้ยิ่งขึ้น

2.4 ด้านบทบาทของผู้เรียน และบทบาทของผู้สอน ในรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมที่พัฒนาขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่าผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ให้หรือผู้ป้อนความรู้มาเป็นผู้ชี้แนะและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวคิดของจอยซ์ และเวลล์ (1996) ในบางโอกาสก็อาจต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้สร้างสัมพันธภาพและทำงานร่วมกับผู้เรียนและชุมชน และเป็นผู้ประเมินผลเพื่อพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นต่อไป ในส่วนของผู้เรียน การที่ต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมอยู่ในทุกขั้นตอน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

3. ในด้านการประเมินผลจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ผลการประเมิน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีคะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และพฤติกรรมการรับใช้สังคมของกรณีศึกษามีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้น อาจเนื่องจากสาเหตุต่อไปนี้

3.1 วิธีการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากรูปแบบที่พัฒนาขึ้น นอกจากผู้เรียนจะได้รับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของนักปรัชญาการศึกษา ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ขั้นตอนการสอนที่ดำเนินการตามรูปแบบ 4 ขั้นตอนนั้น ยังสอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างลักษณะทางเจตคติ จิตสำนึก และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักวิชาการด้านการศึกษา และด้านจิตวิทยา อาทิ แครทโทท และคณะ (1994) แพร์รี (1998) และ อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550) เป็นต้น ซึ่งผลการประเมินการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นพบว่าคะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชาวักคิ (1997) มัวซัวริโอ (1997) ไอเคคา (1999) แทรร์รี (2000) คารีน (2005) เฉลิมชัย มนุเสวต (2543) และ ชาวาลา เวชยันตร์ (2544) เป็นต้น ซึ่งต่างก็พบว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาในรายวิชา โดยผ่านการไตร่ตรองและการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาสังคม และผลการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นจากการนำความรู้ไปรับใช้สังคมจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเองสูงขึ้น มีความตระหนักในคุณค่าของบุคคล มีความสนใจในการเรียนมากขึ้น สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความตระหนักหรือจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมได้มากขึ้นด้วย

3.2 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษามีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้น อาจมีสาเหตุมาจาก การเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมในทุกขั้นตอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางปฏิบัติและแก้ไขปัญหาร่วมกัน จึงเป็นการสร้างเสริมคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อกลุ่มและต่อสังคม ซึ่งในช่วงของการเรียนภาคทฤษฎีควบคู่กับการทำกิจกรรม อันเป็นช่วงสร้างปฏิบัติการตอบสนองนั้น ผู้เรียนยังให้ความร่วมมือไม่มากนัก แต่เมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ ซึ่งเน้นการสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยการแสดงความคิดเห็น การเสนอโครงการต่างๆ การทำกิจกรรมมากขึ้น จึงส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจและมีพฤติกรรมการรับใช้สังคมมากขึ้นตามลำดับ ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิลเลียม (1997) ชาวาลา เวชยันตร์ (2544) และ นฤมล มณีงาม (2547) ที่พบว่า หลังการเข้าร่วมโครงการ/การเรียนด้วยการรับใช้สังคมผู้เรียนมีพฤติกรรมการรับใช้สังคมตามจุดมุ่งหมายของโครงการและรูปแบบการเรียนสูงขึ้นเป็นลำดับ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครู ผู้บริหาร และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ได้รับการยืนยันชัดเจนแล้วจากผลการทดลองว่าสามารถสร้างเสริมหรือพัฒนาจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนได้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยและชุมชนได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง

1.2 ครู ผู้บริหาร และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการจัดการเรียนการสอนในระดับอื่นควรนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ซึ่งถ้าเป็นผู้เรียนระดับประถมหรือมัธยมควรเริ่มต้นจากการจัดทำโครงการขนาดเล็กในท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียนหรือในโรงเรียนที่ผู้สอนสามารถดูแลให้คำปรึกษาได้อย่างใกล้ชิด แล้วจึงค่อยพัฒนาให้เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายความร่วมมือมากขึ้น

1.3 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น ครูควรให้ความสำคัญของแต่ละขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกัน เพราะแต่ละขั้นตอนล้วนเป็นพื้นฐานของการสร้างเสริมจิตสำนึกระดับต้นที่จะส่งผลให้เกิดจิตสำนึกระดับสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติและการใช้ความคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองซึ่งจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 การวิจัยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะให้ผู้สอนในระดับปริญญาตรีนำไปบูรณาการในรายวิชาที่เปิดสอนในสาขาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการหรือผู้เป็นหัวหน้าภาควิชาควรมีนโยบายสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ผู้สอนได้นำไปบูรณาการในรายวิชาของสาขาที่รับผิดชอบ เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้เป็นหลัก และการเรียนการสอนแนวนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของคอล์บ (Kolb, 1984) ซึ่งเน้นความสำคัญของการประสบการณ์การเรียนรู้ของมนุษย์ เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ของมนุษย์ และระบบการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการทำกิจกรรม ทั้งเชิงรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไป มีการจัดกิจกรรมที่ใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองหรือระลึกได้ มีการเชื่อมโยงประสบการณ์กับสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน มีการตัดสินใจ มีการลงมือปฏิบัติ

และทบทวนหรือไต่ตรองผลของการกระทำที่เกิดขึ้นตามมาอีก ซึ่งเรียกกระบวนการดังกล่าวว่า วงจรการเรียนรู้ ที่จะเกิดขึ้นภายในตัวของผู้มีส่วนร่วมทั้งผู้สอน ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้อง รวมไปถึงจนถึง ชุมชน หรือองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนเช่นนี้จะช่วย เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สร้างความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสังคมตลอดจน ช่วยสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างแท้จริง

2.2 นอกจากฝ่ายวิชาการ หัวหน้าภาควิชาและผู้สอนซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักใน รายวิชาแล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับผิดชอบการเรียนการสอน อาทิ ฝูยพัฒนานิสิตหรือฝูย กิจการนักศึกษาควรเข้ามาสนับสนุนให้ความร่วมมือในเรื่องของงบประมาณและการประสานงาน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ฝ่ายบริหารก็ต้องเข้ามาอำนวยความสะดวกในเรื่องขบวนการพาหนะ วัสดุ อุปกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสูงสุดจะต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนานิสิตนักศึกษา โดย เน้นการสร้างเสริมจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคมให้มากขึ้น ให้การสนับสนุนทั้งในเชิง นโยบายและการปฏิบัติอย่างเต็มที่ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น กำหนดให้เป็นนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ จะต้องมีการบูรณาการรูปแบบจัดการเรียนการสอนดังกล่าวในรายวิชาศึกษาทั่วไปที่นิสิตทุกคนใน มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องเรียนอยู่แล้วอย่างน้อย ร้อยละ 50 ของวิชาที่เปิดสอน และ/หรือกำหนดให้ ทุกสาขาวิชานำรูปแบบดังกล่าวบูรณาการลงไปในการเรียนการสอนอย่างน้อยร้อยละ 20 ของวิชาที่เปิดสอน ในหลักสูตร เป็นต้น

2.3 มหาวิทยาลัยควรจัดประชุม อบรม หรือประชาสัมพันธ์ให้ครูอาจารย์เข้าใจถึง แนวทางการจัดทำโครงการออกรับใช้สังคมตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วย การรับใช้สังคม ซึ่งมีรายละเอียดอื่นๆ ที่ต้องทำความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

2.3.1 การจัดทำโครงการ โครงการที่จัดทำควรเสนอโดยกลุ่มผู้เรียน ที่มีผู้ ดำเนินงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยนิสิตมีความคิดเห็นตรงกันในวัตถุประสงค์ วิธีการ และมีเจตนาที่ จะทำงานรับใช้สังคมร่วมกัน มีการประชุมกลุ่ม ขอมรับเหตุผลซึ่งกันและกัน มีการวางแผน ดำเนินงาน และมีการมอบหมายหน้าที่แก่สมาชิกของกลุ่มไปดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนด เช่น โครงการแบ่งปันน้ำใจและความสุขสู่ผู้สูงอายุบ้านบางแค โครงการร่วมจัดทำห้องสมุดเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น และ โครงการปันน้ำใจให้น้อง เป็นต้น

โครงการที่จัดทำควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยให้แต่ ละกลุ่มกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาตามความสนใจ มีการกำหนดกิจกรรมออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เริ่มต้นโครงการ (ขึ้นเสนอโครงการ ขึ้นวางแผนงาน) ระยะที่ 2 พัฒนาโครงการ (ขึ้นดำเนินงานตามแผน) และระยะที่ 3 รวบรวมสรุป (ขึ้นประเมินผล)

2.3.2 การประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำโครงการออกรับใช้สังคมนั้น จำเป็นที่ผู้สอนจะต้องมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน ในด้านการติดต่อไปยังหน่วยงานหรือองค์กรที่ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม โดยทำเป็นหนังสืออนุเคราะห์ขอความร่วมมือ หรือขออนุญาตไปยังหัวหน้าชุมชน/หัวหน้าองค์กร ทำหนังสือเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในปัญหาที่ผู้เรียนเลือกมาบรรยายหรือให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการที่เหมาะสม ประสานงานหาความช่วยเหลือกลุ่มครูหรืออาจารย์ที่สนใจเพื่อเชิญเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มนิสิตแต่ละกลุ่ม ทำหนังสือถึงผู้บริหารเพื่อขออนุญาตให้นิสิตออกนอกมหาวิทยาลัยเพื่อทำกิจกรรมตามโครงการ ตลอดจนประสานงานฝ่ายกิจการนิสิต เพื่อของบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมนอกเหนือจากงบประมาณในรายวิชา เป็นต้น การประสานงานทั้งหมดดังกล่าว ผู้สอนอาจฝึกให้นิสิตเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำปรึกษาและตรวจความถูกต้องของเอกสาร

2.3.3 สถานที่ในการจัดกิจกรรม ในการจัดกิจกรรมตามแผนงานในโครงการนั้น สถานที่จัดขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการที่ผู้เรียนนำเสนอ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน เช่น โรงเรียนในชุมชนหรือในท้องถิ่น สถานสงเคราะห์คนชรา สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า มูลนิธิของหน่วยงานต่าง ๆ โรงพยาบาล สวนสาธารณะ หรือสถานภาค เป็นต้น

2.3.4 การวิเคราะห์ไตร่ตรอง และการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ในแต่ละระยะของโครงการให้เน้นกิจกรรมการวิเคราะห์และการไตร่ตรองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการสะท้อนผลการเรียนรู้ตามขั้นตอนของการสร้างเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมให้แก่ผู้เรียน ได้แก่ การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การทัศนศึกษา การค้นคว้าหาความรู้ ทั้งจากปราชญ์ชุมชนและท้องถิ่นและจากชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง

2.3.5 การวัดผลและการประเมินผล การประเมินผลการจัดทำโครงการกระทำได้โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มการเข้าเยี่ยมชมและพูดคุยกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการพิจารณาจากการนำเสนอผลงานของนิสิต และการจัดแสดงผลงานหรือการจัดป้ายนิทรรศการเพื่อนำเสนอผลงานที่ได้ปฏิบัติโครงการ ซึ่งจะต้องแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่นิสิตได้ปฏิบัติมา กิจกรรมในส่วนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างเสริมจิตสำนึกเพราะเป็นการให้นิสิตได้วิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่ารวมทั้งฉลองความสำเร็จของการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมดในโครงการ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอน ที่พัฒนาขึ้นกับรายวิชาอื่นๆ ที่ไม่ใช่วิชาในสาขาสังคมศาสตร์ และมีการศึกษากับผู้เรียนทุกระดับ ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

3.2 ควรมีนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไปศึกษาปรับปรุงพัฒนาเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอื่น ๆ ให้แก่นิสิต และทำการศึกษาผลที่ได้รับเพื่อให้ได้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

3.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนศึกษาวิธีการวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคงทนของจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และศึกษาปัจจัยเสริมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความคงทนด้านคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ให้ครอบคลุมทุกด้าน

บรรณานุกรม

- กนิษฐา นิตน์พัฒนาและคณะ. (2541). จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ. (2548). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : เมธีปัส จำกัด
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). กลิ่นตุกที่ 5 - ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2539). อัตตศึกษา : ศาสตร์แห่งการรู้จักตนเอง. กรุงเทพมหานคร : ทีพีพรินท์.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2550). "ผลการสำรวจภาวะสังคมไทยในไตรมาสแรก". ใน ไทยโพสต์. อังคารที่ 12 มิถุนายน, หน้า 1.
- คณะกรรมการอุดมศึกษา. (2551). กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช. (2549). นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถลิมชัยมธุเสต. (2543). การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวลา เวชยันตร์. (2544). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมความตระหนักในการรับใช้สังคมที่คณะกรรมการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2539). นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- คณณ ปรัชญาพฤทธิ. (2531). ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- เต็มดวง รัตนทัศนีย์. (2533). รายงานผลการวิจัยทัศนคติของประชาชนกรุงเทพมหานครในการใช้กลองเป็นที่ยำบัดน้ำเสีย. กรุงเทพมหานคร : สมาคม.

- ไตรรงค์ เฉวียงหงส์.(2544). การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท สำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ปริญญาโท สาขาวิชาการวัดผลและประเมินผล การศึกษา ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา แคมมณี. (2543). 14 วิธีการสอนสำหรับครูมีอาชีพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545 ก). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545 ข). รูปแบบการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองสุข รวยสูงเนิน. (2552). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เอส.พี.เอ็น.
- นฤมล มณีงาม. (2547). การพัฒนาโปรแกรมการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทิยา ดันศรีเจริญ. (2546). Service – Learning : เรียนรู้จากการช่วยเหลือสังคม. สานปฏิรูป 6 (มิถุนายน) หน้า 23 – 26.
- บุญศิริ สุวรรณเพชร. (2538). พจนานุกรมจิตวิทยาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : เอช แอน เค บุค.
- ประเวศ ะสี. (2547). วิเคราะห์เหตุปัจจัยและความต้องการของประชาชนและประเทศชาติที่มีต่อปฏิรูปการศึกษา. ใน ผ่านทางต้นปฏิรูปการศึกษา (หน้า 1 – 8) กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- _____. (2550). การเรียนรู้ใหม่ไปให้ทันวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : ร่วมด้วยช่วยกัน.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2552). เอกสารการสอนวิชาแนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พันศักดิ์ พลสารัมภ์.(2547). การปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี. ใน ภาวะผู้นำและหลักการบริหารการศึกษายุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พรหม เทพสุเมธานนท์ และคณะ. (2544). ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2547). แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา. ใน ผ่านทางต้นปฏิรูปการศึกษา. หน้า 22 – 27 กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

- เมธี ปิณฑนานนท์. (อ้างจาก สุภาพันธุ์ สังข์ศรี) (2543). ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับน้ำเสียของ
ประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
วิทยาศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : นาน
มีบุ๊คส์ พิมพ์ครั้งที่ 1.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย ต้นสิริ. (2547). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต แนวคิดสำคัญของคารปฏิรูปในพระราช-
บัญญัติการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิบูลย์ ไทฉนะบุตร. (2533). ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รามคำแหง.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ และคณะ. (2544). รายงานการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ.
_____. (2548). รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศักดิ์ดา ปรารงค์ประทานพร. (2539). "ความคิดทางการศึกษาของเปาโล แฟร์ร." ใน สารานุกรม
ศึกษาศาสตร์ ฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิ
โรฒ ประสานมิตร. หน้า 304 - 307.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2541). "การทำงานแบบมีส่วนร่วม" ใน วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (พฤศจิกายน-เมษายน 2542) หน้า 23-33.
- สมพงษ์ จิตระดับ (2546). "คุณลักษณะของเด็กไทย". ใน วิธีการเรียนรู้ของคนไทย. หน้า 119 -
120. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด.
- _____. (2547). "เด็กไทยพันธุ์ใหม่เติบโตมาจากวัดฉุนิยม เพศเสรี ยาเสพติด." ใน เด็กไทย วัยกึก.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด.
- ตัณญา ตัญญาวิวัฒน์.(2536). การพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุพจน์ ทราบแก้ว. (2546). "จิตสำนึกสาธารณะ การก่อรูปและกระบวนการเสริมสร้าง". ใน
วารสารเพชรบุรีวิทยาการ. หน้า 45-57.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2552). เอกสารการสอนวิชาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

- สุริน กล้ายรามัญ (2544). การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ เจตคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพมหานคร: พรินทิวกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรินทิวกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). รายงานการติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กุรุสภา.
- สำลี ทองธิว. (2546). หลักและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา : กรณีวิชาวิทยาศาสตร์ระดับสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิชัย นาคทรพร. (2547). "วิกฤตวัยรุ่นไทย.....ยังไม่สายเกินแก้." ใน เด็กไทยวัยกึ่ง. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด.
- อลิศรา ชูชาติ (2544). การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาค่านิยมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2550). คุณธรรมนำความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- Alustair, T.W. (1982). **Why Community Participation 9**. New York : The Macmillan Company.
- American Association of Higher Education (AAHE). (1997). **Series on Service – Learning on the Disciplines. 3 Washington D.C.** : American Association of College for Teacher Education.
- Chalmers, D.J. (1996). **The Conscious Mind : In Search of a Fundamental Theory**. New York University Press.
- Chapin, F.S. (1977). **Social Participation and Social Intelligence**. Handbook of Research Design and Social Measurement. 3 rd . New York : Longman.

- Constitutional Rights Foundation Chicago (CRFC).(1997). Expects Form Service learning in the Social Studies. **The Social Studies** 5 (September-October) : 210-214.
- Coverdell, P.D. (2002). **What is service – learning ?** (online). Available from : [http://www.peacecorps.gov/www/service/what service.html](http://www.peacecorps.gov/www/service/what%20service.html) August 7, 2003.
- Cram, Stanley Bruce. (1998). **The Impact of Service – Learning on Moral Development and Safe Esteem of Community College Ethics Students.** UMI ProQuest Digital Dissertation : AAT 9834451.
- Dewey John. (1926). **Democracy and Education.** Boston : Houghton Mifflin.
- Dick, W. and Carry, L. (1989). **The Systematic Design of Instruction.** Illinois : Scott Foreman and Company.
- Discoll, Amy, Barbara Holland, Sherril Gelmon, and Seanna Kerrigan. **An Assessment for Service-Learning : Comprehensive Case Studies of Impact on Faculty, Students, Community and Institution.** Campus Compact. U.S.A. : Brown University.
- Eyler, Janet and Dwight Giles. (1999). **Where's Learning in Service – Learning ?** San Francisco : Jossey – Bass.
- Freire, Paulo. (1998a). **Education for Critical Consciousness .**New York : Continuum.
- _____. (1998b). **Pedagogy of the Heart.** New York : Continuum.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education.** 3 rd ed. New York : McGraw-Hill.
- Gunter, Mary Alice, Thomas H. Estes and Jan Hasbrouck Schwab. (1990). **Instruction : A Models. Approach.** Boston : Allyn and Bacon.
- Ikeda, E.K. (1999). **How does Service Learning Enhance Learning? Toward Understanding of the Process.**
- Joyce, B. , and Weil, M. (1986, 1996). **Models of Teaching** 4th ed. Boston : Allyn and Bacon.
- Joyce, B. ,Weil, M.,& Calhoun, E. (2004). **Models of Teaching.** 7 th. ed. London : Pearson.
- Kemp, Jerrold E. (1985).**The Instructional Design Process.** New York : Happer & Row.
- Kolb, D.A. (1984). **Experiential Learning : Experience as the Source of Learning and Development.** New Jersey : Prentice Hall.
- Krathworhl, D.R. and others. (1994). **Taxonomy of Education Objectives Hand Book II : Affective Domain.** New York : David Mc Kay.

- Loewan, Donna E. (1999). **Reflection on the Service Experience of First Year College Students : A Content Analysis**. UMI ProQuest Digital Dissertation : AAT 9917580.
- Lympart, Lynda Wenger. (1997). **The Process of Integrating a Service Learning Program into Grades K 12 Curriculum at Elizabethtown Area School District : A Case Study**. UMI ProQuest Digital Dissertation : AAT 9724250.
- Mauricio, Collen L. (1998). **Voices of Personnal Growth : High School Girls Respos to Community Service and Learning**. UMI ProQuest Digital Dissertiation : AAT 9805063.
- Merrill, M David. (1994). **Instructional Design Theory**. New Jersey : Prentice-Hall.
- Morris, C.G. & Maisto, A.A. (1999). **Understanding Psychology**. Upper Saddle, NJ : Prentice Hall.
- Myer – Lipton, Scott. (1994). **The Effects of Service – Learning on College Students' Attitude Toward Civil Responsibility, International Understanding, and Racial Prejudice**. Dissertation, University of Colorado at Boulder.
- Pugh, Mary Jo V. (1994). **Adollescent Community Service Participation : The Naxus of Developmental Opportunities, Interpersonal Relationships, and Identity**. UMI Dossertation. AAT : 9926383.
- Root, Susan C. (1997). **School – Service : A Review of Research for Teacher Educators. Learning With Community : Concept and Model for Service Learning in Teacher Education**. AAHE's Series on Service – Learning in the Disciplines. 3 Washington D.C. American Association of College for Teacher Education.
- Sandle Karin. (2005). **Service Learning Research at Ohio University**. Retrived Febraury, 02, 2006 from [http://ww. Ohiou.edu/commserv/servlern/reseach.htm](http://ww.Ohiou.edu/commserv/servlern/reseach.htm).
- Seels, B. and Glasgow, Z. (1990). **Exercise in Instructional Design**. Columbus, OH: Merrill.
- Siebold, Marilyn Lyn. (1998). **An Assessment of a Community Service Program for Allied Health Students**. UMI ProQuest Digital Dissertation : AAT 99080836
- Susan, M.S. (1997). The Social Woker as Moral Citizen : Ethics in Action. *Social Work* 42 (3) : 223-30. Abstract form ERIC Item. EJ 553554.
- Tannenbaum, S.C. (2002). **An Analysis of an After – School Service – Learning Program for Elementary School Children** (online). Dissertation Abstract International (63 – 08A) : AAI3062342.

- Terry, Alice Wickersham. (2000). **A Case Study of Community Action Service Learning on Young, Gifted Adolescents and their Community.** Dissertation Abstract International (61 – 08A)
- Wallace, Benjamin and Leslie E. (1991). **Consciousness and Behavior.** 3 rd ed. MA : ALLyn and Bacon.
- Waskiewicz, R.A. (2002). **Impact of Service Learning on Occupational Therapy Students' Awareness of Commitment to, and Sense of Responsibility toward Community (online).** Dissertation Abstract International (63 – 01A) : AAI3040370.
- Weight, Kathleen Mass. (1998). **Academic Service Learning : Its Meaning and Relevance. Academic Service Learning : a Pedagogy Action and Reflection. New Directions for Teaching and Learning.** 73 San Francisco : Jossey Bass.
- Williams, F.D. McConnell. (1997). **An Assessment of Selected Outcomes of Community Service Learning Experiences in an Urban High School. UMI Proquest Digital Dissertation : AAT 9822787.**
- Zawaccki, Kathaleen G. (1997). **Personal and Family Factors Related to Service – Learning in and Undergraduate Course in Diversity.** UMI ProQuest Digital Dissertation : AAT 9822787.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน และด้านการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือวัดจิตสำนึก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พลสิทธิ์ หนูชูชัย
อธิการบดีกองบริหารคณาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กรรมการสภาวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพจน์ วัฒนิกุล
อดีตอาจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร เสรีรัตน์
อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้าน
สมเด็จเจ้าพระยา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภารัตน์ ชาญเลขา
อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง
อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาวิชาสังคมและด้านการสอนตรวจสอบคุณภาพและเนื้อหาสาระใน แผนการสอน

1. รองศาสตราจารย์ศรีมงคล เทพเรณู
อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิศวง ธรรมพันทา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกื้อกุล ยืนยงอนันต์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุปัญญา เสนวิณิน
อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้าน
สมเด็จเจ้าพระยา
5. รองศาสตราจารย์ ดร. พรพิพัฒน์ เพิ่มผล อาจารย์ประจำสาขาบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ภาคผนวก ข

คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับ
ใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม
สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริม จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ในการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริม
จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ไปประยุกต์ใช้นั้น ผู้สอนจะต้อง
ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด เป้าหมายและองค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบให้
เข้าใจอย่างชัดเจนเสียก่อน เพื่อจะได้นำไปบูรณาการในรายวิชาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมี
ประสิทธิภาพ

คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริม
จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มีรายละเอียดสำคัญดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ

การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นทั้งรูปแบบการเรียนการสอน และปรัชญาทางการศึกษา
ที่กล่าวว่าเป็นปรัชญาการศึกษา เพราะรูปแบบการเรียนรู้นี้สะท้อนความเชื่อที่ว่า การศึกษาต้อง
เชื่อมโยงกับสำนึกทางสังคมและการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลมากที่สุดคือการลงมือปฏิบัติและเชื่อมโยงกับ
ประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นแนวคิดที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง
สามารถสืบเนื่องไปถึงแนวคิดปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) หรือปรัชญาปฏิบัตินิยม
(Pragmatism) ของ จอห์น ดิวอี้ ในยุค ค.ศ. 1920 ที่เน้นถึงการเรียนรู้ว่า ควรจะมาจากการลงมือ
กระทำ (Learning by Doing) หรือมีประสบการณ์จริง (Experience) และแนวคิดของ เปาโล แฟร์
(Freire) ในการสร้างจิตสำนึก หรือ ความตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้วิธีการปฏิบัติ
ควบคู่ไปกับแนวคิดด้านทฤษฎี

2. การนิยามความหมายของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service - Learning) หมายถึง การเรียนการสอนที่บูรณา
การเรียนรู้อด้านวิชาการ และการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนรู้
เนื้อหาวิชาการควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนและ
การทำกิจกรรมรับใช้สังคมนั้น มีวิธีการที่สังเคราะห์มาจากแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

3. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อ
ส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมสำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี

1. เป้าหมาย หลักการและเหตุผล

เป้าหมายเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ส่วนหลักการและเหตุผล ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมให้ใช้ความรู้เชิงวิชาการไปประยุกต์เข้ากับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม อันจะช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ตามความต้องการของสังคม ซึ่งกระทำได้ด้วยการมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการบูรณาการทฤษฎีกับประสบการณ์ ความคิด และการกระทำอันจะส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์แวดล้อมที่แท้จริง

2. เนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1 เนื้อหาตามรายวิชาในหลักสูตรที่เรียน ผู้สอนจะสอน โดยยึดเนื้อหาตามคำอธิบายรายวิชา และสอนหลักทฤษฎีวิชาการตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แต่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยการประยุกต์หรือออกแบบให้นำเนื้อหาของบทเรียนมาจัดโครงการที่เชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตจริงของชุมชน

2.2 เนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคมหรือบริการสังคม ผู้สอนจะเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้ามาสู่บทเรียนและดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม มีการวิเคราะห์ถึงความต้องการของชุมชนที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือได้โดยนำความรู้ในเนื้อหาที่เรียนในห้องมาประยุกต์ใช้ พร้อมทั้งได้มีโอกาสคิดพิจารณาใคร่ครองจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้จากการลงมือช่วยเหลือชุมชนด้วย

3. วิธีการจัดการเรียนการสอน

ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นของการเตรียมการก่อนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณา กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาและคัดเลือกเรื่องต่างๆที่จะศึกษากันคว่าให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแนวคิดการรับใช้สังคม

2. ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการเรียน แนะนำขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยวิธีการรับใช้สังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบวิธีการ และแนวทางที่จะปฏิบัติร่วมกัน

3. ทำกิจกรรมสำรวจความรู้สึก และประสบการณ์เกี่ยวกับการรับใช้สังคมของตนเองและทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนร่วมห้อง

4. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ด้วยการเสนอประเด็นปัญหาและใช้สื่อการสอน เช่น ฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับข่าว ภาพยนตร์ หรือ สารคดีปัญหาสังคม

5. วางแผนออกสำรวจชุมชนและเลือกชุมชนเป้าหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกชุมชนที่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม

6. วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การจัดเตรียมตำรา สื่อวัสดุประกอบการเรียนการสอน

7. ประสานงานหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนระดับท้องถิ่นที่เป็นเป้าหมายในการรับใช้สังคมของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง ขั้นนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1. การเรียนภาคทฤษฎีวิชาการ

1.1 ทบทวนความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการให้ช่วยกันเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชา

1.2 ผู้สอน และวิทยากรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทฤษฎี หลักวิชาการตามวัตถุประสงค์ในรายวิชา

1.3 กำหนดให้ผู้เรียนได้มีการ ใช้ความคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองศึกษาหาความรู้ ด้วยการค้นคว้าความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ และจากเอกสาร ตำราต่างๆ

1.4 ศึกษาความรู้จากสื่อวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ และสารคดี

2 การเรียนภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม

2.1 กำหนดให้ผู้เรียนได้นำเสนอสาระความรู้ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในสื่อ สิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการอ่าน

2.2 เชิญปราชญ์ท้องถิ่นและผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรทางสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมเสวนาให้ความรู้เชิงทฤษฎีแก่ผู้เรียน

2.3 ศึกษาภาคสนาม ออกชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ไตร่ตรองเขียนโครงการออกรับใช้สังคมโดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการที่เรียนในรายวิชา

2.4 จัดป้ายนิทรรศการสรุปสาระความรู้ด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นภาคการทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม กิจกรรมต่างๆ มีดังนี้

1. ผู้เรียนเสนอโครงการออกรับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ มีการประชุม ปฐมนิเทศ และแบ่งงานรับผิดชอบ
2. ออกรับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ ในช่วงระหว่างออกรับใช้สังคม จะมีการประชุมชาวบ้านหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน
3. ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากชุมชนควบคู่ไปด้วย มีการเขียนบันทึกเหตุการณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เขียนรายงานการปฏิบัติกิจกรรม เก็บข้อมูลความรู้ที่ได้ และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า เป็นภาคช่วงท้ายของการทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม โดยมีกิจกรรมสำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนจะวิเคราะห์ไตร่ตรองผลจากการปฏิบัติกิจกรรม ปัญหา ความสำเร็จและความรู้ที่ได้รับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มด้วยการเขียนบันทึกกิจกรรม การรายงาน และการพูดแสดงความคิดเห็น เป็นต้น เป็นการสะท้อนความรู้สึที่ได้จากที่เรียนทั้งในห้องเรียนและการทำงานภาคสนาม
2. ผู้เรียนและผู้สอนจัดประชุมสรุปผลและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอรายงาน ส่งบทความหรือรายงานรูปเล่ม มอบหมายให้ทุกกลุ่มจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ผลงานและแลกเปลี่ยนความรู้ก่อนปิดหลักสูตรในรายวิชา

4. บทบาทของผู้เรียน และบทบาทของผู้สอน

4.1 บทบาทของผู้เรียน

1. ผู้เรียนจะเป็นผู้ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้นในทุกขั้นตอนของการเรียน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์และเลือกทำโครงการแก้ไขปัญหาชุมชนตามประเด็นเนื้อหาในรายวิชาที่ตนสนใจ
2. ผู้เรียนจะเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม ตั้งแต่ระบุชุมชน หรือองค์กรที่จะเข้าไปรับใช้ หรือช่วยเหลือ แบ่งกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจและความถนัด ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีวิชาการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการช่วยเหลือรับใช้สังคม วางแผน เขียนโครงการ และออกปฏิบัติการ จัดแสดงผลงาน
3. ผู้เรียนจะเป็นผู้วิเคราะห์ไตร่ตรองเนื้อหาวิชาที่เรียน การทำกิจกรรม การแก้ไข ปัญหา ด้วยการบันทึก เขียนรายงาน จัดแสดงผลงาน และการประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็น ร่วมกันทั้งในห้องเรียนและในชุมชนที่ตนออกรับใช้สังคม

4.2 บทบาทของผู้สอน

1. ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคกิจกรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนตลอดเวลาของการเรียน คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาทั้งในเชิงวิชาการ และ ภาคปฏิบัติ ชี้แนะแหล่งข้อมูลและแหล่งความรู้ในที่ต่างๆ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในช่วงออกรับใช้สังคม
3. ผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อเรียนรู้ที่ทันสมัย และน่าสนใจเพื่อนำมาประกอบการสอนทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล รวมถึงสื่อวิธีการต่างๆ เป็นต้น
4. ผู้สอนเป็นผู้ประเมินผล เป็นผู้ติดตามผล ประเมินความรู้และประเมินการทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม
5. ผู้สอนเป็นผู้ประสานชุมชนสร้างความสัมพันธ์ ผู้สอนจะเป็นผู้ประสานขอความร่วมมือกับชุมชนหรือองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดทำกิจกรรมออกรับใช้สังคมของผู้เรียนเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น อันจะส่งผลให้ทั้งมหาวิทยาลัยและชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการให้แก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

5. สื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน

- 5.1 สื่อนำเสนอสาระวิชาการในรายวิชา ประกอบไปด้วยสื่อวัสดุ สิ่งพิมพ์ (ตำรา หนังสือพิมพ์ เอกสารประกอบการสอน) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ท Power point วิดีทัศน์ และโทรทัศน์)
- 5.2 สื่อนำเสนอวิธีการเรียนรู้ การเขียนโครงการ การจัดนิทรรศการ การประชุม และการนำเสนอผลงาน

6. การวัดผลและประเมินผล

การประเมินผลมีการประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนและประเมินผลการทำงานกิจกรรมออกรับใช้สังคม โดยประเมินจากสิ่งต่อไปนี้

- 6.1 การทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค
- 6.2 การตรวจผลการจัดทำโครงการ และรายงานการออกรับใช้สังคม
- 6.3 การตรวจผลการเขียนบทความและการนำเสนอผลเรียนรู้ของผู้เรียน
- 6.4 การสังเกตมีส่วนร่วมทั้งในห้องเรียนและในชุมชน การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

6.5 การพิจารณาจากการจัดนิทรรศการแสดงผลงานเพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยน
ความรู้

4. แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

4.1 แนวทางการจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการ
เรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อกรามีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิต ระดับ
ปริญญาตรีนั้น ควรดำเนินการตามแผนและขั้นตอนดังตาราง ต่อไปนี้

รายละเอียดและขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สัปดาห์	ขั้นตอน	กิจกรรมการเรียนการสอน
1-2 (แผนที่ 1)	ขั้นกระตุ้นให้เกิดความ สนใจ - การเตรียมการ - การสำรวจความรู้และ ประสบการณ์เดิม	- วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและรายวิชา , ปฐมนิเทศ แนะนำวิธีการ เรียน - กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความสนใจปัญหาสังคมและการเรียนรู้ - วางแผนสำรวจชุมชนและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - วางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนการสอน
3-4 (แผนที่ 2)	ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎี วิชาการ	- บรรยายโดยผู้สอน วิทยากร - กำหนดให้ค้นคว้าหาความรู้จากสื่อส่งเสริมต่าง ๆ เอกสาร ประกอบการสอน - ดู วิดีโอ, ภาพยนตร์, สารคดี ฯลฯ
5-8 (แผนที่ 3 และ แผนที่ 4)	ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง - การเรียนภาคทฤษฎีและ การทำกิจกรรม	- นำเสนอ อภิปรายประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ร่วมสมัยจากการ อ่านวิจารณ์ บทความ และอื่น ๆ - เสวนากับนักปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน - ศึกษาภาคสนามออกสู่ชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ โดยอ้างอิงหลักทฤษฎีวิชาการ - จัดนิทรรศการ
9-12 (แผนที่ 5)	ขั้นสร้างคุณค่าและ ประสบการณ์ - ภาคกิจกรรมออกรับใช้ สังคม	- เสนอโครงการออกรับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ - ประชุม ปฐมนิเทศ แบ่งงานรับผิดชอบ - ออกรับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ - ประชุมชาวบ้านสร้างความเข้าใจ - ปฏิบัติงานตามที่รับมอบหมาย - สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน - เขียนบันทึกการทำงาน บันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชน

รายละเอียดและขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน (ต่อ)

ศัพท์	ขั้นตอน	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
13-14 (แผนที่ 6)	ขั้นวิเคราะห์โครงสร้างและ ชื่นชมในคุณค่า - ภาคกิจกรรมออกปรับใช้ สังคม	- วิเคราะห์โครงสร้างผลการปฏิบัติงานออกปรับใช้สังคม - เขียนบันทึกกิจกรรม บันทึกความก้าวหน้า ปัญหา และความรู้ - สรุปผลและนำเสนอรายงาน ส่งบทความ ส่งรูปเล่มรายงาน - จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้
15-16 (แผนที่ 7)	การประเมินผล	- ทดสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค - สังเกตการมีส่วนร่วมในห้องเรียน การเสนอโครงการ การออก ปรับใช้สังคม - พิจารณาผลการนำเสนอรายงาน บทความ บันทึกความรู้ - พิจารณาจากผลการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน แลกเปลี่ยน ความรู้

4.2 แนวทางการจัดทำโครงการออกปรับใช้สังคม

ในการจัดทำโครงการตามรูปแบบการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการปรับใช้สังคม มีรายละเอียดที่ต้องทำความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

1) การจัดทำโครงการ

โครงการที่จัดทำควรเสนอโดยกลุ่มผู้เรียน ที่มีผู้ดำเนินงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยนิสิตมีความคิดเห็นตรงกันในวัตถุประสงค์ วิธีการ และมีเจตนาที่จะทำงานปรับใช้สังคมร่วมกัน มีการประชุมกลุ่ม ขอมรับเหตุผลซึ่งกันและกัน มีการวางแผนดำเนินงาน และมีการมอบหมายหน้าที่แก่สมาชิกของกลุ่มไปดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนด เช่น โครงการแบ่งปันน้ำใจและความสุขสู่ผู้สูงอายุบ้านบางแค โครงการร่วมจัดทำห้องสมุดเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และ โครงการปันน้ำใจให้น้อง เป็นต้น

โครงการที่จัดทำควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยให้แต่ละกลุ่มกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาตามความสนใจ มีการกำหนดกิจกรรมออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เริ่มต้นโครงการ (ขั้นเสนอโครงการ ขั้นวางแผนงาน) ระยะที่ 2 พัฒนาโครงการ (ขั้นดำเนินงานตามแผน) และระยะที่ 3 รวบรวมสรุป (ขั้นประเมินผล)

2) การประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดทำโครงการออกปรับใช้สังคมนั้น จำเป็นที่ผู้สอนจะต้องมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน ในด้านการติดต่อไปยังหน่วยงานหรือองค์กรที่ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม โดยทำเป็นหนังสืออนุเคราะห์ขอความร่วมมือ หรือขออนุญาตไป

ยังหัวหน้าชุมชน/หัวหน้าองค์กร ทำหนังสือเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในปัญหาที่ผู้เรียนเลือกมาบรรยายหรือให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการที่เหมาะสม ประสานงานหาความช่วยเหลือกลุ่มครูหรืออาจารย์ที่สนใจเพื่อเชิญเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มนิสิตแต่ละกลุ่ม ทำหนังสือถึงผู้บริหารเพื่อขออนุญาตให้นิสิตออกนอกมหาวิทยาลัยเพื่อทำกิจกรรมตามโครงการ ตลอดจนประสานงานฝ่ายกิจการนิสิต เพื่อของบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมนอกเหนือจากงบประมาณในรายวิชา เป็นต้น การประสานงานทั้งหมดดังกล่าว ผู้สอนอาจฝึกให้นิสิตเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำปรึกษาและตรวจตราความถูกต้องของเอกสาร

3) สถานที่ในการจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมตามแผนงานในโครงการนั้น สถานที่จัดขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการที่ผู้เรียนนำเสนอ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน เช่น โรงเรียนในชุมชนหรือในท้องถิ่น สถานสงเคราะห์คนชรา สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า มูลนิธิของหน่วยงานต่าง ๆ โรงพยาบาล สวนสาธารณะ หรือสภากาชาด เป็นต้น

4) การวิเคราะห์ไตร่ตรอง และการสร้างคุณค่าและประสบการณ์

ในแต่ละระยะของโครงการให้เน้นกิจกรรมการวิเคราะห์และการไตร่ตรองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ตามขั้นตอนของการสร้างเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมให้แก่ผู้เรียน ได้แก่ การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การทัศนศึกษา การค้นคว้าหาความรู้ ทั้งจากปราชญ์ชุมชนและท้องถิ่นและจากชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง

5) การประเมินผล และการวัดผล

การประเมินผลการจัดทำโครงการ กระทำได้โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม การเข้าเยี่ยมชมและพูดคุยกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการพิจารณาจากการนำเสนอผลงานของนิสิต และการจัดแสดงผลงานหรือการจัดป้ายนิทรรศการเพื่อนำเสนอผลงานที่ได้ปฏิบัติโครงการ ซึ่งจะต้องแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่นิสิตได้ปฏิบัติมา กิจกรรมในส่วนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างเสริมจิตสำนึก เพราะเป็นการให้นิสิตได้วิเคราะห์ไตร่ตรองและชื่นชมในคุณค่า รวมทั้งฉลองความสำเร็จของการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมดในโครงการ

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแผนการสอน

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริม

จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

การบูรณาการในรายวิชา 2102231

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-6)

รายละเอียดวิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0-6)

1. คำอธิบายรายวิชา

ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การวิเคราะห์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโลก และไทยที่ควรจะเป็น และเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม

2. คุณธรรมที่เป็นจุดเน้น

อุดมการณ์ทางสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม ความรักชาติ การพึ่งตนเอง ภาวะผู้นำความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การเห็นถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม ความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและการทำงานร่วมกัน

3. วัตถุประสงค์รายวิชา

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความหมาย แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2: เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก ของประเทศไทยที่ควรจะเป็น สามารถตัดสินใจกำหนดและเลือกแนวทางการจัดการพัฒนาที่เหมาะสมได้
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีอุดมการณ์ทางสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและการทำงานร่วมกัน

4. วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำทฤษฎีหรือความรู้จากเนื้อหาในรายวิชาที่เรียนไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดที่ได้จากการเรียนกับการปฏิบัติจริงโดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์และไตร่ตรอง
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและทำกิจกรรมรับใช้สังคมตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชนโดยอาศัยฐานความรู้ที่เรียนในรายวิชา
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น

โครงการสอน 16 สัปดาห์ วิชา 2102231 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สัปดาห์	เนื้อหา	แผนการสอน	ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
1-2	- ความหมาย รูปแบบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	หน่วยที่ 1	- ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ (ขั้นเตรียมการ) - ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญ
3-4	- แนวคิด ทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	หน่วยที่ 2	- ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญ
5-6	- ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม - ปัญหาและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	หน่วยที่ 3	- ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ - ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญ
7-8	- แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง - การต่อต้าน และการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม	หน่วยที่ 4	- ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญ
9-12	- การเสนอโครงการสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาปัญหาสังคมซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม - การเสนอวิธีการแก้ไข - การทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม	หน่วยที่ 5	- ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ (ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญ
13-14	- การเขียนรายงานผลการศึกษาปัญหาของชุมชนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม - การเสนอวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม	หน่วยที่ 6	- ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ (ภาคกิจกรรมออกรับใช้สังคม) - ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญและชื่นชมในคุณค่า
15-16	- การนำเสนอผลการออกรับใช้สังคมในรูปแบบของการรายงานด้วยลายลักษณ์และวาจา - การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน	หน่วยที่ 7	- ขั้นวิเคราะห์ใคร่ครวญและชื่นชมในคุณค่า - ขั้นวัดผล ประเมินผลและสรุปผล

ตัวอย่างแผนการสอน หน่วยที่ 1

เรื่อง ความหมาย รูปแบบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

เวลา 6 คาบ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความหมาย รูปแบบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. ผู้เรียนสามารถบอกความหมายของสังคม วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
2. ผู้เรียนสามารถอธิบายรูปแบบ/ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
3. ผู้เรียนสามารถอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
4. ผู้เรียนสามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีที่เรียนมาได้

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม และความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
2. รูปแบบ/ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - การเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติ
 - การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป
 - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน
3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - การค้นพบ
 - การประดิษฐ์
 - การแพร่กระจาย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ (ขั้นเตรียมการ) 1.15 ชั่วโมง

1.1 ผู้สอนแนะนำวิธีการเรียนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม อธิบายถึงวัตถุประสงค์รายวิชา เนื้อหาที่จะเรียน และร่วมกันวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการเรียนในรายวิชาโดยบูรณาการเข้ากับจุดมุ่งหมายของการออกรับใช้สังคม ซึ่งนอกจากจะเรียนในห้องเรียนแล้ว ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมเพื่อรับใช้สังคมโดยใช้ฐานข้อมูลความรู้ที่เรียนในรายวิชาประยุกต์เข้ากับการทำกิจกรรมเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนที่ผู้เรียนเลือกศึกษาตามความสนใจ หรือชุมชนที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ โดยเนื้อหาของการเรียนจะแบ่งออกเป็น 7 หน่วย ตามโครงการสอนที่ผู้สอนนำมาแจกเป็นรายบุคคล

1.2 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย และวางแผนในการออกสำรวจชุมชนเพื่อทำกิจกรรมรับใช้สังคม วางแผนประสานงานบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วางแผนจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน ตามใบงานที่ 1

1.3 ทำกิจกรรม “แลกเปลี่ยนประสบการณ์” ให้ผู้เรียนแบ่งเป็น 10 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน เพื่อให้แต่ละคนได้มีโอกาสทบทวนตนเองถึงจุดที่น่าภาคภูมิใจที่สุดในอดีต 1 เหตุการณ์ โดยเป็นเหตุการณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ที่เคยได้ช่วยเหลือคนหรือสังคม ให้ทุกคนได้เล่าและบรรยายความรู้สึกสั้นๆ คนละ 4-5 นาที กำหนดให้ทุกกลุ่มมีสมาชิกทำหน้าที่รวบรวม/จดบันทึกส่งผู้สอนด้วย

2. ขั้นสร้างปฏิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) 1.15 ชั่วโมง

2.1 ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 5 กลุ่ม เพื่ออภิปรายกลุ่มย่อย กลุ่มละ 10 คน ศึกษา “เรื่องจริงที่แสดงให้เห็นโครงสร้าง ความหมาย การรวมกลุ่มและการจัดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม” โดยอภิปรายตามประเด็นที่กำหนดให้และสรุปผลการอภิปรายเป็น “แผนภูมิ”

- นิยามคำว่า “สังคม” “วัฒนธรรม” และ “การเปลี่ยนแปลง”
- โครงสร้างทางสังคม
- การรวมกลุ่มและการจัดระเบียบทางสังคม

2.2 ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มเสนอผลการอภิปราย โดยมีผู้สอนเป็นผู้บรรยายเสริมโดยใช้ Power point ประกอบใบความรู้ที่นำมาแจก

3. ขั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง 2.30 ชั่วโมง

3.1 ให้ผู้เรียนชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับสังคมไทยและประเพณีสงกรานต์ไทยในอดีต จากนั้นชมวีดิทัศน์ข่าวการเล่นสงกรานต์ การสาดน้ำสงกรานต์ในยุคปัจจุบัน และ อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ “7 วันอันตรายช่วงสงกรานต์”

3.2 ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มระดมความคิดเพื่อศึกษาสภาพของสังคมและประเพณี สงครามไทยในอดีตที่สังเกตเห็นในวิถีทัศน์และ วิเคราะห์ลักษณะ/รูปแบบของการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์ว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีมีอะไรบ้าง และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดีมี อะไรบ้างพร้อมให้ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข ตามใบงานที่ 2

3.3 ให้แต่ละกลุ่มสรุปประเด็นความคิดเห็นที่ได้จากการระดมสมองและกำหนด ให้มีเลขานุการประจำกลุ่มเขียนลงแผนภูมิและส่งประธานกลุ่มให้เป็นตัวแทนนำเสนอ โดยมีผู้สอน เป็นผู้อธิบายเสริมความคิดโดยใช้ Power point ประกอบเอกสารใบความรู้ สื่อการสอน

1. เอกสารใบความรู้เกี่ยวกับสาระที่เรียน
2. Power point เรื่อง “ ความหมาย รูปแบบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม”
3. ใบงานการทำกิจกรรมกลุ่ม ใบงานที่ 1 และใบงานที่ 2
4. วิถีทัศน์ “สังคมไทย-ประเพณีสงครามของไทย”
5. วิถีทัศน์ข่าวเกี่ยวกับการเล่นสาดน้ำสงครามไทย
6. ข่าวหนังสือพิมพ์ “ 7 วันอันตราย ช่วงสงคราม”

การวัดผลและประเมินผล

1. พิจารณาจากผลการทำงานแบบทดสอบ
2. สังเกตการทำงานกลุ่ม
3. สังเกตการร่วมอภิปรายซักถามในกลุ่ม
4. ตรวจสอบผลการสรุปและนำเสนอความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มตามใบงาน

ใบงานที่ 1
ใบงานการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 1 การวางแผนสำรวจสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สมาชิกกลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....
7.....	8.....
9.....	10.....

สถานที่ออกสำรวจ

.....

.....

.....

ระยะเวลาและขั้นตอนในการออกสำรวจ

.....

.....

.....

จุดประสงค์

.....

.....

.....

วิธีการสำรวจ/ศึกษา (การได้มาซึ่งข้อมูล)

.....

.....

.....

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสำรวจ

.....

.....

.....

บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือประสานงาน

.....

.....

.....

ใบงานที่ 2
ใบงานการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 2 การวิเคราะห์สภาพสังคมและประเพณีจากการชมวิดิทัศน์

สมาชิกกลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

- 1..... 2.....
 3..... 4.....
 5..... 6.....
 7..... 8.....
 9..... 10.....

ลักษณะ/สภาพสังคมหรือกิจกรรมที่ สังเกตพบ	ลักษณะที่เปลี่ยนแปลงหรือเบี่ยงเบน ไปจากเดิม	ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหรือแก้ไข
1.....	1.....	1.....
2.....	2.....	2.....
3.....	3.....	3.....
4.....	4.....	4.....
5.....	5.....	5.....

ตัวอย่างแผนการสอน หน่วยที่ 3

เรื่อง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ปัญหา และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

เวลา 6 คาบ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งทราบถึงปัญหา และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. ผู้เรียนสามารถบอกถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
2. ผู้เรียนสามารถอธิบายถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในยุคปัจจุบันได้
3. ผู้เรียนสามารถยกตัวอย่างปัญหา และผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและอธิบายสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างสอดคล้องกับทฤษฎีที่เรียนมา

เนื้อหาสาระ

1. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม
 - 1.2 ปัจจัยด้านประชากร
 - 1.3 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี
 - 1.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการศึกษา
 - 1.5 ปัจจัยด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม
 - 1.6 ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนและการแพร่กระจายทางด้านวัฒนธรรมต่างชาติ
2. ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 2.1 ปัญหาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น
 - ปัญหาครอบครัว
 - ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง

- ปัญหาการขายบริการทางเพศ
 - ปัญหาการติดยาเสพติด
- 2.2 ปัญหาระดับกลุ่มคนที่เล็กกว่าชาติ เช่น
- ปัญหาชุมชนแออัด
 - ปัญหาการย้ายถิ่น
 - ปัญหาการว่างงาน
 - ปัญหาความรู้เท่าทันเทคโนโลยี
- 2.3 ปัญหาระดับชาติและระดับโลก เช่น
- ปัญหามลพิษด้านสิ่งแวดล้อม
 - ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม
 - ปัญหาความยากจน
 - ปัญหาสุขอนามัย
 - ปัญหาคอร์รัปชัน
 - ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ชั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ (ขั้นเตรียมการ) 30 นาที

1.1 ผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในหน่วยเรียนที่ 3 แล้วทบทวนความรู้เดิมในหน่วยเรียนที่ 1-2 โดยสรุป เพื่อเชื่อมโยงมายังหน่วยเรียนที่ 3

1.3 ผู้สอนให้ผู้เรียนฟังเพลง “บัวผัน” ของคาราบาว แล้วให้ทุกคนเขียนแสดงความคิดเห็นสั้น ๆ เกี่ยวกับเนื้อเพลงว่าได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไรบ้าง

2. ชั้นสร้างปฏิกริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีวิชาการ) และชั้นวิเคราะห์ไตร่ตรอง 2.00 ชั่วโมง

2.1 ผู้สอนให้ผู้เรียนนำผลงานครั้งที่แล้วที่ได้มอบหมายให้แต่ละกลุ่มออกสำรวจข้อมูลในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่สนใจ เกี่ยวกับลักษณะ/สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ออกมานำเสนอและจับคู่แลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่าง 2 กลุ่ม เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตามใบงานที่ 5

2.2 ผู้สอนมอบหมายให้เลขานุการกลุ่มทำหน้าที่บันทึกผลการวิเคราะห์ และให้ประธานกลุ่มเป็นผู้นำเสนอผลการวิเคราะห์หน้าชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มอื่น โดยมีผู้สอนเป็นผู้สรุปและอธิบายเสริมโดยใช้ Power point ประกอบเอกสาร ใบความรู้

3. ชั้นวิเคราะห์ที่ตรงตรง 2.00 ชั่วโมง

3.1 ผู้สอนให้ผู้เรียนชมวีดิทัศน์ชีวิตของเด็กหญิงเล็ก ๆ คนหนึ่งที่ต้องทุกข์ระทม เพราะถูกสังคมนรังเกียจและตาดายทอดทิ้งอันเนื่องมาจากติดเชื้อเอดส์จากบิดามารดาตั้งแต่เกิด จากนั้นให้ผู้เรียนเขียนบรรยายความรู้สึกของตนเองและสาเหตุของปัญหาดังกล่าว โดยสรุป

3.2 ผู้สอนให้ผู้เรียนอ่านบทความ ของ สมพงษ์ จิตระดับ เรื่อง “ชุมชนผิดส่วน สร้างขุอาชญากร” จากนั้นให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน อภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนดให้ ตามใบงานที่ 6

- ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้แก่อะไรบ้าง
- ปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ได้แก่อะไรบ้าง

- ปัญหา/ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ได้แก่อะไรบ้าง

3.3 ให้เลขานุการกลุ่มเป็นผู้จดบันทึกผลการอภิปราย และประธานกลุ่มเป็นผู้นำเสนอผลการอภิปราย โดยมีผู้สอนเป็นผู้บรรยายเสริมโดยใช้ Power point ประกอบเอกสาร ใบความรู้

4. ชั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง (การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการทำกิจกรรม) 30 นาที

4.1 ผู้สอนแจกใบงานตามใบงานที่ 1 และ ใบงานที่ 7 ซึ่งได้มอบหมายให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ทำกิจกรรมนอกเวลาเรียน โดยให้เลือกชุมชนหรือองค์กรที่สนใจหรือที่เป็นสมาชิกอยู่ 1 ชุมชน/องค์กร ทำการศึกษาค้นคว้าสำรวจข้อมูลของชุมชน/องค์กรดังกล่าว โดยเน้นให้หาข้อมูลทั้งจากการอ่านจากตำราเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต) และการสัมภาษณ์ผู้นำหรือปราชญ์ท้องถิ่น แล้วนำมาวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้ครอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้

- ความเป็นมาของชุมชน/องค์กร
- ข้อมูล/ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ (ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อม)

- วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ว่าก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบอะไรบ้าง อะไรคือสาเหตุของปัญหาดังกล่าว และการแก้ปัญหาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เรียนมาเป็นแนวทางในการเขียนรายงาน

4.2 ให้แต่ละกลุ่มเลือกปัญหาที่สนใจ 1 ปัญหา เพื่อนำมาเขียนโครงการออกปรับใช้สังคม ในสัปดาห์ที่ 9-12 (หน่วยที่ 5)

สื่อการสอน

1. เอกสารใบความรู้เกี่ยวกับสาระที่เรียน
2. Power point เรื่อง “ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” และ “ปัญหาและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม”
3. ใบงานการทำกิจกรรมกลุ่ม ใบงานที่ 5 ใบงานที่ 6 และใบงานที่ 7
4. CD เพลง “บัวผัน” ของคาราบาว
5. วิดีทัศน์สารคดีเกี่ยวกับโรคเอดส์ของวัดพระบาทน้ำพุ
6. บทความของสมพงษ์ จิตระดับ เรื่อง “ชุมชนมีส่วนร่วมสร้างยูวาชญากร”

การวัดผลและประเมินผล

1. พิจารณาจากผลการทำข้อทดสอบอัตนัย
2. สังเกตการทำงานกลุ่มและเดี่ยว
3. สังเกตการร่วมอภิปรายซักถามในกลุ่ม
4. ตรวจสอบการเขียนแสดงความคิดเห็นรายบุคคล
5. ตรวจสอบรายงานกลุ่มการศึกษาข้อมูลชุมชนและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนตามใบงาน

ใบงานที่ 5

ใบงานการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 5 การวิเคราะห์รายละเอียดของสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน
กลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

- 1..... 2.....
3..... 4.....
5..... 6.....
7..... 8.....
9..... 10.....

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ เปลี่ยนแปลงไป	สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง	ประเด็นปัญหาที่เกิดจากการ เปลี่ยนแปลง
1.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
2.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
3.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
4.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
5.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....

ใบงานที่ 6
ใบงานการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 6 การอภิปรายแสดงความคิดเห็นจากการอ่านบทความของสมพงษ์ จิตระดับ
เรื่อง “ชุมชนมีส่วนร่วมสร้างยูวาชญากร”

กลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

- 1..... 2.....
 3..... 4.....
 5..... 6.....
 7..... 8.....
 9..... 10.....

สถานการณ์/ลักษณะที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง	ประเด็นปัญหา/ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง
1.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
2.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
3.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
4.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....
5.....	1..... 2..... 3..... 4.....	1..... 2..... 3..... 4.....

ตัวอย่างแผนการสอน หน่วยที่ 5

เรื่อง การเสนอโครงการสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาปัญหาชุมชนและการวางแผนแก้ไข ตลอดจน การทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม

เวลา 12 คาบ (4 สัปดาห์ 3 คาบ/สัปดาห์)

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เรียนมีอุดมการณ์ทางสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมและการทำงานร่วมกัน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนโดยอาศัยฐานความรู้ที่เรียนในรายวิชาได้
2. ผู้เรียนสามารถนำทฤษฎีหรือความรู้จากเนื้อหาในรายวิชาไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงได้
3. ผู้เรียนสามารถเสนอโครงการ และวางแผนทำกิจกรรมรับใช้สังคม ตามความต้องการ และความจำเป็นของชุมชนโดยอาศัยฐานความรู้ที่เรียนในรายวิชาได้
4. ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมกับชุมชนหรือองค์กรทางสังคมและสามารถประสานงานและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนได้

เนื้อหาสาระ

1. การวางแผนเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.1 แผนการแก้ปัญหาแบบย่อย
 - 1.2 แผนการแก้ปัญหาแบบถาวรหรือแบบถาวรทั่ว
2. กระบวนการแก้ปัญหาสังคม
 - 2.1 การศึกษาและการวิจัย
 - 2.2 การวางแผน
 - 2.3 วิศวกรรม
 - 2.4 กฎหมายและการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎ
 - 2.5 หน่วยงานและการบริหารหน่วยงาน

3. การเสนอโครงการและการวางแผนจัดกิจกรรม เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการ
แก้ปัญหาและรับใช้สังคม

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ชั้นวิเคราะห์ที่ตรงตรง 2.30 ชั่วโมง

1.1 ผู้สอนให้ผู้เรียนนำผลการศึกษาค้นคว้า สํารวจข้อมูลของชุมชน/องค์กรที่แต่
ละกลุ่มสนใจหรือเป็นสมาชิกอยู่ ตามใบงานที่ 7 (แผนการเรียนในหน่วยที่ 3) มานำเสนอเพื่อ
แลกเปลี่ยนให้ทุกกลุ่มได้ทราบถึงผลการวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาย่าง
หลากหลาย (1 ชั่วโมง)

1.2 ผู้เรียนร่วมกันสรุปแนวทางและการวางแผนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดจาก
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีผู้สอนร่วมอภิปรายและบรรยายประกอบโดยใช้
Power point และเอกสาร ใบความรู้ในบทเรียน (1 ชั่วโมง)

1.3 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและวัฒนธรรมตามใบงานที่ 9 โดยเน้นให้ใช้ข้อมูลจากผลการวิเคราะห์ในใบงานที่ 7
เกี่ยวกับสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหในประเด็นที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ จากนั้นให้แต่
ละกลุ่มเสนอเป็นโครงการออกรับใช้สังคมเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหสังคมกับชุมชน
หรือองค์กร ตามรูปแบบการเขียนโครงการที่ผู้สอนกำหนด (1 ชั่วโมง)

2. ชั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ 7.50 ชั่วโมง

2.1 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มได้ใช้เวลา 3 สัปดาห์ ทั้งเวลาในชั้นเรียน
9 ชั่วโมง และเวลานอกชั้นเรียน ลงมือปฏิบัติกิจกรรมออกรับใช้สังคมตามโครงการที่นำเสนอไว้
และมอบหมายให้ทุกกลุ่มแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมร่วมกันให้มีการบันทึก
ข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมออกรับใช้สังคม ตามใบงานที่ 10

2.2 ในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมออกรับใช้สังคมกำหนดให้มีกิจกรรมเสริม อย่าง
น้อย 2 ประการ ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง และการเชิญวิทยากรบรรยายให้
คำปรึกษาในประเด็นปัญหาที่แต่ละกลุ่มจัดทำกิจกรรมรับใช้สังคม

2.3 ผู้เรียนทุกกลุ่มเขียนรายงานการออกปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมเป็นรูปเล่ม
ตามรูปแบบของรายงานที่ผู้สอนกำหนด และนำส่งในสัปดาห์สุดท้ายของการทำโครงการ

สื่อการสอน

1. เอกสารใบความรู้เกี่ยวกับสาระที่เรียน

2. Power point เรื่อง “การเสนอโครงการสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาปัญหาชุมชนและการ
วางแผนแก้ไข ตลอดจนการทำกิจกรรมออกรับใช้สังคม”

3. ใบบงานการทำกิจกรรมกลุ่ม ใบบงานที่ 9 และ 10
4. แบบฟอร์ม การเขียนโครงการ และการเขียนรายงานเป็นรูปเล่ม

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม
2. สังเกตการร่วมอภิปรายและตอบคำถามในกลุ่ม
3. ตรวจสอบผลการวางแผนและการเสนอโครงการออกรับใช้สังคม
4. ตรวจสอบผลการออกปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมตามใบบงาน
5. พิจารณาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหรือหัวหน้าชุมชนที่เกี่ยวข้อง
6. ตรวจสอบผลการเขียนรายงานเป็นรูปเล่ม

ใบงานที่ 9

ใบงานการเรียนรู้การสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 9

การวางแผนการจัดกิจกรรมออกรับใช้สังคมเพื่อร่วมแก้ไขปัญหที่เกิดจาก
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่กลุ่มเด็กศึกษา

กลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

- 1..... 2.....
3..... 4.....
5..... 6.....
7..... 8.....
9..... 10.....

ปัญหาที่ต้องการแก้ไข

กิจกรรม/วิธีดำเนินการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1.....	1..... 2..... 3..... 4..... 5.....
2.....	1..... 2..... 3..... 4..... 5.....
3.....	1..... 2..... 3..... 4..... 5.....
4.....	1..... 2..... 3..... 4..... 5.....

ใบงานที่ 10
ใบงานการเรียนรู้การใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

กิจกรรมที่ 10 บันทึกผลการปฏิบัติกิจกรรมออกรับใช้สังคมเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดจาก
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่กลุ่มเลือกศึกษา

กลุ่มที่.....

รายชื่อสมาชิก

1.....	2.....
3.....	4.....
5.....	6.....
7.....	8.....
9.....	10.....

กิจกรรมที่.....

วิธีดำเนินการ

.....

.....

.....

.....

.....

ผลที่ได้จากการดำเนินการ

.....

.....

.....

.....

แนวทางที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

.....

.....

.....

.....

แนวทางที่ควรดำเนินการต่อไป

.....

.....

.....

.....

แบบฟอร์มการเขียนโครงการ

ชื่อโครงการ.....

อาจารย์/วิทยากรที่ปรึกษา.....

นิสิตผู้รับผิดชอบโครงการ(ผู้ทำหน้าที่เป็นประธาน)

หลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1..... 2.....

..... 3.....

ระยะเวลาการดำเนินงาน.....

จำนวนนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ.....คน

สถานที่ชุมชนหรือองค์กรที่จะเข้าร่วมรับใช้สังคม.....

ลักษณะการปฏิบัติกิจกรรม (ให้ระบุแนวทางและวิธีการดำเนินงานโดยสังเขป)

1..... 2.....

3.....

4.....

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน.....บาท

แหล่งเงินทุนในการปฏิบัติกิจกรรม

1. ได้รับงบประมาณจากรายวิชาที่เรียน.....บาท

2. แหล่งอื่น ๆบาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.....

2.....

(ลงชื่อ).....

(.....)

นิสิตผู้รับผิดชอบโครงการ

(ลงชื่อ).....

(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ

แบบฟอร์มรูปแบบรายงานการปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคม

1. ปกนอก

2. ปกใน

3. ชื่อผู้ทำโครงการ /อาจารย์ปรึกษา

คำนำ

สารบัญ

4. เนื้อหาในแต่ละบท

บทที่ 1

บทนำ

ชื่อโครงการ

หลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์

อาจารย์ที่ปรึกษา/วิทยากรที่ปรึกษา

นิสิตผู้รับผิดชอบ รายชื่อนิสิตผู้เข้าร่วมโครงการ และรายชื่อผู้ผู้อื่นที่สนใจเข้าร่วมโครงการ

บทที่ 2

สาระของโครงการ

การบรรยายขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม/การทำงาน

เนื้อหาสาระ/ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติโครงการ

รูปภาพที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม

ลักษณะ/หน้าที่การปฏิบัติงานของนิสิตแต่ละคนในกลุ่ม

บทที่ 3

สรุปผลที่ได้จากการปฏิบัติโครงการ

ความประทับใจ

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติรายบุคคล

5. ภาคผนวก

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบตรวจสอบคุณภาพผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

แบบที่ 1 แบบประเมินความชัดเจนของรูปแบบการเรียนการสอน

แบบที่ 2 แบบประเมินด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้

2. แบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม(รับใช้สังคม/ช่วยเหลือสังคม/พัฒนาสังคม) สำหรับ นิสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

3. แบบบันทึกพฤติกรรมกรรับใช้สังคมของกรณีศึกษา (สำหรับผู้สอน/ผู้วิจัย)

4. แบบบันทึกความคิดเห็นและบันทึกพฤติกรรมกรทำกิจกรรมรับใช้สังคมของตนเอง (สำหรับกรณีศึกษา)

5. แบบสังเกตพฤติกรรมกรปฏิบัติงานรายบุคคล (สำหรับผู้สอน/ผู้วิจัย)

6. แบบสังเกตพฤติกรรมกรปฏิบัติงานกลุ่ม (สำหรับผู้สอน/ผู้วิจัย)

แบบตรวจสอบคุณภาพผลการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับ
ใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

แบบที่ 1 แบบประเมินผลความชัดเจนของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วย
การรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สำหรับนิสิตระดับ
ปริญญาตรี

คำชี้แจง	ให้ประมาณค่าความชัดเจนของรูปแบบตามรายการต่อไปนี้		
	ระดับมากที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	5
	ระดับมาก	มีค่าน้ำหนัก	4
	ระดับปานกลาง	มีค่าน้ำหนัก	3
	ระดับน้อย	มีค่าน้ำหนัก	2
	ระดับน้อยที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	1

ลำดับ	รายการประเมิน	น้ำหนักคะแนน				
		5	4	3	2	1
1	แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน					
2	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน					
3	ความสัมพันธ์ของปรัชญา หลักการ แนวคิด					
4	วิธีการสอน					
5	ขั้นตอนของวิธีการสอน					
6	กิจกรรมการเรียนการสอน					
7	บทบาทของผู้สอน					
8	บทบาทของผู้เรียน					
9	สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง					
10	แนวทางการประเมินผล					

แบบที่ 2 แบบประเมินผลด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้ของรูปแบบการเรียนการสอน
ที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมใน
สังคม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

คำชี้แจง ให้ประมาณค่าด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้ของรูปแบบตามรายการต่อไปนี้

ระดับมากที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	5
ระดับมาก	มีค่าน้ำหนัก	4
ระดับปานกลาง	มีค่าน้ำหนัก	3
ระดับน้อย	มีค่าน้ำหนัก	2
ระดับน้อยที่สุด	มีค่าน้ำหนัก	1

ลำดับ	รายการประเมิน	น้ำหนักคะแนน				
		5	4	3	2	1
1	เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับปริญญาตรี					
2	เหมาะสมกับการศึกษาระดับปริญญาตรี					
3	สามารถนำไปใช้ในสภาพการเรียนการสอนปกติ ทั่วไปได้					
4	สามารถเสริมสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมใน การรับใช้สังคมให้แก่นิสิตระดับปริญญาตรีได้					
5	เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาในระดับปริญญาตรี					
6	สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง มหาวิทยาลัยและชุมชนหรือท้องถิ่นได้					
7	ปฏิบัติตามได้ง่าย					

**แบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม(รับใช้สังคม/ช่วยเหลือ/พัฒนาสังคม)
สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**

แบบสอบถาม การรับรู้ ความคิด และความรู้สึก ต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสำหรับนิสิตมหาวิทยาลัย
ราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ไม่มีผลต่อคะแนนสอบในวิชาที่เรียน

คำชี้แจง ก แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกของนิสิตต่อการมีส่วนร่วมใน
สังคม ฉบับนี้มีทั้งหมด 4 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของนิสิต

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้
สังคม ว่าเคยเกิดขึ้นกับนิสิตบ่อยครั้งเพียงใด

ตอนที่ 3 เป็นข้อความเกี่ยวกับการรับใช้สังคม โดยให้นิสิตพิจารณาว่าเห็นด้วยกับข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมในการรับใช้สังคม โดยให้นิสิต
พิจารณาว่าข้อความนั้นใกล้เคียงหรือสอดคล้องกับนิสิตมากน้อยเพียงใด

คำชี้แจง ข ให้นิสิตเขียนเครื่องหมาย / ในตอนที่ 1 ในช่องที่ตรงตามความเป็นจริงของนิสิต
ในตอนที่ 2 ตอนที่ 3 และตอนที่ 4 ให้นิสิตเขียนเครื่องหมาย / ในช่องที่ใกล้เคียงกับระดับ
ของการรับรู้ ความคิด หรือความรู้สึกของนิสิตว่าอยู่ในระดับใด จาก 5 ระดับต่อไปนี้

- 5 หมายถึง เคยเป็นประจำ (มากกว่า 3 ครั้งต่อเดือน), เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือใกล้เคียงมากที่สุด
- 4 หมายถึง เคยค่อนข้างบ่อย (ประมาณ 3 ครั้งต่อเดือน), เห็นด้วย หรือใกล้เคียงค่อนข้างมาก
- 3 หมายถึง เคยปานกลาง (ประมาณ 2 ครั้งต่อเดือน), ไม่แน่ใจ
- 2 หมายถึง เคยค่อนข้างน้อย (ประมาณ 1 ครั้งต่อเดือน), ไม่เห็นด้วย หรือใกล้เคียงค่อนข้างน้อย
- 1 หมายถึง ไม่เคย, ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือใกล้เคียงน้อยที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของนิสิต

1. ชื่อ นาย/ นางสาว.....นามสกุล.....รหัส.....
2. ชั้นปีที่.....
3. โปรแกรมวิชา.....คณะ.....
4. ภูมิลำเนาตามสำเนาทะเบียนบ้านของนิสิต

☐ กรุงเทพฯ และปริมณฑล	☐ ต่างจังหวัด (ในตัวเมือง)
☐ ต่างจังหวัด (ในตัวอำเภอ)	☐ ต่างจังหวัด (นอกตัวอำเภอ)
5. อาชีพของหัวหน้าครอบครัว

☐ รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	☐ นักธุรกิจ,ค้าขาย
☐ เกษตรกร	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. การร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัยของนิสิต

☐ ปัจจุบันเป็นสมาชิกของชมรม (โปรดระบุชื่อชมรม).....
☐ ปัจจุบันไม่เป็นสมาชิกของชมรมใด
7. นิสิตเคยร่วมกิจกรรมการทำงานเพื่อรับใช้สังคมหรือไม่

☐ เคย จำนวน.....ครั้ง	☐ ไม่เคย
---	------------------------------

ตอนที่ 2 ให้นิสิตเขียนเครื่องหมาย / ตรงกับระดับที่เคยเกิดขึ้นกับนิสิต

- 5 หมายถึง เคยเป็นประจำ (มากกว่า 3 ครั้งต่อเดือน)
- 4 หมายถึง เคยค่อนข้างบ่อย (ประมาณ 3 ครั้งต่อเดือน)
- 3 หมายถึง เคยปานกลาง (ประมาณ 2 ครั้งต่อเดือน)
- 2 หมายถึง เคยค่อนข้างน้อย (ประมาณ 1 ครั้งต่อเดือน)
- 1 หมายถึง ไม่เคย

ลักษณะการรับรู้ ความคิด หรือความรู้สึกลต่อการมีส่วนร่วมในสังคม (รับใช้สังคม/ช่วยเหลือ/พัฒนาสังคม)	5	4	3	2	1
1. นิสิตมีโอกาสได้เห็นการร่วมกิจกรรมการทำงานรับใช้/ช่วยเหลือ สังคม					
2. นิสิตเคยรับฟังการสนทนา หรือปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการรับใช้/ช่วยเหลือสังคม					
3. นิสิตเคยถูกชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมการรับใช้/ช่วยเหลือสังคม					
4. นิสิตเคยได้รับคำแนะนำจากบุคคลรอบข้างให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับการทำกิจกรรมรับใช้/ช่วยเหลือสังคม					
5. นิสิตเคยไปสังเกตการทำงานของชมรมหรือกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรับใช้สังคม/ช่วยเหลือสังคม					
6. นิสิตเคยเชิญชวนเพื่อนๆ ให้เข้าเป็นสมาชิกชมรมเกี่ยวกับการทำงานรับใช้/ช่วยเหลือสังคม					
7. นิสิตเคยคิดที่จะไปสัมผัสชีวิตเพื่อรับทราบปัญหาของผู้คนในชุมชนหรือชนบท					
8. นิสิตเคยมีแนวคิดที่จะจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้หรือช่วยเหลือคนในชุมชน					

ตอนที่ 3 ให้นิเทศเขียนเครื่องหมาย / ตรงกับระดับที่เห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้

- 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง
 4 หมายถึง เห็นด้วย
 3 หมายถึง ไม่แน่ใจ
 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย
 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ลักษณะการรับรู้ ความคิด หรือความรู้สึกร่วมต่อการมีส่วนร่วมในสังคม(รับใช้สังคม/ช่วยเหลือ/พัฒนาสังคม)	5	4	3	2	1
1. การศึกษาสภาพชีวิตของคนในชุมชน/ชนบท จากสื่อต่างๆ ทำให้เราเข้าใจปัญหาของคนในชุมชน หรือในชนบทฯ ได้ดีที่สุด					
2. การไปสร้างถาวรวัตถุหรือมอบสิ่งของให้ผู้คนในชุมชนยากไร้ หรือถิ่นทุรกันดาร เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคมหรือท้องถิ่นของนิสิต					
3. ในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา/ช่วยเหลือหรือรับใช้สังคมนั้น สิ่งจำเป็นและขาดไม่ได้ คือการหาเงินสนับสนุน เช่นขอรับบริจาค หรือขายของที่ระลึก					
4. การพัฒนาการศึกษาในชุมชนหรือท้องถิ่น ควรเป็นการสร้างโอกาสให้แก่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นห่างไกลได้มีโอกาสเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น					
5. ถึงแม้การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือ/รับใช้สังคมจะมีปัญหาและอุปสรรค แต่เราจะไม่ทอดทิ้ง เพราะปัญหาความเดือดร้อนในชุมชนเป็นหน้าที่ที่เราต้องมีส่วนช่วยเหลือ					
6. สิ่งทีนิตต้องทำควบคู่ไปกับการศึกษาคามหลักสูตรคือการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีส่วนได้ช่วยเหลือหรือรับใช้ชุมชน/สังคม					
7. การเรียนในมหาวิทยาลัย ถ้าเรามัวไปร่วมกิจกรรมการช่วยเหลือหรือรับใช้สังคม อาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลง					
8. ข้าพเจ้าบอกกับตัวเองเสมอว่าวิชาความรู้ที่ข้าพเจ้าได้เรียนมาในมหาวิทยาลัยนั้นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน/สังคม					
9. การทำงานเพื่อคนในชนบทหรือในชุมชน/สังคม ไม่ใช่บทบาทที่สำคัญของนิสิตในขณะที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัย					
10. ข้าพเจ้ามีความมุ่งมั่นที่จะปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็กๆ ในชุมชน/สังคม หรือในชนบท เพื่อให้สามารถรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของคน					
11. การร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน/สังคม หรือในท้องถิ่นชนบท ไม่ได้ช่วยให้เรารู้และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมปัจจุบัน					
12. จุดมุ่งหมายในชีวิตการทำงานของข้าพเจ้าในอนาคต คือการได้ทำงานเพื่อตอบแทนชุมชน/สังคมให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น					

ตอนที่ 4 ให้นิเทศเขียนเครื่องหมาย / ตรงกับระดับที่ใกล้เคียงหรือสอดคล้องกับความรู้สึกของนิสิต

- 5 หมายถึง ใกล้เคียงมากที่สุด
 4 หมายถึง ใกล้เคียงค่อนข้างมาก
 3 หมายถึง ไม่น่าใจ
 2 หมายถึง ใกล้เคียงค่อนข้างน้อย
 1 หมายถึง ใกล้เคียงน้อยที่สุด

ลักษณะการรับรู้ ความคิด หรือความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม(รับใช้สังคมช่วยเหลือ/พัฒนาสังคม)					
	5	4	3	2	1
1. เมื่อมีบอร์ดเกี่ยวกับการออกค่ายพัฒนาชุมชน/ช่วยเหลือชุมชนหรือรับใช้สังคม หรือมีป้ายประชาสัมพันธ์ของชมรมต่างๆ ข้าพเจ้าจะไปอ่านทุกครั้ง					
2. ข้าพเจ้าติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา/ช่วยเหลือหรือรับใช้สังคมอยู่เสมอ					
3. ข้าพเจ้าอ่านข่าวสาร และเนื้อหาสาระในวารสาร หรือสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับการทำงานเพื่อรับใช้หรือช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ					
4. เมื่อมีโอกาสข้าพเจ้าจะติดตามรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมของคนในท้องถิ่นชนบทหรือในชุมชนต่างๆอยู่เสมอ					
5. ข้าพเจ้าไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม หรือเพื่อนนิสิตที่มีการออกไปจัดกิจกรรมช่วยเหลือหรือรับใช้ชุมชน/สังคม					
6. ข้าพเจ้าจะกระตือรือร้นในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำกิจกรรมช่วยเหลือ/รับใช้/พัฒนาชุมชน/สังคม					
7. ข้าพเจ้ารู้สึกยินดี เมื่อได้ช่วยเหลือเพื่อนๆ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อไปร่วมกิจกรรมรับใช้หรือช่วยเหลือสังคม					
8. ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจที่ได้เข้าไปมีบทบาทในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับผู้คนในชุมชน/สังคม					
9. ข้าพเจ้าสามารถประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน/สังคมต่างๆ ได้					
10. ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่ได้มีส่วนส่งเสริมให้ผู้คนในชุมชนหรือในท้องถิ่นของข้าพเจ้าได้ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้					
11. ข้าพเจ้ามีส่วนช่วยส่งเสริม/ช่วยเหลือหรือให้ความรู้แก่ผู้ที่ด้อยโอกาสในชุมชน/สังคม					
12. ข้าพเจ้าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมช่วยเหลือ/รับใช้สังคมให้บรรลุตามเป้าหมายของกลุ่ม					
13. การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือ/รับใช้สังคมเป็นบทบาทที่ข้าพเจ้าตั้งใจจะปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง					

(ต่อ) ตอนที่ 4 ให้นิสิตเขียนเครื่องหมาย / ตรงกับระดับที่เคยเกิดขึ้นกับนิสิต

- 5 หมายถึง โกล้เคียงมากที่สุด
 4 หมายถึง โกล้เคียงค่อนข้างมาก
 3 หมายถึง ไม่แน่ใจ
 2 หมายถึง โกล้เคียงค่อนข้างน้อย
 1 หมายถึง โกล้เคียงน้อยที่สุด

ลักษณะการรับรู้ ความคิด หรือความรู้ที่ต่อการมีส่วนร่วมในสังคม(รับใช้สังคม/ช่วยเหลือ/พัฒนาสังคม)	5	4	3	2	1
14. ถึงแม้ในอนาคต ข้าพเจ้าต้องไปทำงานเกี่ยวข้องกับชาวชนบท หรือชุมชนด้อยโอกาสต่างๆ ที่มีค่าตอบแทนน้อยกว่าในเมือง แต่ข้าพเจ้าก็พร้อมที่จะทำ					
15. ข้าพเจ้าพึงพอใจกับวิถีชีวิตในเมือง ดังนั้นจึงไม่ได้มุ่งหวังที่จะไปทำงานรับใช้ในแหล่งชนบท/ชุมชนด้อยโอกาสหรือท้องถิ่นที่ห่างไกล					
16. ถ้าเลือกได้ข้าพเจ้าจะไม่เลือกไปทำงานในท้องถิ่นชุมชนชนบท					
17. ข้าพเจ้ามีความเห็นใจผู้คนที่ในท้องถิ่น/ชุมชน/สังคมที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงหาโอกาสเพื่อเข้าร่วมคิดแก้ไขปัญหากับผู้คนเหล่านั้น					
18. ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมอื่น มากกว่าเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือ/รับใช้หรือพัฒนาชุมชน					
19. ข้าพเจ้าสามารถทำงานและอดทนต่อสภาพความยากลำบากในชุมชนห่างไกลได้					
20. งานอะไรก็ตามที่ข้าพเจ้าสามารถเข้าไปช่วยเหลือ/แก้ไขปัญหา/รับใช้สังคมเพื่อให้คนในชุมชน/สังคมมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ ข้าพเจ้าก็พร้อมที่จะทำงานนั้น					

ขอขอบคุณนิสิตทุกคนที่ตอบแบบสอบถามได้ตรงกับความรู้สึที่แท้จริงของตนมากที่สุด
 แบบสอบถามนี้ไม่มีผลต่อคะแนนสอบในวิชาที่เรียน

แบบบันทึกพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมในสังคมของกรณีศึกษา
สำหรับผู้สอน/ผู้วิจัย

ชื่อกรณีศึกษา.....

คำชี้แจง ให้สังเกตกรณีศึกษา และใส่เครื่องหมาย/ ลงในช่องน้ำหนักคะแนน ตามรายการที่กำหนดให้โดยสังเกต 3 ครั้ง ในสัปดาห์ที่ 7, 9, และ 11

แสดงพฤติกรรม 2 ครั้งขึ้นไป	2	คะแนน
แสดงพฤติกรรม 1 ครั้ง	1	คะแนน
ไม่ปรากฏพฤติกรรม	0	คะแนน

ลำดับ	รายการพฤติกรรม	น้ำหนักคะแนน		
	การริเริ่มในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	2	1	0
1	ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ ในการรับใช้สังคม			
2	หาแนวทางต่างๆ ในการตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหา			
3	เสนอแนวทางในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม			
4	ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรม			
5	วางขั้นตอนโครงการ ในการรับใช้สังคม			
ลำดับ	รายการพฤติกรรม	น้ำหนักคะแนน		
	ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	2	1	0
1	ให้เวลาในการประชุมปรึกษาหารือเพื่อทำกิจกรรมรับใช้สังคม			
2	ทำกิจกรรมการรับใช้สังคมตามที่ตกลงไว้			
3	ร่วมในกระบวนการใคร่ครวญ			
4	ร่วมในการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง			
5	ร่วมในการนำเสนอผลงานต่อชุมชน			
ลำดับ	รายการพฤติกรรม	น้ำหนักคะแนน		
	ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	2	1	0
1	ตรงเวลาในการนัดหมาย			
2	เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งตามที่ตกลง			
3	ทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเอง			
4	ทำกิจกรรมจนสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย			

ลำดับ	รายการพฤติกรรม	น้ำหนักคะแนน		
	ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม	2	1	0
1	เตรียมตัวในการร่วมกิจกรรม			
2	ทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ			
3	มีทัศนคติที่ดีต่อการรับใช้สังคม			
4	เข้าใจบทบาทของตนเองต่อชุมชน			
5	มีความตั้งใจในการทำกิจกรรมเพื่อรับใช้ชุมชนในอนาคต			
ลำดับ	รายการพฤติกรรม	น้ำหนักคะแนน		
	การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับประโยชน์ในกิจกรรมการรับใช้สังคม	2	1	0
1	ใช้คำพูดสุภาพ น่ารัก ชี้แจง อารมณ์ดี			
2	ให้คำแนะนำ/ให้เวลาแก่ผู้อื่น			
3	ช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจกรรมร่วมกัน			
4	มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่ตนช่วยเหลือหรือผู้ร่วมปฏิบัติงาน			

แบบบันทึกความคิดเห็นและบันทึกพฤติกรรมการทำกิจกรรมรับใช้สังคมของตนเอง

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนบันทึกความคิดเห็นและบันทึกพฤติกรรมการทำกิจกรรมรับใช้สังคมของตนเองตามประเด็นที่กำหนดและตามความเป็นจริง (ไม่มีผลต่อคะแนนสอบในรายวิชา)

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นส่วนตัว

1. ชื่อ.....สกุล.....รหัส.....ชั้นปี.....

2. ประวัติโคสังเขป (ประวัติครอบครัว-อาชีพ แหล่งภูมิลำเนา ชีวิตประจำวัน และอื่น ๆ)

.....

.....

.....

.....

.....

3. ความรู้สึก/ความคิดเห็นก่อนเรียน เมื่อทราบว่าต้องเรียน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม

.....

.....

.....

.....

4. หน้าที่และการปฏิบัติงาน โดยสรุปในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการออกรับใช้สังคม

.....

.....

.....

.....

5. ความรู้สึก/ความคิดเห็นหลังเรียน และเมื่อเสร็จสิ้นการจัดทำโครงการ

.....

.....

.....

.....

6. ปัญหา/อุปสรรคที่พบ และข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำโครงการครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 แบบบันทึกพฤติกรรมการทำกิจกรรมเพื่อรับใช้สังคม

1. ก่อนเรียนในรายวิชานี้ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคม (ภาคเรียน/)

.....บ่อยครั้งนาน ๆ ครั้งไม่เคย

2. ในระหว่างที่เรียนรายวิชานี้ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคม (ภาคเรียน/)

นอกเหนือจากกิจกรรมในรายวิชาอีกหรือไม่บ่อยครั้งนาน ๆ ครั้งไม่เคย

3. หากท่านเคยให้ค่าประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการรับใช้สังคมที่ท่านประทับใจ 2-3 กิจกรรม

1. กิจกรรมที่ 1 วัน/เดือน/ปี

.....

.....

.....

2. เหตุผลที่ทำเช่นนั้น.....

.....

.....

3. ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะเกิดผลกระทบต่ออะไรบ้าง อย่างไร (สิ่งแวดล้อม ครอบครัว ชุมชน
อื่นๆ)

.....

.....

.....

4. กิจกรรมที่ 2 วัน/เดือน/ปี

.....

.....

.....

5. เหตุผลที่ทำเช่นนั้น.....

.....

.....

6. ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะเกิดผลกระทบต่ออะไรบ้างอย่างไร (สิ่งแวดล้อม ครอบครัว ชุมชนอื่นๆ)

.....

.....

.....

.....

7. กิจกรรมที่ 3

.....

.....

8. เหตุผลที่ทำเช่นนั้น.....

.....

.....

9. ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะเกิดผลกระทบต่ออะไรบ้าง อย่างไร (สิ่งแวดล้อม ครอบครัว ชุมชนอื่นๆ)

.....

.....

.....

.....

4. หลังจากเรียนรายวิชานี้แล้วท่านคิดว่าท่านจะเข้าร่วมการทำกิจกรรมรับใช้สังคมต่อไปหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่ม

ที่	พฤติกรรม	ความร่วมมือ	การแสดงความ คิดเห็น	การมีส่วนร่วมในการ อภิปราย	การยอมรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น	การทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	หมายเหตุ
1	ชื่อ-สกุล /สมาชิกกลุ่ม	4 3 2 1	4 3 2 1	4 3 2 1	4 3 2 1	4 3 2 1	
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							

เกณฑ์การประเมิน

คะแนนระดับคุณภาพของแต่ละพฤติกรรม ดังนี้

- ดีมาก 4 ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ 90-100%
- ดี 3 ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ 70 -98%
- ปานกลาง 2 ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ 50-69 %
- ปรับปรุง 1 ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ 50%

ลงชื่อ.....(.....)ผู้สังเกต/...../.....(วันเดือนปี)

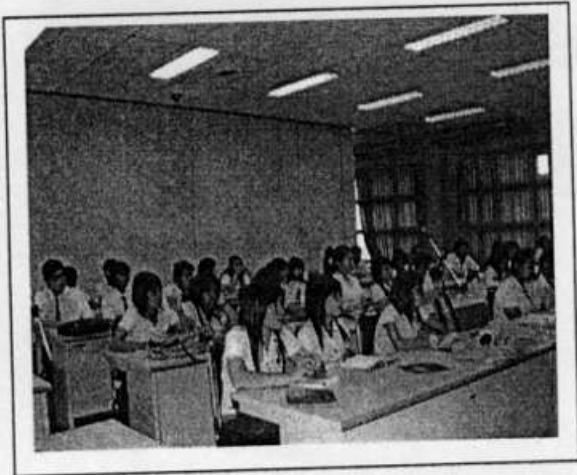
ภาคผนวก จ

ตัวอย่างรูปภาพการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการออกรับใช้สังคม

ตัวอย่างรูปภาพการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการอนุรักษ์ใช้สังคม

1. โครงการแบ่งปันน้ำใจและความสุขสู่ผู้สูงอายุบ้านบางแค กรุงเทพฯ
2. โครงการร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนนาวารณ เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
3. โครงการร่วมจัดทำห้องสมุดเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : โรงเรียนวัดอัมพวา ต. บางหัก
จ. พระนครศรีอยุธยา
4. โครงการปันน้ำใจให้น้อง : มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไผ่ไก่ กรุงเทพฯ
5. โครงการร่วมฝึกอบรมเกษตรกรไทย : ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ มาบเขือง จ.ชลบุรี

ผู้วิจัยประชุมกลุ่มตัวอย่าง

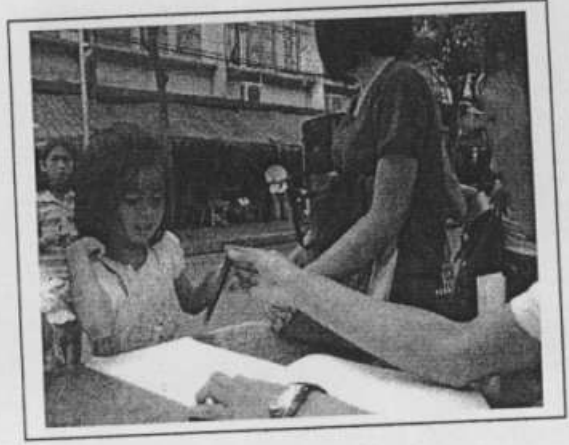
กลุ่มตัวอย่างออกสำรวจชุมชน

ฟังข้อเสนอแนะจากอาจารย์ประจำวิชา

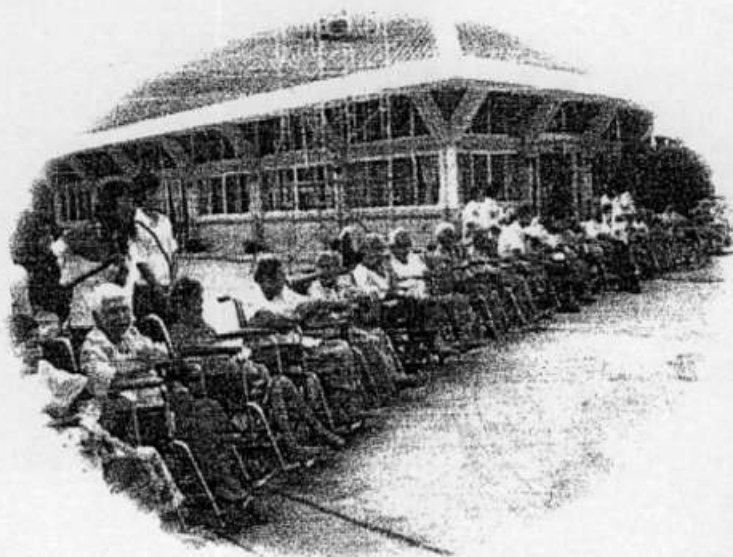
โครงการปันน้ำใจให้น้อง : มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน
วัดบางไส้ไก่ กรุงเทพฯ

โครงการแบ่งปันน้ำใจและความสุขสู่ผู้สูงอายุบ้านบางแค กรุงเทพฯ

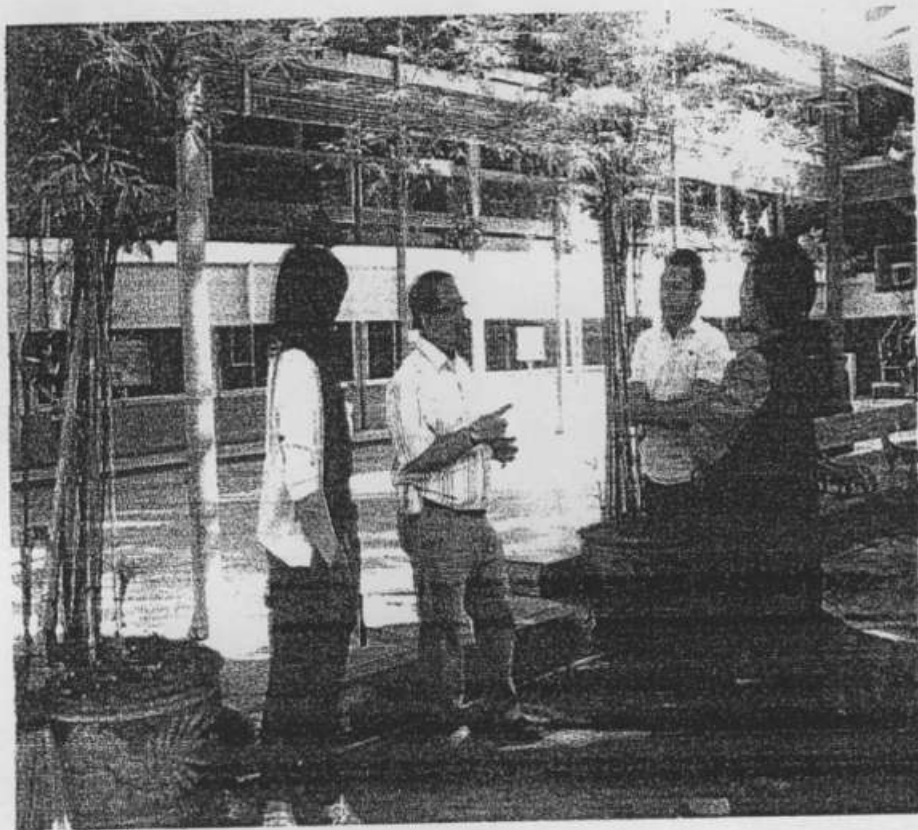
ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค

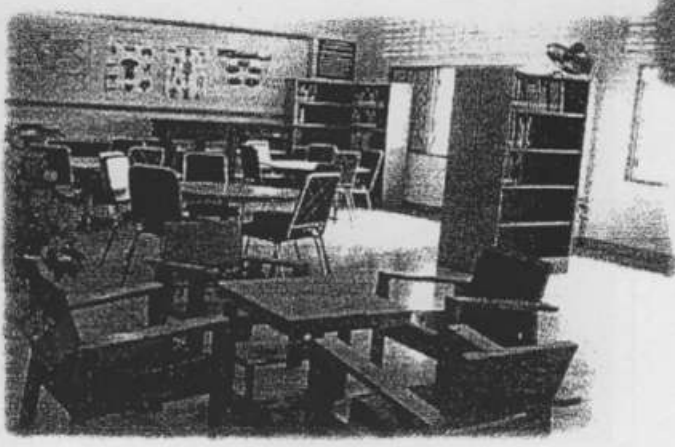
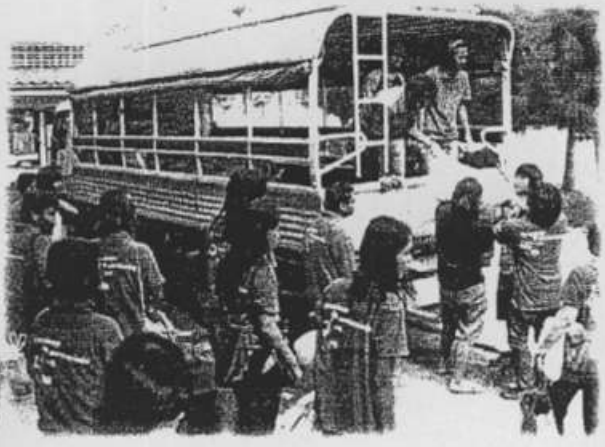
โครงการร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนนาวรรณ เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

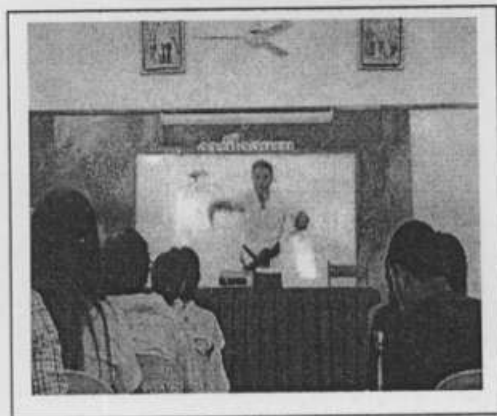
ภาพกิจกรรมการฟังบรรยายกับประธานชุมชนนารวม

ภาพกิจกรรมโครงการห้องสมุดเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

โครงการร่วมฝึกอบรบเกษตรกรไทย : ศูนย์กสิกร
ธรรมชาติ มาบเือง จ.ชลบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางลินดา เกษณ์มา
วัน-เดือน-ปีเกิด	วันที่ 28 พฤษภาคม 2504
สถานที่เกิด	จังหวัดสระบุรี
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8 ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ในสายการ สอน และ ตำแหน่งคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในสายบริหาร
สำเร็จการศึกษา	- ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาภาษาไทย พ.ศ. 2525 - ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สาขาภาษาและวรรณคดีไทย พ.ศ. 2531 - เข้าศึกษาในระดับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาปรัชญาการศึกษาเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ในปี พ.ศ. 2548